

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

5 САКАВІКА 1999г.

№ 9/3989

КОШТ 12 000 РУБ.

“МЫ АМАЛЬ ЗАБЫЛІСЯ НА УПАСНАЕ МІНУЛАЕ”

Уладзімір ГІЛЕП: “Наконт выканання “волі народа, партыі і ўрада” разважаць зараз можна да бясконцасці, адшукваючы пры гэтым як станоўчае, так і заганнае. Хоць і хапала рознага ў жыцці, зазначу толькі адно: сораму за час колішні (як, зрэшты, і за сённяшні) не адчуваю. Менавіта пры П.М. Машэраве ЦК прыняў некалькі пастаноў і рэалізаваў іх у канкрэтныя справы. Так узніклі Музей народнай архітэктуры і побыту ля вёскі Строчыца, Веткаўскі музей народнай творчасці...”

5

“АЛЬФАБЭТА”

У новай лімаўскай рубрыцы малады крытык Наталля КУЗЬМІЧ прадстаўляе маладую паэтку Ярыну ДАШЫНУ

7

КАЛІ ПАЛАЕ ЗАРАПАД

Вершы Уладзіміра МАЗГО

8

СВЕТ ВЯЧЭРНІ

Апавяданне Марыі ВАЙЦЯШОНАК

8—9

МАРА ПРА БЕЛАРУСКІ ХРАМ

Уладзімір МАРОЗ: “Няўжо Гасподзь не разумее слоў тваіх на роднай мове, шчыра звернутых да Яго? Няўжо ёсць грэх сумнення ў моцы і бязмежнасці Яго? Калі ж адысці ад эмоцыі, то існаванне нацыі даўно абгрунтавана Святым Пісаннем і ў багаслоўі. Як і галоўная адметнасць народа — яго мова”.

13

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на наш штотыднёвік на другі квартал 1999 года. На “ЛіМ” можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні. Кошт падпіскі на месяц — 70 тысяч рублёў, на квартал — 210 тысяч рублёў.

Наш індэкс — 63856.

Нарадзіўшыся вясной, Еўдакія ЛОСЬ назаўсёды засталася... у вясне.
Яе жыццёвы шлях абарваўся ў саракавасьмігадовым узросце.
У гэтыя дні Еўдакія Якаўлеўна адзначала б толькі сваё 70-годдзе...

Чытайце стар. 12.

СЕМІНАРЫ

"Хто быў, хто ёсць, хто будзе..."

Сённяшні час, яго штодзённыя калізіі і варункі выклікаюць у памяці шматлікія літаратурныя рэмінісцэнцыі. Кштальту: "гляджу — ці не болей тут стала паноў", "як я толькі нарадзіўся, бацька сказаў: "Кепска будзе!", "я хлеба ў багатых прасіў і маліў, яны ж мне каменне давалі", "ці ты ўздзеш, ясная зараначка", "Народ, Беларускі Народ! Ты цёмны й сляпы, быццам крот!", "купіць зямлі, прыдбаць свой кут, каб з панскіх выбавіцца пуг", "збрыдзіўся свет, збрыдзіліся людзі", "чаго вам хочацца, панове, які вас вымусіў прымусяць трывогу аб той мове, якой азваўся беларус?", "і гінем марна пад чужой апекай, адбіўшыся ад родных вежаў, меж", "быў час, быў век, была эпоха, ...калі ў сталіцы беларускай культурнасьці мешчанін лічыў грамадскаю нагрукі "язык тутэйшы" прышчаміць"... Згадкі гэтыя можна доўжыць бясконца, ды ад таго будзе ўсё больш сумна, горка, безнадзейна...

НЕЎРАЗУМЕННІ ТЫДНЯ

Літр алею каштуе даражэй, чым кілаграм сметанковага масла... Пластыкавая бутэлка мінеральнай вады — даражэй, чым тры літры малака... Кілаграм не лепшай рыбы — даражэй, чым кілаграм добрай ялавічыны... Кілаграм цукру каштуе ўсяго ў два-тры разы даражэй за кілаграм бульбы... Маргарын каштуе столькі ж, колькі сметанковае масла... Літр бензіну — у пяць-сем разоў даражэй за літр малака... Простаму, як казалі раней, чалавеку зразумець усё гэта амаль немагчыма. А ён жа сутыкаецца з гэтым штодзёна і паўсюль. Хто яму дапаможа, хто растлумачыць, хто скажа яму праўду ўрэшце?

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

Даўно заўважана, што ў крызісныя часы спажыванне хлеба насельніцтвам рэзка ўзрастае. Адбываецца гэта таму, што гэтак жа рэзка змяняецца спажыванне іншых прадуктаў харчавання — мяса, рыбы, масла, яек і г.д. Галоўнай ежай бедных акурат і застаецца хлеб. Ды яшчэ, бадай, малако. Дагэтуль цэны на хлеб і батоны раслі памалу. Цяпер жа яны падскочылі адразу на 10—20 працэнтаў. І ўсё адно гэта не кампенсуе затрат на яго выпечку. Штодзённа дзяржава губляе на выпечцы адной тоны хлеба 1,5 мільёна рублёў, адной тоны батонаў — 3 мільёны. Спецыялісты хлебапяркарай прамысловасці настойваюць на ўстанаўленні свабоднай цаны на хлеб. Маўляў, толькі такая палітыка ўратуе прадпрыемствы галіны. Яно, мусіць, сапраўды так. Але што ж ці хто ўратуе тады мільёны нашых людзей, якія і сёння ўжо жадны скарыныцы хлеба?

ЦЫНІЗМ ТЫДНЯ

Тое, што нашы афіцыйныя выданні амаль не публікуюць матэрыялаў на беларускай мове (хоць і пазначаюць, што выходзяць на дзвюх мовах), не навіна. Часта здараецца гэтак, што ў нумары па-беларуску надрукаваны толькі назва газеты ды подпіс галоўнага рэдактара. Здзек, вядома, ды мы, беларусы, прызвычаены. Каб хоць большага здзеку не было, — удыхаем пакарліва. Дык жа ёсць, браточки, і большы здзек. Скажам, "нацыянальнае грамадска-палітычнае і парламенцкае выданне", якое носіць гордае імя "Народнай газеты", публікуе матэрыял "Мелодія венскага вальса, или О простых людях, умеющих протянуть руку помощи даже врагу" спадарыні Сяліцкай. Аўтарка зрабіла ласку і працітавала геранію свайго аповеду... у арыгінале, па-беларуску. Як прадстаўніцу тубыльцаў. Тутэйшых...

СУЦЫД ТЫДНЯ

Як паведамляе друк, у Магілёве наклалі на сябе рукі двое пенсіянераў — муж і жонка. Нябожчыкі пакінулі запіску, у якой вытлумачылі сваё рашэнне тым, што жыццё надта дарагое, а ў іх няма грошай на лекі, а быць цяжарам для дзяцей яны не хочуць. Жахлівае здарэнне! Аднак жа, як ні горка пра гэта гаварыць, у нечым і вытлумачальнае. Вось хоць бы тыя ж лекі. Сёння яны, найперш для сардэчнікаў, невымерна дарагія. Сорак таблетаў абсідану каштуе 1,5 мільёна, а 60 таблетаў кардэруну — 4,5 мільёна рублёў...

ЗНЯВОЛЕННЕ ТЫДНЯ

БелаПАН паведаміў такую навіну. Магілёўскі абласны суд асудзіў 33-гадовага жыхара горада да пахыціцтвага зняволення — у верасні мінулага года ён забіў сваю знаёмую, у якой пазычыў 200 долараў ЗША і не захацеў іх аддаваць. Гэта першы ў нашай краіне выпадак вынясення такога прысуду — замест смяротнай кары.

НАПАМІН ТЫДНЯ

Калісьці саветнік па пытаннях культуры Пасольства Францыі ў Беларусі граф Аляксандр Талстой у інтэрв'ю журналісту "Комсомольской правды" заявіў: "Беларусы адносяцца да групы экзатычных нацый, у якіх паслаблена воля да стварэння ўласнай дзяржаўнасці..." Слушае, хоць і крыўднае меркаванне. Яго нагадала ў газеце "Навіны" С. Александровіч у інтэрв'ю з дырэктарам мінскай агульнаадукацыйнай школы N 2, віцэ-прэзідэнтам Рэспубліканскага таварыства беларускай школы Г. Сядзякам. Інтэрв'ю і змешчана пад назваю "Экзатычная нацыя". Ці доўга мы будзем насіць гэтую зусім не "прыўкрасную" для нас назву?

ПАКАЗЧЫК ТЫДНЯ

Энерганагляд падсумаваў, што летась грамадзяне, прадпрыемствы і арганізацыі ўкралі ў дзяржавы больш як 130 мільёнаў кілават-гадзін электраэнергіі. Само сабою, лічба рэальнага крадзяжу значна большая, бо ўсіх злодзеяў злавіць немагчыма. А сведчыць і гэты крадзеж, як і ўсе іншыя, аб тым, што жывём мы ў жабрачай краіне, у якой усё больш грамадзян, прадпрыемстваў і арганізацый не маюць сродкаў сумленна аплачваць свае рахункі...

УГОДКІ ТЫДНЯ

46 гадоў назад памёр, не прыходзячы два дні да памяці пасля кровазліцця ў мозг, Іосіф Сталін. Сорак шэсць гадоў — гэта больш за той час, які вадзіў Маісей свой народ, каб ён урэшце забыўся на рабства. Тым не менш, мы не забыліся. Не дзесяткі, не сотні, нават не тысячы, а ці не мільёны чалавек нават і сёння мараць — усё яшчэ мараць! — аб цвёрдай руцэ, аб жалезнай дысцыпліне і цвёрдым парадку, аб сталінскай камуне... Даруй ім, Госпадзе! Мо яны й сапраўды, як Ты сам казаў, не ведаюць, што робяць...

КОНКУРСЫ

У мэтах добраўпарадкавання месца пахавання Максіма Багдановіча Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь аб'явіла бліц-конкурс на атрыманне заказу на распрацоўку эскізнага архітэктурна-пластычнага рашэння надмагільнага помніка паэту ў г. Ялце. Перад удзельнікамі конкурсу ставіцца мэта — прапанаваць прыняццёвую кампазіцыйную схему эскізнага праекта, які павінен арганічна спалучаць архітэктурную і пластычную часткі надмагільнага помніка. Для распрацоўкі эскізнага праекта ўдзельнікам бліц-конкурсу прапануецца схема сітуацыі, якая існуе на месцы пахавання М. Багдановіча ў г. Ялце. Бліц-конкурс праводзіцца з 25.02.1999 па 30.03.1999. У ім могуць прыняць удзел грамадзяне, якія маюць творчую кваліфікацыю (мастакі, архітэктары, дызайнеры і г. д.). На бліц-конкурс падаюцца наступныя матэрыялы: 1. Генплан у маштабе 1:500 (50x50 см). 2. Перспектыва ці фотамантаж (наклеены на картоне 50x50 см). 3. Макет альбо мадэль помніка не больш 30-40 см (гіпс, пластылін, па выбары аўтара).

Памяці Максіма Багдановіча

Тэрмін падачы конкурсных праектаў — 30 сакавіка 1999 г. з 9.00 да 18.00 гадзін па адрасе: г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 47, Музей сучаснага выяўленчага мастацтва. Для абмеркавання пададзеных на конкурс праектаў прадугледжваецца арганізаваць іх кароткатэрміновую выстаўку. З аўтарам праекта, які будзе адабраны журы для далейшага праектавання, афармляецца спецыяльны дагавор заказу на працяг творчай работы па стварэнні надмагільнага помніка М. Багдановічу ў г. Ялце. Тэл. для даведак: 226-96-59.

ФЕСТИВАЛІ

Творчыя берагі... "Берагіні"

Фестываль фальклорнага мастацтва, што праводзіцца ў Акцябрскім раёне Гомельскай вобласці з кастрычніка 1998 года, прайшоў амаль паловам сьвайго шляху. У лютым завяршыліся першыя туры і распачынаецца серыя мікрарэгіянальных аглядаў, мастацкіх імпрэзаў у розных відах і жанрах народнага мастацтва. На падставе вынікаў заключных мікрарэгіянальных святаў вызначацца кандыдаты на ўдзел у заключным туры — Свяце фальклору Акцябршчыны і навакольных раёнаў Гомельскай, Магілёўскай, Мінскай абласцей. З найбольш прадстаўнічых мерапрыемстваў папярэдняга этапу стаў конкурс танцавальных пар — выканаўцаў народных побытавых мастацкіх праграм, якія складзены на аснове абрадавых пазаабрадавых песень, тых, што выконваюцца "абы-калі", а таксама розных народных танцаў ды прыпевак, было прадстаўлена шмат вырабаў ручной працы. Сярод незвычайнага багацця ўзораў вылучаліся сваёй самабытнасцю і тэхнікай выканання дываны, ручнікі, сурвэткі і іншыя творы знакамітых народных майстроў Акцябршчыны Марыі Каймовіч (в. Забалацце), Ганны Кругловай (в. Харомцы), Анастасіі Самусевай (в. Ляскавічы), Ганны Дробавай (в. Чырвоная Слабада), Валянціны Кандратовіч (в. Парэчча) і іншых.

Мікалай КОЗЕНКА, мастацкі кіраўнік фестывалю

АНОНС

Наша "Камедыя"

Чаго сапраўды не хапае ў нашым жыцці, дык гэта добрай, забаўляльнай камедыі. А чым не камічны сюжэт: беларускі мужык дамовіўся з чортам не піць гарэлку... 8 сакавіка на сцэне цэнтральнага Дома афіцэраў у трохсоты раз будзе пастаўлена славацкая "Камедыя" В. Рудава. Малы тэатр пад кіраўніцтвам І. Забары (былы Альтэрнатыўны тэатр) ладзіць сапраўднае свята. Напярэдадні, сёмага сакавіка, адбудзецца творчы капуснік "Аляксей А. Шадзько і К", а ўжо восьмага — трохсотую "Камедыю" сыграе знакаміты стары састаў: І. Забара (Чорт), А. Шуляк (Мужык), С. Нікіфарова (Жонка), Я. Жураўкін (Жыд). Дарэчы, Я. Жураўкін ужо некалькі гадоў працуе ў тэатры на Вялікай Марской, што ў Севастопалі. Яго ўдзел у спектаклі — падарунак усім аматарам "Камедыі". Несумненна, папулярны беларускі спектакль зноў чакае аншлаг.

На здымку: сцэна са спектакля "Камедыя".

В. Б.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Напамін пра Пушкіна

У Нацыянальным мастацкім музеі працуе невялікая выстава, прысвечаная 200-годдзю з дня нараджэння А. Пушкіна, якая складаецца з твораў беларускіх і расійскіх мастакоў — Бялыніцкага-Бірулі, Анікейчыка, Фаворскага, Кардоўскага і іншых. Сярод твораў — карціны з відамі Пушкінскіх мясцін, ілюстрацыі да твораў паэта, партрэтная і тэматычная скульптура. Усе творы — з фондаў НММ. На адкрыцці выставы (а было гэта 12 лютага) адбыўся канцэрт. Артысты Тацяна Громава, Тацяна Старчанка, Якаў Гелер і Уладзімір Громаў выканалі рамансы на вершы Пушкіна і музыку пушкінскай пары.

Дарэчы, гэтыя артысты не ўпершыню выступаюць на імпрэзах Нацыянальнага мастацкага музея. Выстава (яна мае назву "Его стихов пленительная сладость") сведчыць аб трывалым інтарэсе да асобы і творчасці паэта на працягу не менш як стагоддзя. І яшчэ пра тое, што хоць рускае мастацтва і рускую літаратуру сённяшні беларус часта ведае лепей, чым літаратуру і мастацтва сваёй радзімы — шэдэўраў на пушкінскую тэматыку ў беларускім мастацтве няма. І гэта невыпадкова. Бо, што ні кажы, Пушкін для Беларусі — паэт замежны. І таму "его стихов пленительная сладость" успрымаецца беларускім

розумам, але не краінае беларускага сэрца. Дарэчы, у адрозненне ад Міцкевіча. Прытым, што мову, на якой пісаў Адам Міцкевіч, большасць насельніцтва Беларусі ведае значна горш, чым мову ўсходняга суседа.

Для пацвярджэння гэтай тэзы прапаную параўнаць шэраг леташніх выстаў да юбілею Адама Міцкевіча ў НММ, у Музеі сучаснага мастацтва і Музеі гісторыі і культуры Беларусі з той экспазіцыяй, пра якую ідзе гаворка. Гэта таму, што немагчыма любіць па загадзе нават калі аб'ект варты таго і пасвойму сімпатычны.

П. В.

БРЭСТ...

Мастак — аўтар рамана

Сымон Свістуновіч вядомы ў рэспубліцы як адзін з адмысловых мастакоў-габеленшчыкаў. Апрача таго, ён не без поспеху займаецца журналістыкай і літаратураю. У Маскве толькі што выйшла першая з трох задуманых ім кніг рамана "Апаляе лісце", пачатак якога друкаваўся ў газеце "Звязда" паў-

тара года назад. У аснове рамана-утопіі — трагікамічнае жыццё неіснуючай краіны, у якой шмат абсурдных падзей і герояў, з якіх пацяшаецца цывілізаваны свет...

Запланаваны дзве прэм'еры кнігі аўтара з Баранавічаў — у Брэсце і Мінску.

Сымон АКСЕНІН

ГОМЕЛЬ...

Сустрэчы са школьнікамі

Народная артыстка Беларусі, актрыса Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Ніна Аляксееўна Карнеева шэфствуе над дзіцячым аддзелам абласной універсальнай бібліятэкі. Яна часта выступае перад юнымі чытачамі, прывірае ім любоў да мастацтва. Днямі адбылася новая сустрэча вядомай артысткі з хлопчыкамі і дзяўчынкамі на тэму "Пушкін у маім жыцці". Ніна Аляксееўна прачытала творы вялікага паэта. Чыталі яго вершы і школьнікі.

Вечары на Замкавай працягваюцца

Сярод сустрэчы, які арганізуе літаратурна-мастацкі салон "Вечары на Замкавай" (што пры Гомельскай гарадской бібліятэцы імя Герца), адметныя тыя, на якіх аматары паэзіі знаёмяцца з яе нетрадыцыйнымі формамі. Днямі адбыўся творчы вечар паэзты Ларысы Раманавай, якая працуе навуковым супрацоўнікам Веткаўскага музея народнай творчасці. З яе вершамі чытачы знаёмы па зборніку "Адам асалоду Богу", які выйшаў у *МАГІЛЁЎ...*

выдавецтве "Мастацкая літаратура". Таксама Раманова вядома па публікацыях у шэрагу перыядычных выданняў, калектыўных зборніках... Паэзія Ларысы цікавіць асаблівым светапоглядам, вастрынёй пачуццяў, свежасцю вобразаў. Гэта адзначыў прафесар Гомельскага дзяржуніверсітэта Іван Штэйнер, які ў свой час стаў "хросным бацькам" творчасці паэткі.

Алег АНАНЬЕЎ

Вуліца Адамовіча

Толькі да пятай гадавіны смерці нашага земляка Алеся Адамовіча ў рабочым пасёлку Глуша, што пад Бабруйскім (менавіта тут прайшло дзяцінства і юнацтва пісьменніка), адна з вуліц была названа яго імем. Назва прысвоена былой Школьнай, побач з якой стаіць дом, дзе жыла калісьці сям'я Адамовічаў. Рашэнне прыняў мясцовы пасялковы Савет. Гэтым самым урэшце выкананы шматлікія пажаданні жыхароў Глушы, якія даўно хацелі ўвекавечыць памяць земляка — славутага беларускага пісьменніка, публіцыста, літаратуразнаўцы.

Алесь ПЯТРОВІЧ

Конкурс песні

Два дні на абласным конкурсе ў Магілёве гучалі ваенна-патрыятычныя песні. Арганізавалі конкурс абкам Беларускага патрыятычнага Саюза моладзі, абласны цэнтр народнай творчасці, абкам прафсаюза работнікаў культуры... Абласному конкурсу папярэднічалі раённы. І вось у зале Магілёўскага вучылішча культуры загучалі галасы лепшых песеннікаў. Гэта ўжо другі такі конкурс. Сёлетні быў прысвечаны 15-годдзю вываду

савецкіх войскаў з Афганістана. У намінацыі "аўтар-выканаўца" лепшымі былі прызнаны Аляксандр Арбузаў з Чэрыкава, крычаўчанка Наталля Дуброўска, бабруйчанка Алена Жалызняк і афганец з Клічава Уладзімір Рыбакоў. Сярод вакалістаў перамаглі Святлана Дзятлоўская з Магілёўскага раёна, студэнт Магілёўскага музычнага вучылішча Віктар Варонін і Марына Пузына з Бабруйска...

Іван ПЕХЦЕРАЎ

ВІЦЕБСК...

Экспазіцыя — пастаянная

У музеі Марка Шагала нарэшце створана пастаянная экспазіцыя работ мастака. Гэта афорты, каларовыя літаграфіі, аквацінты. Усе 72 арыгіналы падараваны музею прыватнымі калекцыянерамі з-за мяжы і сям'ёй Шагала. Радытанам калекцыі з'яўляюцца пяць маленькіх афортаў 1926 года. Упершыню экспануюцца ілюстрацыі Шагала да Бібліі.

Любіць свет

У выставачнай зале Віцебскай школы N 25 адкрылася выстава А. Рыбакова "З любоўю да прыроды". — Яго лепшыя работы — паэтычныя, — адзначыў на прэзентацыі мастак В. Чукін, — але самае галоўнае, Саша здолеў захаваць

чыстую душу... Душа мастака жыве ў яго творах. Карціны Рыбакова рэалістычныя, яны патрэбны моладзі, для якой кожная сустрэча са сваім настаўнікам — сапраўдны ўрок эстэтычнага выхавання.

У дзень нараджэння паэткі

Першага сакавіка, у дзень нараджэння Еўдакіі Лось, студэнты факультэта Беларускай філалогіі і гісторыі Віцебскага дзяржуніверсітэта правялі вечар паэзіі, прысвечаны 70-годдзю пісьменніцы.

Творчая сустрэча

У Віцебскім дзяржуніверсітэце адбылася творчая сустрэча з беларускім пісьменнікам, лаўрэатам прэміі імя Івана Мележа, намеснікам рэдактара часопіса "Всемирная літаратура" Віктарам Супрун-

чуком. Гаворка ішла аб творчых планах часопіса. Пісьменнік спыніўся і на праблемах сучаснага літаратурнага працэсу на Беларусі.

Святлана ГУК

УДАКЛАДНЕННЕ

У сувязі з просьбай Беларускага саюза мастакоў, Міністэрствам культуры прынята рашэнне аб пераносе тэрміну падрыхтоўкі твораў на выставку-конкурс пейзажа "Пад белымі крыламі" на 20 красавіка 1999 года.

Поспех у Бруселі

25 лютага ў Доме прэсы прайшла прэс-канферэнцыя з нагоды заканчэння культурнай акцыі "Мастацтва — мост у Еўропу", якую жывапісец Андрэй Смаляк ладзіў у Бруселі ў канцы мінулага — пачатку гэтага года.

"Мост у Еўропу" — гэта 63 карціны Андрэя Смаляка, якія з 22 па 29 лістапада экспанаваліся ў сценах Еўрапарламента. Выстава мела выключны поспех, таму потым запрасяў яе да сябе Расійскі культурны цэнтр у Бруселі (з 1 па 29 снежня 1998 г.). З 9 па 29 студзеня выстава гасцявала ў брусельскім Цэнтры Фламандскай культуры (29 работ) і з 7 па 31 студзеня ў галерэі "Gaya" (35 работ). 7 лютага ў рамках "Дзён беларускай культуры" 40 карцін Андрэя Смаляка экспанаваліся ў канцэртнай зале "Elisabethzaal".

Галоўны сэнс падзеі ў тым, што ў сценах Еўрапарламента беларускае мастацтва экспанавалася ўпершыню. А пропускам у гэтую прэстыжную выставачную залу з'яўляецца высокая якасць твораў. У сябе дома мастак можа мець усе магчымыя і немагчымыя ўзнагароды, ганаровыя званні — а ў Еўрапарламент з выставай яго ніхто не запрасіць. Бо не адпавядае...

Творчасць Андрэя Смаляка Еўропе, еўрапейскім стандартам мастацтва адпавядае цалкам. У Бруселі ён быў узнагароджаны дыпламам Еўрапейскай Акадэміі мастацтваў і сярэбраным медалём за ўнёсак у еўрапейскае мастацтва, наладзіў кантакты з шэрагам

прэстыжных галерэй, атрымаў ганаровы заказ — напісанне партрэта прынцэсы Бельгіі.

Гэты поспех перакрэслівае вядомы тэзіс, які вельмі любяць беларускія чыноўнікі, маўляў, "мы ў Еўропе нікому непатрэбныя". Патрэбныя — калі маем талент, годнасць і ведаем сабе цану.

Відаць, еўрапейскі спонсэр Андрэй Смаляка прымусяць мастацтвазнаўцаў звярнуць на яго больш пільную ўвагу, чым было дагэтуль. Андрэй здолеў зрабіць тое, пра што іншыя толькі мараць. Але перш чым здзіўляць Еўропу, ён сцвердзіў сябе на радзіме, у Беларусі. Гэта акалічнасць дае яму маральнае права прадстаўляць Беларусь за мяжою.

П. В.

На здымках У. САПАГОВА: Андрэй СМАЛЯК і ягоная жонка і менеджэр Вольга на прэс-канферэнцыі ў Доме прэсы; партрэт Вольгі.

Была не шэраговай

Група пісьменнікаў разам з сёстрамі Еўдакіі Лось наведвалі яе магілку. 22 гады няма з намі паэткі, якая была зусім не шэраговай фігурай як у тадышнім літаратурным асяроддзі, так і ў паэзіі.

Мы папрасілі намесніка старшыні Саюза пісьменнікаў Навума Галыпяровіча — таксама ўраджэнца Віцебшчыны — сказаць колькі слоў пра Еўдакію Якаўлеўну.

— Імя Еўдакіі Лось памятаюць беларускія літаратары, і з гадамі яе паэзія — як і ўсе сапраўднае — не губляе значнасці. Пісьменніцкая суполка надае вялікую ўвагу святкаванню юбілейнай даты паэтэсы. Напрыканцы сакавіка ў абласной бібліятэцы імя Пушкіна адбудзецца літаратурная вечарына ў гонар яе памяці. Адзначыць падзею і ва Ушачах, на радзіме. Зямляк Е. Лось

Сяргей Законнікаў, калі мы ўскладзілі кветкі на дагледжаную магілку, згадаў асабістыя сустрэчы са знакамітай пісьменніцай, адзначыў яе шчырасць і працавітасць, дабрыню і жыццёвую трываласць.

Летась у залатой серыі выйшаў паэтычны зборнік Еўдакіі Лось. На жаль, кніга ўспамінаў пра яе лжыць у выдавецтве пакуль што без руху.

Г. К.

На восьмы дзень паўстаў тэатр

Тэатр, прадстаўлены па відзе? Не на фестывалі, не падчас лекцыі, не ва ўжытковым, мовім так, варыянце (у якасці падмацавання думкі або доказу). Нязвыкла? Балазе, гэта не значыць — не прымальна.

Відзапрадстаўленне легендарнага познаньскага "Тэатра восьмага дня" арганізавалі Беларускі гуманітарны фонд "Наша Ніва", Польскі інстытут у Мінску і Беларускі калегіум.

З падрабязнасцяў тэатральнага жыццяпісу ўразіла наступная: не маючы магчымасці сустрэцца з гледачамі ў месцах тэатральна вызначаных (з 1984 польскі ўрад забараніў даваць спектаклі), Тэатр восьмага дня пільнаваў сваіх гледачоў па касцёлах ды кляштарх (альбо гледачы яго там пільнавалі). У 1998, паводле вядомага рэжысёра ды актёра з Любліна, ксяндзы не ўхвалілі (сціпла кажучы) наведванне тэатра

падчас Велікоднага ды Калядных тыдняў...

Тэатр восьмага дня з'явіўся і абвясціў пра сябе ў 1964. Чаму — восьмага дня? А таму што Бог стварыў Свет за сем дзён, а на восьмы паўстаў тэатр, — паводле тлумачэння стваральнікаў. Яшчэ тады, у шасцідзсятыя, васьмідзятны адмовіліся ад традыцыйнае сцэны, эксперыментуючы з ігравой пляцоўкай. Прынцып, ідэя або лозунг "татальнага тэатра" захапіў маладых пазнаньцаў: "Гэта не было размоваю аб свабодзе, аб праўдзе. Гэта было перажыванне яе. Пачуццямі, нервамі, розумам. Татальны тэатр супраць таталітарнага свету" (Збігнеў Глюза, гісторык тэатра).

У пачатку сямідзсятых Тэатр восьмага дня даў пачатак так званаму мяцежнаму тэатральнаму руху ў Польшчы, трактуючы сваю пазіцыю

як слагаванне "не толькі эстэтычным, але і сацыяльным ідэалам, як актыўнае ўмяшанне ў сучаснае грамадскае жыццё". Натуральна, цяпер мы маглі б разважаць пра ягоную спалітызаванасць, але польскія крытыкі мяркуюць, што тэатр не дапускаў "вультарнай палітычнай крытыкі праз... відовішча". І тым не менш яму давялося існаваць на эміграцыі — у вандроўках па Заходняй Еўропе...

Гэты тэатр — надзвычай вядомы ў Польшчы. Пэўна, не адно сваім гераічным мінулым, бо сённяшняга гледача перад усімі вартасцямі вабяць мастацкія. І калі арганізатары відзапрадстаўлення разам з Тэатрам восьмага дня маюць надзею на спатканне, шчыра далучаюся да іх са сваёй надзеяй на праўдзівы тэатр.

Жана ЛАШКЕВІЧ

Шануюць спадчыну

Далёка не пры кожнай вясковай культасветустанове працуюць народныя калектывы мастацкай самадзейнасці. А вось пры Курціцкім СДК Петрыкаўскага раёна іх ажно два. Адзін — фальклорны ансамбль "Спадчына" не так даўно адзначыў сваё дваццацігоддзе. Шэсць гадоў ужо носіць ён гэтае ганаровае званне. Пазалетаў яго пацвердзіў.

З першага дня калектыву ўзначальвае Тамара Хаменя. У 1975 годзе прыйшла яна на працу ў сельскі клуб пасля заканчэння курсаў баяністаў пры Гомельскім ДOME народнай творчасці. Згуртавала вакол сябе сапраўдных энтузіястаў народнай песні.

Сярод іх старэйшыя ўдзельніцы Ганна Бондар, Вера Шэлег, Зінаіда Дубіна, Ніна Картыннік, Вольга Буднік і іншыя, якія цяпер на заслужаным адпачынку.

Шануюць "Спадчыну" і мужчыны: культасветработнік Мікалай Буднік, токар АТ "Агрэхсервіс" Віктар Колчын, зваршчык калгаса "Бальшавік" Віктар Плікус.

Свой вопыт і любоў да песні ветэраны ансамбля перадаюць юнай змене — Марыне Грэсцы, Алесі Сітніцы, Віцы і Жэні Плікусам, Ігару і Алегу Бурновым, Сашы Бондару, Каці Картыннік, Сашы Баўсуну, Сяргею Ламану, Сашы Семяніцкаму, Людззе Баўсуну і Марыі Фалеевай.

Ніводнае раённае мерапрыемства не абыходзіцца без удзелу курціцкіх артыстаў. З поспехам выступалі яны і ў Мазыры, Акцябрскім, Калінкавічах і двойчы — на абласным тэлебачанні. Па рэспубліканскім тэлеканале паказвалі іх "Вясельны абрад".

А. ЛІСІЦКІ

Школьны музей Пушкіна

Творчасць Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна не падуладная ні часавым, ні дзяржаўным межам. Папулярнасцю карыстаецца яна і ў беларускага чытача. Гэта відаць асабліва цяпер, калі ў наша краіна рыхтуецца ўрачыста адзначыць 200-годдзе з дня нараджэння паэта.

Адкрыццё музея А. Пушкіна ў Рочавіцкай сярэдняй школе Стаўбцоўскага раёна таксама хораша ўлічваецца ў шэраг юбілейных мерапрыемстваў. Адбылося гэта дзякуючы дырэктару школы Васілю Антонавічу Кураку, які вельмі любіць літаратуру і, канечне ж, творчасць "першай любові Расіі", як сказаў пра Аляксандра Сяргеевіча Фёдар Цютчаў.

На ўрачыстасці прыехалі пісьменнікі-землякі, ураджэнцы Стаўбцоўшчыны — дырэктар выдавецтва "Юнацтва", паэт і празаік Алесь Камароўскі і рэдактар гэтага выдавецтва, таксама паэт і празаік Яўген Хвалей. Гучалі вершы А. Пушкіна і творы, прысвечаныя яму.

Цікавая экспазіцыя пушкінскага музея. Скульптар Мікалай Кандрацэў падарыў дзве скульптуры — А. Пушкіна і М. Гоголя. Ёсць тут аўтографы вершаў народнага паэта Беларусі Максіма Танка, Сяргея Грахоўскага, Генадзя Бураўкіна і іншых.

У школе адбыўся адкрыты ўрок, у правядзенні якога прынялі ўдзел А. Камароўскі і Я. Хвалей.

В. СЯРОДКА

Беларускі калегіум запрашае

9 сакавіка адбудзецца прэзентацыя кнігі Аляксея Каўкі "Будам жыць".

16 сакавіка — Ігар Марзалюк чытае лекцыю "Менталітэт гарадскога насельніцтва Беларусі XVI — першая палова XVII ст."

23 сакавіка — лекцыя Сяргея Харэўскага "Вільня ў беларускім фотамастацтве канца XX стагоддзя".

30 сакавіка — лекцыя Яўгена Вапы (Беласток) "Беларускае студэнцтва Баласцішчыны і фарманне нацыянальнай ідэі (XIX—XX стст.)".

Лекцыі адбудуцца ў Цэнтральнай бібліятэцы Я. Купалы (актавая зала) па адрасе: вул. В. Харужай, 16.

ПАЧАТАК ЛЕКЦЫЙ У 18.30.

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэл. 256-36-13.

Клубок уяўленняў і магчымасцяў

Снежаньская прэм'ера "Дня нараджэння Чэлентана" С. Мрожака ў Гомельскім абласным драматычным тэатры вылучылася адметным гумарам, захопленымі акцэрамі ды лёгкасцю рэжысуры. Падпех і розгалас сярод абазнанай — прэм'ернай публікі змусілі звярнуцца да пастаноўшчыкаў-творцаў па каментарыі.

Дзмітрый САЛАДУХА — рэжысёр: Аўтар п'есы — Славамір Мрожак, мо ўжо роўна Шэкспіру?.. Ён, я ўпэўнены, сталецца ў яках. Ён напісаў адметны тэатральны жарт, дзе адзін чалавек пераследуе іншага, — вось і ўся гісторыя. Гэта — спектакль-жарт, спектакль-капуснік. Спектакль, які ствараўся і мною таксама, але не як рэжысёрам-пастаноўшчыкам, а нейкім іншым — студыйным — спосабам. Проста... сабраліся людзі. Знайшлі матэрыял. Вось у мяне, скажам, ёсць пачатак нітакі, а артысты цягнуць усё астатняе. У выніку наматаўся (або разматаўся?) такі цікавы клубок... Гэта — тэатр дэль арцэ. Тэатр як мага большай тэатральнай умоўнасці. Калі з гледача вымагаюць... уяўлення, — уяўлення напоўніцу, шчырага, дзіцячага...

Наталля ДЗЯБЕРЫНА — Каламбіна: Нараджалася ўсё ў пакутах. На агульным энтузіязме. З такога трызнення, з такога глупства... Незразумелага, п'янаватага... І, галоўнае, — атрымаўся! А я люблю працаваць у другім складзе выканаўцаў — заўжды відаць збоку, што трэба рабіць і як не трэба іграць. Але тут якраз гэта мне перашкодзіла. Я міхволі стала працаваць "пад Алену" (Алена Шагава, выканаўца ролі Каламбіны з першага складу. — А. П.). Мая Каламбіна хоць і больш заштампаваная, але больш сексуаль-

даплёку, фільм Ж. Рышэ здаецца экзатычным сном, які хочацца забыць. Уражваюць і шматлікія недасканаласці. Яны, зрэшты, зразумелыя — стужку зрабілі за дзесяць дзён.

Эфект дакументальнасці ў фільме "Агюстэн" (рэж. А. Фантэн) ствараюць прафесійныя актёры. Для радывых служачых страхавой кампаніі роля ў кіно — сапраўднае выпрабаванне, яны ледзь хаваюць сваё хваляванне перад камерай. Аднойчы вядомы актёр размоўнага жанру Жан-Крэцэн Сібертэн-Блан, брат А. Фантэн, уладкаваўся на працу ў страхавую кампанію. Калі ж там з'явіліся "кіношнікі", камічны служачы Агюстэн ператварыўся ў цудоўнага актёра (у фільме выдуманаму Агюстэну сыграў апантанга "маленькага чалавека", які даносіць на сваіх калегаў, а ў вольны час падзарабляе статывам у танных серыялах). Эксперымент А. Фантэна, як і вобраз Агюстэна выклікае добрую ўсмешку. Але фільм здаецца зацягнутым, а дыялогі — надакучлівымі. Нават у выкананні блазна Сібертэна-Блана.

У фільме "Узрост магчымасцяў" (рэж. П. Феран) іграюць цалкам прафесійныя актёры, якія цудоўна адчуваюць настрой сваіх герояў: іх разгубленасць, няўпэўненасць, страх. "Сёння ўсе баяцца. Баяцца знайсці працу. Страціць працу. Нарадзіць дзіця ў свеце, дзе ўсе баяцца. Не нарадзіць яго своечасова. Захварэць. Прайсці міма жыцця. Занадта многа кахаць. Недакахаць. Паўсюль страх і гэта вядзе да катастрофаў. Той, хто баіцца сёння, заўтра будзе баяцца яшчэ больш. Адзінае выйсце: забыць страх, які жыве ў нас". На працягу фільма камера паслядоўна сочыць за кожным героем: за былой актрысай, таленавітым мастаком і яго донжуанам сябрам, прадаўшчыцай з Макдональса, эмансціраванай студэнткай, беспра-

цоўным. Яны не ведаюць адзін аднаго, хаця выпадкова сустракаліся на вуліцы, у аўтобусе, кафе. Закадравы маналог нібыта з'ядноўвае іх лёсы ў адзін, выкрывае хваробу цэлага пакалення. Павольны рытм карціны, добрая іронія рэжысёра настройваюць на спакойнае разважанне. Цікавая стужка. Прыемна, што П. Феран звяртае ўвагу не толькі на дыялогі, але і на будову кадра.

Да паэтычнасці імкнецца і рэжысёр К.

Кар'ер. Лейтматыў фільма "Разіна" ў парадкальным выразе І. Бергмана — "дачка на раджае маці" (гэта было першае, што напісаў знакаміты шведскі рэжысёр у сцэнарыі "Асенняя саната"). Мары нарадзіла Разіну, калі ёй было чатырнаццаць. Разіне ўжо чатырнаццаць і яна таксама "маці". Сур'езная, пахмурная дзяўчынка "гадуе" бесклапотную дурніцу Мары (маці кажа Разіне: "называй мяне, як усе — Мары"). Разіна хвалюецца за "дачку", ненавідзіць яе сябровак і кавалераў. Паталагічны адносіны да дачкі і маці яшчэ больш узмацняе бацька Разіны. Злодзей і прайдзісвет, ён бачыць жанчыну хутчэй ў Разіне, чым у Мары і гвалтуе сваю дачку. На пачатку стужкі Разіна кажа за кадрам: "Дарога... Яна вядзе ў Парыж, потым — Кале, а потым — Англія". На экране — дарога надзеяў і спадзяванняў дзяўчынкі (Разіна марыць быць спявачкай). Але які жудасны кантраст напрыканцы фільма, калі па той жа дарозе ідзе святар і чытае прызнанне Разіны: "Я хачу забыць свайго бацьку". К. Кар'ер закальцоўвае фільм. Яе стужка ўзрушвае, запамінаецца.

Маладое французскае кіно — гэта адзіны вялікі эксперымент. У прасторы фільмаў злучаюцца жорсткасць і дабрыва, іронія і сум, жаночасць і мужнасць. Што такое жыццё? Пакаленне ікс у адказ ставіць ікс. Але адразу ж і прэпарыруе гэтае невядомае. Традыцыя разважлівага еўрапейскага кіно працягваецца.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

P.S. Знаёмства з шэдэўрамі "Французскай калекцыі" працягваецца. 15 сакавіка ў зале ДК прафсаюзаў распачнецца паказ фільмаў аднаго з прадстаўнікоў знакамітай "новай хвалі" Жан-Люка Гадара.

На здымку: кадр з фільма "Разіна".

такі наш — "ініцыятыва знізу", ад акцэнтаў. Балазе, ёсць чуйнае тэатральнае кіраўніцтва, якое разумее час і ягоныя патрэбы. Нізкі паклон — дырэктару тэатра Валянціне Гэоргіеўне Рагоўскай, бо без яе вальнай жаночай рукі нават такая палка ініцыятыва не завяршылася б спектаклем. Я пражыў у Гомелі больш за месяц, але не назваў бы ні горад, ні тэатр правінцыйнымі. Маё ўяўленне пра правінцыю зламалася. І пра гомельскага гледача таксама. Наколькі глядач у стане — хай бярэ ўдзел... у дзеянні. Хоча спяваць, задаваць пытанні, адказваць на пытанні актёраў — напамілы Бог, магчымасць такая ў спектаклі ёсць.

Каментарыі збірала Алена ПАРФІЯНОВІЧ

На здымку: сцэна са спектакля. Фота аўтара

Кіна механік і работы завода, гісторык і археолаг, музейшык, інструктар, а потым загадчык сектара ЦК КПБ, першы намеснік міністра культуры Беларусі... Зараз Уладзімір ГІЛЕП — старшыня рады Беларускага фонду культуры. Чыноўнік-функцыянер? Чалавек, які, упэўнена ўздываючыся па прыступках службовай лесвіцы, упарта і насуперак адсяму ніколі не адхіляўся ад лініі партыі?

— Наконт выканання “волі народа, партыі і ўрада” разважаць зараз можна да бясконца, адшукваючы пры гэтым як станоўчае, так і заганнае, — адказвае Уладзімір Аляксандравіч. — Хоць і хапала рознага ў жыцці,

аблыванкам, і Уладзіміра Кіслага — супрацоўніка Гродзенскага музея гісторыі рэлігіі. За вяртанне Польшчы праху гэтага самага караля... Панятоўскі — асоба неардынарная. Каханак Кацярыны Другой. Пасіўны сведка, як сцвярджаюць палякі, трох падзеяў Рэчы Паспалітай. Вялікі знаўца і фундаментар мастацтваў. Нарадзіўся ў вёсцы Волчын сённяшняга Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці. А памёр у Санкт-Пецярбурзе, быў пахаваны ў мясцовым касцёле. Праз 130 гадоў, перад другой сусветнай вайной, савецкія ўлады вырашаюць перадаць рэшткі Панятоўскага Польшчы. Але не ў вялікай ён там пашане. Аднак труну з прахам прывозяць пад Стоўбцы і ўночы пераносяць праз мяжу на польскі бок. Палякі вырашаюць перапахавача караля ў склепе родавага касцёла ў Волчыне. Пасля верасня 39-га гэтая тэрыторыя — у складзе СССР. За час Вялікай

“Нясвіж”. У склад запаведніка меркавалася ўвесці і палац з ратушай, і браму, і ўнікальныя паркавыя ансамблі, гарадскую гістарычную забудову. Сёння рэстаўрацыя ратуша. А дакументацыя па рэгенерацыі гістарычнага Нясвіжа зроблена не да канца. А гэта ж вельмі важна, каб старажытны горад не замінаў развіццю сучаснага, каб сённяшняя забудова не пагаршала выгляд гістарычнай. Здаецца, навуковы падыход да вырашэння гэтай праблемы недаравальна згублены. Навуковая рада павінна збірацца рэгулярна. Неабходна ўзняць узровень навуковых даследаванняў, пераймаць вопыт, які назапашаны ў свеце. Спадзяюся, што дырэцыя гісторыка-культурнага запаведніка “Нясвіж”, Міністэрства культуры зразумее гэта...

Для адраджэння Крэўскага замка створаны міжнародны фонд “Крэва” на чале з Уладзімірам Някляевым. У лістападзе БФК

мію”. Спецыялістаў такога профілю ў нас проста не было. Працуе школа ўжо чатыры гады: больш за дваццаць архітэктараў за гэты час атрымалі міжнародны сертыфікат па спецыяльнасці “архітэктар гістарычнага ландшафту”. Але запатрабавана іхня зусім невялікая. Для рэстаўрацыі парку ў Здраўнёва (дача Рэпіна) Міністэрства культуры чамусьці збіраецца запрасіць архітэктараў з Масквы. Але хачу нагадаць: за час работы “Нясвіжскай акадэміі” тры яе выпускнікі атрымалі прэміі ЮНЕСКА за лепшы праект. Выпускнікі гэтыя — беларусы...

Давайце спадзявацца на лепшае. У культуры разбіраюцца ўсе, але рухальнікамі і носьбітамі яе застаюцца прафесіяналы, людзі самаахварныя, самаадданыя.

— А што канкрэтна робіць ваш фонд, Уладзімір Аляксандравіч, каб не была культура ў нашым краі неаблашчанай гасцейкай?

— Дваццаць гадоў існуе Беларускі фонд культуры. Дзесяць кіраваў ім Іван Гаўрылавіч Чыгрынаў — якраз з той самай кагорты самаахварных і самаадданных. За гэты час пад дахам фонду нарадзіліся і пайшлі ў самастойнае жыццё самыя розныя грамадскія аб’яднанні: ТБМ, краянаўчае таварыства, саюзы народных майстроў, фалькларыстаў, часопіс “Спадчына”... Мы і зараз працуем з імі ў цесным творчым кантакце над ажыццяўленнем самых розных праграм. Нагадаю, што наш фонд — арганізацыя не дзяржаўная, а грамадская. БФК уваходзіць у склад канфедэрацыі творчых саюзаў і культурных фондаў. Мы не дубліруем дзейнасць Міністэрства культуры, нашы праграмы не крыжуюцца. Ды і падыход да іх ажыццяўлення розны. Культурны сваю волю зараз дыктуе чыноўнік-фінаансіст. Няма грошай — няма і канкрэтных спраў. Фонд жа пры недахопе сродкаў настойліва вучыцца іх зарабляць. Займаемся выдавецкай справай. Маём два прадрпрэствы, якія адлічваюць невялікія грошы на нашы праграмы...

Дык вось наконц канкрэтных праграм. Адна з галоўных — “Славуты імёны Бацькаўшчыны”. На чале з Анатолям Грышкевічам і з дапамогай свядомай творчай інтэлігенцыі вышукваюцца прозвішчы недаравальна забытых альбо ўвогуле невядомых раней землякоў-беларусаў, якія здолелі правяціць сябе як асобы неардынарныя. Імем Ігната Дамейкі, напрыклад, названы ўніверсітэт, горная сістэма ў Чылі, шмат там помнікаў яму, а на Беларусі — ніводнага. А хтосьці, мабыць, і не ведае, што Дамейка пасля ўдзелу ў паўстанні 1830—31 гадоў эмігрыраваў у Чылі, здолеў і там праславіць любую Беларусь... Такіх прозвішчаў зараз 217. Усе яны закладзены ў Інтэрнет, спісы публікуюцца ў “Культуры”, а работа па адшукванні імянаў працягваецца. У перспектыве — кнігі. Не энцыклапедыі, а папулярныя выданні нахталт школьнага дапаможніка...

Камісію па вяртанні каштоўнасцей на Беларусь узначальвае Адам Мальдзіс. Складзе на ўжо пачатку зборніку падрабязных матэрыялаў аб тым, дзе ж канкрэтна па-за межамі нашай радзімы знаходзяцца ўнікальныя рэчы, кнігі, дакументы...

Дапамагаем народным майстрам. З траўня будзе наладжаны “Траецкі кірмаш”, на якім кожны раён Беларусі па чарзе зможа не толькі паказаць, але і гандляваць узорами народнай творчасці. Пад увагай БФК і лёсы нашых гарадоў-паселішчаў. Пра Крэўскую канферэнцыю я ўжо ўзгадаў. Але ў полі нашага зроку яшчэ і Слуцк, Копысь, Друцк. Сёлета плануецца навуковая канферэнцыя па стану сядзібна-паркавых ансамбляў на прыкладзе мястэчка Высокае...

Гутарыў Яўген РАГІН

“Мы амаль забыліся на ўласнае мінулае”

зазначу толькі адно: сораму за час колішні (як, зрэшты, і за сённяшні) не адчуваю. Менавіта пры П. М. Машэраве ЦК прыняў некалькі пастаноў і рэалізаваў іх у канкрэтных справах. Так узніклі Музей народнай архітэктуры і побыту ля вёскі Строчыца, Веткаўскі музей народнай творчасці... Быў распрацаваны і адкрыты першы экскурсійны маршрут па гістарычных і памятных мясцінах Міншчыны. Пачалася рэстаўрацыя Заслаўя. Пад ахову былі ўзяты курганныя могілкі ў наваколлі сталіцы, старажытнае гарадзішча на рэчцы Менка... Машэраў увогуле любіў раіцца з творчай інтэлігенцыяй, давяраў ёй. У вандароўку па Заслаўі, напрыклад, узяў аднойчы Уладзіміра Караткевіча, выдатнага знаўцу гэтых мясцін. Відаць, таму і рабілася шмат, што не было асабліва непаразуменняў паміж кіраўніцтвам дзяржавы і творчай інтэлігенцыяй, людзьмі, сапраўды дасведчанымі ў справе нашай гісторыі і культуры...

Менавіта тады ж, у 70-х, узнікла і ідэя стварэння летапісу народнай славы. Ніхто гэтым у колішнім Саюзе не займаўся, мы былі першымі. Нягледзячы нават на тое, што саюзна ЦК не прыняў нашу прапанову, справа не была спынена. Кніжкі “Летапіс” выйшлі па Шумлінскім, Дубровенскім раёнах. Па іншых гарадах і раёнах выходзяць яны і зараз, толькі пад назвай “Памяць”... Так што шкадую цяпер толькі аб адным: стаў чыноўнікам і перастаў ушчыльную займацца любімай музейнай справай, археалогіяй. Пачатак 60-х самы настальгічны: Мінск, Няміга, раскопачны сезон, першы знойдзены і ўласнымі рукамі склеены старажытны гаршчок...

— Уладзімір Аляксандравіч, вы да таго ж і заслужаны работнік культуры Польшчы. І сталі ім, дзякуючы...

— ...польскаму каралю Станіславу Аўгусту Панятоўскаму — нашаму земляку. Такая вось “каралеўская” павага. А калі сур’ёзна, званнем гэтым, акрамя мяне, адзначылі польскія ўлады адначасова і археолага Міхаіла Ткачова, і Аляксандра Мелікевіча — на той час намесніка старшыні Гродзенскага

Айчынай родавы касцёл быў разбураны, труна паршана, прах караля раскіданы па касцёле. У 1988 годзе польскі бок звярнуўся да нас з просьбай аб пошуку і перадачы шматпакутнага праху. Меңавіта мне давялося па даручэнні ўрада ўзначаліць камісію па пошуках і перадачы рэшткаў караля. Правялі раскопкі, парэшткі ўсё ж знайшлі. Ідэнтыфікацыяй іх занялася спецыяльная польская камісія. А наш Нацыянальны музей гісторыі і культуры ўзяўся за кансервацыю рэшткаў труны. Кароль Панятоўскі знайшоў нарэчце пакой ў касцёле на Старым Мясцы ў Варшаве... Вось такая адбылася гісторыя.

— Палякі не забываюцца на мінулае. А мы? Будзем стадыёны, лёдавыя каткі, вялікія спартыўныя комплексы (безумоўна, рэч карысная і важная!), але ж нашы беларускія святыні — старажытныя замкі, палацы — ляжаць у руінах альбо няўхільна руйнуюцца пры недаравальным дзяржаўным патуральніцтве. Косаўскі, Крэўскі, Гальшанскі, Наваградскі, Ружанскі замкі... Спіс можна доўжыць і доўжыць...

— Натуральна, праблема з праблема. І вырашаць яе трэба грамадой, бо дзяржава (факт прызнаны!) мала звяртае ўвагі на мінуўшчыну. Узязь хаця б і Нясвіж. Вельмі хацеў у свой час, каб сталі гэтыя мясціны сапраўднымі запаведнымі. Насамрэч унікальны горад, цэнтр Радзівілаўскай дзяржавы. Мясцовыя райвыканкамаўскія ўлады з гатоўнасцю ішлі на сустрэч. Зацікаўлена ставіліся да адраджэння замка Нацыянальны мастацкі музей і Нацыянальны музей гісторыі і культуры. Сапраўды, дзе яшчэ паказаць знакамітую калекцыю Радзівілаўскага партрэта, як не ў палацы саміх Радзівілаў! На пачатку 90-х (яшчэ пры мінулым урадзе) распачалі рэстаўрацыю штучнай воднай сістэмы і паркавага ансамбля. Навуковая група з лепшых спецыялістаў Беларусі распрацавала канцэпцыю запаведніка, якая была абмеркавана на канферэнцыі з удзелам нашчадкаў знакамітых князёў, дасведчаных навукоўцаў з 22-х краін свету. Быў створаны міжнародны фонд

правёў тут навуковую канферэнцыю. Спецыялісты з Беларусі, Польшчы і Літвы аб’ядналіся для таго, каб адрадзіць і надзейна захаваць унікальную архітэктурную замка...

Частковая рэстаўрацыя (пра поўную гаварыць зараз няма і сэнсу) вядзецца і на Наваградскім замчышчы... Як паведаміў “Ліму” міністр культуры, прапрацоўваецца пытанне “патэнцыяльнага ўласніка” па Косаўскім палацы...

Ды калі б толькі ў замчышчах справа была! Налічвалася калісьці на Беларусі больш за 350 сядзібна-паркавых ансамбляў. На сёння захавана меншая палова, дый то ў неахайным і неправабным стане. Лошыца, Лагойск, Туганавічы... Назвы гэтыя ва ўсіх на слыху. Але нічога не робіцца для таго, каб вяртаць многія ўнікальныя ландшафты ад мэхдвароў і жывёлагадоўчых фермаў, каб арганічна размясціць тут музеі, дамы народнай творчасці, месцы для дзіцячага адпачынку. У свой час Міністэрства культуры вымушана было стварыць летнюю міжнародную школу ландшафтнай архітэктуры — “Нясвіжскую акадэ-

ФЕСТИВАЛІ

Трэці Усебеларускі — пачынаецца

Кіраўнікі нацыянальных аб’яднанняў (а іх зарэгістравана ў Беларусі 33), прадстаўнікі дыпламатычных місій Арменіі, Казахстана, Літвы, Малдовы, Польшчы, Расіі, Турцыі, Украіны, а таксама прэса былі запрошаны ў залу калегіі Міністэрства культуры. Прысвячалася пасяджэнне пачатку III Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур, які завершыцца ў двухтысячным годзе. Нагадаем, што I і II рэспубліканскія фестывалі адбываліся, адпаведна, у 96-ым і 98-ым гадах у Гродне. Яны не толькі прадэманстравалі культурныя набыткі нацыянальных меншасцей Беларусі, але і сталі штуршком для іх далейшага развіцця.

У нашай Канстытуцыі, скажаў старшыня Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігіі і нацыянальнасцей **А. Білык**, не ўжываецца гэтае распаўсюджанае ў свеце паняцце — “нацыянальныя меншасці”. Мы карыстаемся выразам “нацыянальныя супольнасці”.

Аляксандр Мікалаевіч у агульных рысах абмяляваў этапы арганізацыі нацыянальнай сям’і ў рэспубліцы. Прадстаўнікі 123-х нацыянальнасцей (па перапісе 89-га года) жывуць

на беларускай зямлі. Беларусь была адной з нямногіх сярод краін былога СССР, дзе Вярхоўны Савет прыняў Закон аб нацыянальных меншасцях. Ён увайшоў у жыццё без лішняга шуму, бо не стварыў нацыянальных праблем: забяспечваў грамадзянства для ўсіх, хто стаў пражываць на нашай зямлі. Існаваў Каардынацыйны савет па справах меншасцей пры Савеце Міністраў.

У 95-м годзе пры Міністэрстве культуры створаны Цэнтр нацыянальных культур, які вядзе канкрэтную работу з суполкамі (і, на жаль, пакуль што не мае свайго памяшкання).

Наступнай прыступкай у гэтай важнай галіне дзяржаўнай палітыкі стала стварэнне камітэта, які займаецца справамі рэлігіі і нацыянальнасцей (на практыцы адно з другім цесна пераплеценая), а таксама апыкуецца беларусамі замежжа. У адной толькі Расіі пражывае 1 мільён 300 тысяч нашых суайчынікаў. Яшчэ адзін накірунак работы — міждзяржаўнае супрацоўніцтва. Заклучана пагадненне з Малдовай, на падыходзе — з Расіяй, Украінай, Літвой.

Намеснік міністра культуры **В. Гедройц** падрабязней спыніўся на асаблівасцях III фестывалю, які трывала прыжыўся ў Гродне. Яго канцэпцыя з улікам ранейшага вопыту ўзбагацілася і ўскладнілася. Задача фестывалю — дайсці да кожнай вёскі і мястэчка, дзе пражывае тая ці іншая супольнасць. Кожная з іх правядзе свае занадальна агляды і адбярэ лепшыя калектывы для фінальных мерапрыемстваў. Разгорнуцца выставы і пленэр вышляленчага мастацтва, будзе зняты відэафільм. Упершыню ў свеце прымуць удзел дзеці, плануецца запрасіць беларусаў замежжа і калектывы з так званых мацерыковых краін.

— Жыццё нашых супольнасцей не абмяжоўваецца фестывалю, — скажаў старшыня яўрэйскай суполкі **Л. Левін**. — Мы — частка Беларусі, нас хвалюе яе будучыня і яе палітычная сітуацыя. Мы любім гэтую зямлю і рады, што тут няма міжнацыянальных канфліктаў.

Л. Левін, М. Ткачоў (таварыства “Русь”) і іншыя выказаліся наконц звужэння інфармацыйнай прасторы. Перастала існаваць тэле-

перадача “Шматгалоссе” (магчыма, з-за свайго шэрасці), перадача радыё “Супольнасць” з вечаровага часу перасунута на дзённы. **Б. Шабановіч** (“Аль-Кітаб”) заклікаў улічваць індывідуальныя асаблівасці суполак. Гучалі нараканні, што ў пятай часткі насельніцтва Беларусі дасюль няма агульнай газеты. Супроць такой газеты выступілі толькі палякі. Затое самі яны маюць тры ўласныя выданні.

Асобную пазіцыю заняла польская дыяспара і па III фестывалі. Як заявіў **К. Тарасевіч**, Саюз палякаў Беларусі адмаўляецца ўдзельнічаць у свеце, бо зацягваецца будаўніцтва польскіх школ у Гродне і Навагрудку, не вырашаюцца іншыя праблемы польскамоўнага навучання.

На калегіі падымаліся вострыя пытанні, якія тычыліся адраджэння, самаасвядомасці і самапабудавання супольнасцей Беларусі. Балючыя кропкі “большасці” — карэннай нацыі — далікатна абыходзілі. Ці з-за таго, што “свая кашуля бліжэй да цела”, ці таму, што за нас нашыя праблемы ніхто не вырашыць у прынцыпе.

Правільна ўсё ж скажаў міністр **А. Сасноўскі**, адкрываючы пасяджэнне: “Чым больш аддаеш, тым больш прырастае”. Мабыць, гэта справядліва для кожнай культуры.

Г. К.

Верш як час

"Проста ноч на дварэ"

Рэдакцыя часопіса "Маладосць" апошнім часам адкрыла шмат цікавых праяваў, сярод якіх нямаюць і жанчын. І прыгожая палова чалавечтва ў галіне літаратуры адчувае сябе ўпэўнена. Аб гэтым сведчаць не толькі публікацыі на старонках самога часопіса, а і кніжкі, што выходзяць у яго "Бібліятэцы...". Дарэчы, "Проста ноч на дварэ" (яна стала лістападаўскім зборнікам) ужо чацвёртая "жаночая кніга ў згаданай серыі за мінулы год. Аўтар гэтай кнігі Людміла Андзілеўка дагэтуль прайшла свайго роду творчую вучобу і ў самой "Маладосці", і ў "ЛіМе", "Вожыку", а таксама абласным друку, дзе друкаваліся яе першыя апавяданні і мініяцюры.

Нарадзілася Людміла Фёдарэўна ў горадзе Глыбокае Віцебскай вобласці. Скончыла Наваполацкае педагагічнае вучылішча, Беларускі ўніверсітэт культуры. Працуе дырэктарам Падсвільскай музычнай школы на сваёй роднай Глыбоччыне. Як сведчыць у невялікім уступе галоўны рэдактар "Маладосці" Генрых Далідовіч, Л. Андзілеўка "шчодра і багата надзеленая ад прыроды як жаночасцю, так і талентамі. Не, тут няма агаворкі — талентамі... Яна — і музыкант, і мастак, і прэзаік".

І прэзаік не толькі таленавіты, а і з уменнем па-сапраўднаму назіраць жыццё, выбіраючы з паўсядзённасці арыгінальныя сюжэты, шукаючы сярод людзей тых, хто пазней і становіцца героямі твораў. Гэта найперш тычыцца апавяданняў, але і ў мініяцюрах пісьменніца таксама ідзе ад самога жыцця, пільна ўглядаючыся ў яго. Падобны падыход у пэўнай ступені выклікае небяспеку пісаць "як бачу". Дакументальная аснова можа скоўваць аўтара, не дазваляць яму пераходзіць да абагульненняў, а ў выніку атрымаецца простае фатаграфаванне рэчаіснасці. Аднак Л. Андзілеўка, разумеючы такую пагрозу, імкнецца ствараць тыповыя характары, якія хоць і маюць сваіх прататыпаў, але адначасова і вынік творчай фантазіі аўтара. Гэта, на маю думку, у першую чаргу тычыцца невялікіх апавяданняў "Дай, браток, закурыць", "Што ж ты зробіш?", "Як жывеш, бабулячка?" і іншых. Апошняе — споведзь бабулькі, якая на запытанне, што вынесена ў заглавак, шчыра прызнаецца: "Добра, саўсім добра!" А якое гэта "добра", і відаць з твора. Старая па-свойму прыстасавалася да абставін. Разумеючы, што ў вёсцы на дапамогу асабліва разлічваць не даводзіцца, сама клапоціцца аб сабе. Выстойваючы чэргі, купляе ў краме віно, каб потым абмяняваць яго ў мясцовых алкаголікаў. У выніку "бартэру" неяк прыдбала нават слічак мёду: "Гэта ж ад жонка-дзяцей крадуць..."

У творы і сатыра на нашу рэчаіснасць, і прысутнічаюць элементы гумару, пра які звычайна кажучы: смех скрозь слёзы. Але ў апавяданнях Л. Андзілеўкі ёсць смех і іншага кшталту — здаровы, ачышчальны. Як, для прыкладу, у "Мамчынай дачушцы" ці "Ракавой жанчыне".

А поруч апавядання — досыць псіхалагічныя, як "Пацалунак". Пераканаўчым атрымаўся вобраз галоўнага героя Марака, чалавека катэгарычнага, які ніколі не ідзе на кампрамісы.

Увайшлі ў кнігу і, кажучы словамі незабыўнага Барыса Сачанкі, "думкі ў россып" — "Карацей кажучы...". Хоць яны не аднолькавыя па мастацкіх вартасцях, сустракаюцца і выпадковыя запісы, якія не нясуць значнай нагрукі (а тут б'ядо адной Л. Андзілеўкі, а ці не ўсіх, хто піша "пад Брыля"), але і гэтым разам пісьменніцы не адмовіў і назіральнасці.

Лявон ЮРЧЫК

За сваё дастатковае пазычынае жыццё Надзея Артымовіч з Бельска на Беласточчыне выдала каля пяці тоненькіх малафарматных зборнічкаў. З тых, што ёсць у мяне ці траплялі на вока — гэта "Роздумы" (1981 г.), "Сезон у белых пейзажах" (1990 г.), "З неспаскойных дарог" (1993 г.) і "Дзверы" (1994 г., сумесна з Алесем Разанавым)...

І вось нядаўна ў Любліне пабачыла свет своеасаблівае выбранае пазткі на двох мовах — роднай і дзяржаўнай па месцы жыхарства. Што й казаць, кніжка "гжэчная" — і па аздобным афармленні і па мастацкім змесце. А зрабілі гэты падарунак аўтару мясцовы тэатр і міністэрства культуры Польшчы.

Артымовіч з тых твораў, што найбольш пэўна адпавядаюць майму ўяўленню пра мастацтва: *мастацтва жыць і мастацтва тварыць...*

Калісьці мяне моцна ўразіла сваім творчым і жыццёвым лёсам (адзінота, беднасць, беспрытульнасць, пагарда "калегаў" па прыры) руская пазтка Ксенія Някрасава.

Куда-то всё плывут, плывут продольные дожди, перед окном моим.

А на столе — цветы, как млечные созвездья, да стул один, да рукопись в углу — мои стихи или я сама — одно и то же, и только форма разная. И все, и больше ничего, да сор еще цветочный на полу.

У гэтым сэнсе Артымовіч вельмі блізка да яе — празрыстая як раса, і ў той жа час метафізічная, невытлумачальная. Яе кароткія, лаканічныя вершы надоўга заглыбляюць чытача ў сутнасць тых рэчаў, якімі яны на той час заклапочаныя.

Гадоў пяць таму назад Алесь Разанаў спрабаваў тлумачыць паззію Артымовіч. Плёнам тых філасофскіх намаганняў стаў іх сумесны,

Надзея Артымовіч, "Лагодны час", Lublin, 1998, Osrodek Brata Grodzka Teatr NN

вышэйзгаданы, пазычны зборнік. Надзея, запрашаючы, адчыніла "дзверы" ў свой свет, Алесь, зайшоўшы, зачыніў іх за сабою...

І ўсё ж чытач заўжды пранікае туды, бо: *нерухама стаяць мае дні шчыліны ў часе усё большыя*

Бадай, адзінае, што выклікае пярэчанне ў новай кніжцы Надзеі Артымовіч, дык гэта яе назоў — ЛАГОДНЫ ЧАС. Калі мысліць сучаснымі эканамічнымі ці грамадска-палітычнымі катэгорыямі, то сапраўды, нават маючы на ўвазе Польшчу, часне надта каб... Аднак не трэба забываць, што ў пазтэў свае барометры. І тое, што выклікае ў чытача бунт плочі, паглынаецца натхнёнай душой пазтэ і скармліваецца творчасці. Таму высокая энергетыка і "каларыйнасць" кожнага *напрацаванага* слова выклікае з пазычнага кантэксту ўсе іншыя словы — другасныя і выпадковыя...

у Бельску старая музыка лагодны час — лета забытая царква

дайсі да Першага слова малітвы

Ад будзённага да ўзвышанага — усяго толькі тры крокі радкоў, і ПАЭТ змушаны іх прайсці, бо яго прыгнятае менавіта ўласнае зямное існаванне... І ўсё творчае гарэнне, уся пара натхнення затрачваюцца на пераадоленне надзённага бытавання.

поўдзень а твой цягнік блукае ў тумане вяззе стомлены час у кішэні у зубах шчыміць родны дом

Адсутнасць пунктуацыі і своеасаблівы аўтарскі стыль, на мой погляд, гэта не столькі даніна заходнеўрапейскай пазычнай мадэлі пісьма, колькі невыпадкова супалы з ёй творчы і жыццёвы стыль самой пазткі, якая між іншым не парывае і з духоўнай традыцыяй айчынай літаратуры.

мы так блізка сябе як карань і зямля хустка ночы прыкрыла наша адно цела адно маўчанне

ЧАСОПІСЫ

І не адступае памяць?..

Часопіс "Крыніца" вылучаецца ў шэрагу іншых выданняў. І найперш тым, што галоўны чытачы "Крыніцы", як мне падаецца, усё ж тыя, хто і сам да літаратуры неабыякавы. Прынамсі, у гэтым сэнсе шмат даюць "персаналіі", калі на творчасць знакамітых пісьменнікаў, а таксама тых, хто, на жаль, пакуль вядомы мала (для прыкладу, так можна сказаць пра Юрку Віцьбіча, якога "Крыніца" прадстаўляла некалькі месяцаў назад), можна зірнуць з розных меркаванняў. Тут часопіс імкнецца да як мага большай аб'ектыўнасці, а ў сувязі з гэтым нельга не прыгадаць тыя нумары, у якіх гаворка ішла пра Васіля Быкава і Рыгора Барадуліна, калі не абышлося і без даволі рэзкіх закідаў у адрас прызнаных майстроў. Да ўсяго "Крыніца" — гэта творы, якія ў іншых выданнях не працываеш. І не толькі культуралагічнага кшталту, а і творы паззіі, прозы. Калі прыняць усё гэта пад увагу, дык лістападаўскі нумар "Крыніцы" за мінулы год выраз і пацвярджае правільнасць такіх высноў.

"Гераіня" нумара — Данута Бічэль. Змешчана гутарка з ёй. Пытанні задае Леанід Галубовіч. Тут жа па традыцыі — некалькі выказванняў пра творчасць сліннай пазткі, яе месца ў сучаснай літаратуры. Сваімі ўражаннямі дзеляцца Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Людміла Рублеўская, Алесь Марціновіч, той жа Леанід Галубовіч і Міхась Скобла. Разыходжанню ў ацэнцы творчасці Дануты Янаўны няма, усе са згаданых аўтараў ці не аднадушныя. І гэта тычыцца не толькі агульных меркаванняў аб напісаным ёй, а і адносна месца Д. Бічэль сярод іншых вядомых пясняраў Бацькаўшчыны. У прыватнасці, А. Марціновіч і М. Скобла ставяць у адзін шэраг Д. Бічэль і Ларысу Геніюш. Так, А. Марціновіч у артыкуле "Тутэйшая" сведчыць: "Словам "любіу" напоўнена ўся творчасць Д. Бічэль. І якую кнігу ні возьмеш, абавязкова скразным матывам праходзіць апяванне Беларусі і зямлі прынёманскай. У гэтым Данута Янаўна вельмі блізка да сваёй знакамітай зям-

лячкі, якую вельмі паважала, Ларысы Геніюш. Нямаюць на нашай зямлі слаўных пазтэс, ды, калі гаварыць менавіта пра лёсавую ахвярнасць беларускасці, то найперш можна назваць іх — Ларысу Геніюш і Дануту Бічэль. Цудоўныя вершы пра Беларусь і пра беларусаў ёсць у многіх пазтэс, пачынаючы ад Цёткі і канчаючы тымі, хто вельмі плённа працуе ў паззіі сёння, але далёка не кожны так мэтанакіравана, паслядоўна, год за годам, твор за творам, кніга за кнігай крочыць шляхам беларускасці, як гэта робіць Д. Бічэль". А гэта М. Скобла ("Вершападзі з космасу самоты"): "З усіх невядомых хаты Ларысы Геніюш чамусьці толькі яе ўяўляю поруч з гаспадыняй. Сядзяць, гавораць пра Рагнеду, Максіма, Караткевіча, чытаюць вершы. Абедзве панавітыя, бескампрамісныя, незалежныя. "Жанчына са слёз" — гэта іншае, але больш стасуецца да другіх, астатніх..."

Не толькі цікава, але і карысна пазнаёміцца з меркаваннямі самой Д. Бічэль аб сучаснай паззіі, літаратуры, грамадскім жыцці, што прагучалі ў час гутаркі з Л. Галубовічам. Хоць гэта не значыць, што цалкам можна з усім пагадзіцца. Ды ў рэшце рэшт, чым больш значны талент, тым часам ён больш катэгарычны ў ацэнках. А ў гэтай катэгарычнасці, як мне здаецца, неаўважна пярэчыць самой сабе. Такая нацяжка адчуваецца тады, калі Д. Бічэль закрапае, няхай і мімаходзь, пытанні стасункаў розных літаратур. На яе думку, "Нам трэба як мага далей уцякаць ад расейскай літаратуры і не вучыцца ў іх. Тры стагоддзі нас прымушалі думаць па-расейску, а збаўлены застаўся той, хто невукам скончыў школу, думаў так, як навучыла яго маці, вёска, г. зн. па-тутэйшаму..." Але літаральна некалькімі радкамі вышэй ёсць такое меркаванне, калі Данута Янаўна разважае "пра Беластоцка-Гродзенскі біргіён": "Гісторыкі, краязнаўцы таксама ўзаемна маюць тут і там апанентаў. Выпускнікі гродзенскіх вучэльняў кіруюць на Беласточчыне харавымі калектывамі. Доўжыць прыклад і разважаць пра гэта можна бясконца".

Дарэмна трата часу шукаць сярод беларускіх пазтэс нейкае творчае ці хоць бы лёсавое падабенства да Надзеі Артымовіч. І ўвогуле, ці жаночая гэта паззія? У ёй няма ні дзявочай цнатлівасці, ні жаночай жарсці, ні мацярынскай спадчынна-родавай ахвярнасці...

і раптам ты ўбачыш на халодным імху сярод звугленага карэння кветку што адважылася пазелянець аблісцеець і даспець...

Падобнае светаадчуванне, такі чалавечы стан, з якім Надзея Артымовіч — як з туману — заявілася на парозе айчыннага краснага пісьменства, паступова ўсё ж робіцца свойскім і зразумелым. У яе з'яўляюцца не толькі прыхільнікі, але і паслядоўнікі, а апошнім часам і пераймальнікі... Ці гэта мне толькі здаецца? Бо нельга пераняць паззію, нават пераняўшы самога пазтэ, як не можа паўтарыцца тое, да чаго хочаш вярнуцца. *вярнуцца хачу да нашай першай размовы расхінуць мокры плашч слоў*

...Прашу прабачэння. У гэтым месцы я перарываўся, каб паглядзець тэлеперадачу па расійскім тэлебачанні пра Федэрыка Гарсія Лорку — *музычнага, тэатральнага іспанскага пазтэ, пра яго каханку Ганну Марыю, родную сястру шырокавядомага мадэрновага мастака Сальвадора Далі. Аказваецца, яна адмовілася ад свайго экстрэмагантнага, супярэчлівага ў жыцці і ў творчасці, брата і да скону дзён сваіх захоўвала любоў і вернасць Гарсіі Лорку, перажывыўшы пазтэ аж на пяцьдзесят гадоў...*

Як ні парадаксальна гэта ў звязку з размовай пра пазтэ Надзею Артымовіч, але змушаны сказаць, што яна нагадвае мне менавіта Ганну Марыю, хоць, здавалася б, васьм гэтага радкі Артымовіч нібыта "спісаныя" з самога Лоркі: *з перасунутым горлам пад вецер плыву на замкнуты востраў пад музыку голых дрэў*

А, не — так было ў ранейшых выданнях, а ў "выбраным" васьм як:

І тут жа: "Адзін Максім Багдановіч быў выключэннем з гэтага правіла, ён паехаў з бацькам у Яраслаўль і застаўся еўрапейскім пазтэтам". Але ж "еўрапейскім пазтэтам", відаць, дзякуючы таму, што не "ўцякаў ад расейскай літаратуры", а вучыўся ў яе!

Змястоўнай атрымалася пазычыная падборка Віктара Слінко. Гэта адзін з найбольш цікавых сённяшніх маладых пазтэў, але, на жаль, належным чынам не заўважаны і не ацэнены. Магчыма, і таму, што, у адрозненне ад некаторых іншых сваіх таварышаў па пры, куды менш актыўны ў жаданні звярнуць на сябе увагу. Няхай не талентам, дык "рукатам". Але паззія ці ёсць, ці яе няма, прысутнасць ці адсутнасць яе не залежыць ад самаўпэўненасці. А паззія В. Слінко, як сведчыць падборка, — паззія для душы, неабыякавай да прыгожага, душы, якой часам вельмі самотліва:

ёсць зман гэты перадвечны хісткая кладка паміж астравамі і ўлада вечара над намі і няма ў нас улады над самімі сабой толькі крок які прывядзе да пустыні нібы караван па рэчышчы высохлых рэк ідем — а куды адступае памяць

нібы вада? быць ветрам які ў пустых рукавах кашулі шукае далонь таго хто ідзе насустрач табе

і дзіцэ душа як кусты ў неадгаджаным садзе калі на мяне заяўляюць правы

мінулыя вёсны але не адняць у мяне травы прыдарожнай
Юрась Барысевіч ("Deus ex machina", што перакладаецца з лацінскай, як "Бог з машыны") разважае аб будучым чалавека і чалавечтва, адштурхоўваючыся ад найноўшых дасягненняў навукі. Уладзімір Арлоў, таксама па традыцыі, прадстаўляе аднаго з тых, хто вымушаны быў развітацца з Бацькаўшчынай ды назавуць захаваную ў сэрцы любоў да Беларусі. Святаслаў Коўш Беларусь пакінуў у 1944 годзе, апынуўся на Нямеччыне, а ў

з горла падстаўленым пад вецер
плыву на зачынены востраў
пад музыку голых дрэў

Горш, лепш? Цяжка сказаць. Мне здаецца, Артымовіч з тых аўтараў, якіх рэдагаваць небяспечна, нават сабе самой, сённяшняй — учарашняю. Бо яна паэтка свайго адметнага часу, акая не прэтэндуе на вечнасць, а толькі на свой кароткі час для вечнасці.

у сваіх кароткіх вершах

я нічога не гавару
я ніколі нічога не сказала нікому
я нямаю

я не люблю эксперыменту над чалавекам
я аналізавала кепскія сталічныя і правінцыйныя біяграфіі
і гладкія лісты да сваіх знаёмых
я крыху ведаю

мяне не хапае на сэнс маіх бацькоў

мяне амаль няма

Тут парушана ўсё — метрыка, рытміка, логіка... і самое жыццё... Чалавек шукае сябе і — не знаходзіць, бо знутры не бачыць сябе самога вонкі... Калі ж здараецца, што ён сябе ўсё-ткі знаходзіць і пачынае шукаць сабе пэўнае месца ў пэўным кабінэце, прэзідыуме, на трыбуне ці трыумфальным подыуме — тады ўсё й канчаецца, а не наступае, як напачатку думалася.

паэты паміраюць тады

калі першы раз

заблудзіць жывое слова

і разаб'еца пшанічнае рэха

аб камень

паэты паміраюць тады

калі ўсміхаецца добры час для паперы

паэты паміраюць тады

калі знойдзены дакладныя адрасы

сытыя жэсты

Не-не, "добры час" — гэта зусім не лагодны час, гэта той час, калі чалавек нарэшце сабой задавальваецца, страчвае таемнасць свайго жыцця і ўзаемна паэтычнага томіка Басэ гартае зацёрханы тэлефонны даведнік патрэбнага міністэрства альбо канторы...

Калі яму ўжо абсалютна непатрэбны

адзіны неабходны верш

як матчынае маўчанне

знямелы парог

верш як час

Наколькі мне дазваляе меркаваць маё сціплае веданне польскай мовы, то і ў перакладах тэксты Надзеі Артымовіч захавалі адпаведны арыгіналу гучанне і сэнс. Увогуле, не надта спадзеючыся на *дойгу тутэйшую памяць*, адразу ж падзяку нашым польскім сябрам, што, часам, і наасуперак нашым рэаліям, намагаюцца *захоўваць жыццё* беларускай мовы і паэзіі. Балазе, там у іх, у цывілізаванай Еўропе, *смяротная кара* даўно ўжо не практыкуецца. А што канкрэтна да працы над кніжкай і ўласна перакладаў паэзіі Артымовіч, то да ўсяго гэтага спрычынілася таленавітае *тамашняе* панства ў асобах Тадэвуша Карабовіча, Бэаты Капій, Яна Леанчука, Фларыяна Няўважнага, Ежы Літвінюка ды Віктара Варашыльскага.

І ўжо зусім наастанак: заўжды, калі выдаецца "выбранае", то падводзіца як бы выніковая рыса пад усёй творчасцю аўтара, а сам "крытычны" тэкст аблямоўваецца бліскучым панегірыкам і ўвязваецца банцікам дыфірамбаў...

Але не ў выпадку з Надзеяй Артымовіч — чалавекам неардынарным, а творцам непадробным і арыгінальным. Ды і выбралася то з напісанага — усяго сорак сем (47!) вершаў, лічы, па адным на кожны творчы год... Такая ж невялікая *"итоговая"* кніжачка, памянёная вышэй, Ксені Някрасавай. Мой алоўкавы "плюс з клічкамі" (а мо яшчэ Святаваны Каробкінай, якая калісьці і падаравала мне гэты рарытэтны зборнік, дарэчы, таксама выбітная, але *"бесхозная"* паэтка нашай літаратуры) стаіць на вершы "Утро":

Я завершила мысль,
вместив ее в три слова.

Слова, как лепестки
общипанных ромашек,
еще трепещут на столе.
Довольная,

я вытерла перо
и голову от строк приподняла.
В подвал упали из окна
концы лучей
от утреннего солнца...

Такім мне бачыцца і кожны верш Надзеі Артымовіч, ён, быццам кубачак кавы ў вулічнай кавярні пад блакітам бельскага неба, — хвалюе розум і ўзбуджае пачуцці, а, урэшце, — і цвярзіць, і супакойвае ўсіх, хто прыгубіў...

калі любіш паэзію
маўчы, не гавары нікому

Леанід ГАЛУБОВІЧ

КНИГАНИС Сур'езныя жарты

Тамару Барадзёнак я ведаю па нашых літаратурных сустрэчах, сачу за яе творчасцю. Піша яна і вершы (добры рэзананс атрымаў зборнік "А я люблю..."), і прозу. Піша досыць упэўнена, з кожным творам усё больш прафесійна, піша, ідучы ад жыцця.

Трошкі з апасеннем разгарнуў яе новы зборнік "І жартам, і ўсур'ез", выдадзены напрыканцы мінулага года. Чаму? Бо на гэты раз Тамара замахнулася на такі складаны жанр, як байкі і гумарэскі ў вершах, хоць, зрэшты, і да гэтага яе гумарэскі друкаваліся ў часопісе "Вожык". Але апасаўся я дарма. Талант гумарыста ў аўтаркі безумоўна ёсць. Байкі Т. Барадзёнак "сюэтна" новыя і "дыхаюць" сучаснасцю.

Трэба зазначыць, што знаёмыя здаўна персанажы баек — тыя ж Кот, Варона, Ліса, Воўк — выступаюць тут зусім у новых ролях і сітуацыях. Так, Воўк, напрыклад, стаў... рэкецірам, Авадзень — багатым лавеласам, Сабака — аўтаінспектарам. І Т. Барадзёнак даволі ярка абмалёўвае вобразы героюў сваіх твораў. У байцы "Закон у дзеянні" Сабака-паставы смела і рашуча дзейнічае супраць звычайных парушальнікаў правілаў дарожнага руху — такіх, як Заяц. Але вось да Янота, уладальніка "Вольвы", адносіны ў яго зусім іншыя. Ці ўзяць Каня з байкі "Разлік за грахі". Конь-працаўнік хоць і шмат робіць — "доля не мёд", затое засынае заўсёды спакойна. А рэкецір Воўк хоць і насміхаецца з Каня, ды ўсё ж калоціцца за сваю скуру.

У байках высмейваюцца злодзеі, плеткары, трутні, дыпламаваныя невукі, усё тое, што замінала і замінае жыць сумленнаму чалавеку.

З сапраўдным пачуццём гумару напісаны і гумарэскі. Дзеля пацвярджэння гэтага працытую хоць бы такія радкі:
Гэта ж зенкі твае лопні —
Сам не знае, што дзюбе:
Ці ж я ў жыта? У каноплі
Прыбгала да цябе.

("Памыліўся")

Т. Барадзёнак няблага валодае родным словам. Ды ўсё ж хай зямлячка пазбягае рускіх калек, бо гэта псуе, калечыць некаторыя радкі, а то і творы цалкам.

Уладзімір САУЛІЧ

АЛЬФАБЭТА

Наша газета, як і ўсе літаратурныя выданні, стараецца прадстаўляць панараму сучаснай літаратуры ва ўсёй паўнаце — даваць слова прадстаўнікам розных пакаленняў, знаёміць з рознымі плынямі, жанрамі. Рэгулярна з'яўляюцца на нашых старонках дэбютныя публікацыі маладых твораў. Але ў сілу сваёй спецыфікі выданне ўсё-ткі больш разлічана на прафесіяналаў. А між тым хацелася б, асабліва ў сённяшняй складанай для беларускай культуры сітуацыі, знаёміць чытача не толькі з прызнанымі майстрамі, але і з тымі, хто толькі на падыходзе да Вялікай Літаратуры. Але менавіта ён, пачынаючы творца, мацуе падмурак беларускай культуры, менавіта ён будзе ствараць яе заўтра. Думаецца, што знаёмства са шматлікай — усё-ткі шматлікай! — кагортай здольных пачаткоўцаў, што выяўляюць сябе ў рэчышчы беларускай культуры, засведчыць, што ў будучыню беларушчыны трэба глядзець з надзеяй. Для гэтага і задуманая рубрыка "Альфабэта".

Рубрыка "Альфабэта" распачынаецца якраз тады, калі толькі што скончыў сваю работу семінар маладых літаратараў у ДOME творчасці пісьменнікаў "Іслаг". Такое супадзенне невыпадковае. Як невыпадковае і тое, што гэтай рубрыкай будзе прадстаўляць сёлетні лаўрэат прэміі ў галіне крытыкі срод маладых літаратараў, заснаванай Камітэтам па друку і Саюзам пісьменнікаў Беларусі, Наталля Кузьміч. Яна сёння прадстаўляе ў рубрыцы "Альфабэта" лаўрэата літаратурнага конкурсу "Дэбют" Ярыну Дашыну.

Наталля Кузьміч нарадзілася ў г. п. Воранава Гродзенскай вобласці ў 1975 г. У 1997 г. скончыла філалагічны факультэт БДУ і паступіла ў аспірантуру. Працуе ў часопісе "Першацвет" рэдактарам аддзела крытыкі. На старонках "ЛіМа" неаднаразава з'яўляліся яе публікацыі.

Па следзе бліскавіцы

У Ярыны Дашынай, маладой паэткі, ёсць нізка вершаў пад назвай "Згадкі дзяцінства" ("Першацвет", N 4, 1998). Здаецца, някідка і будзённа. Але вось першы радок — і пякучы дотык да нечага незвычайнага, але блізкага і зразумелага сэрцу, — да паэзіі:
Сонца — гняздом на бярозе
Вокны запальваюць вечар,
і на суседнім ганку
злівае кацянятка
з чырвонага неба смятанку.

Міжволі ўзнікаюць асацыяцыі з малюнкамі, якія запалі ў памяць з дзяцінства. Жнівеньскі вечар, высокае зорнае неба над галавой дыхае цяплом. Раптам на далёкім гарызонце ўспыхне бліскавіца. Яна боязна-сарамліва ўсміхнецца і нечакана недзе згарыць. А дзе? І дагтуль не магу даць адказу. А тады здавалася, што яе след заблукаў ці то ў высокім жыцце за весніцамі, ці то ў роснай траве на лугах за Прыпяццю...

Такімі ж загадкамі, якія хвалююць і выклікаюць роздум, багата паэзія Ярыны Дашынай. Яна ўмее ўзірацца ў будзённыя праявы жыцця, па-мастацку асэнсоўваць і падаваць іх.

У вершах шмат фарбаў, з іх сатканы паэтычны свет Ярыны, у якім галоўнае — замілаванасць жыццём ва ўсіх яго праявах. І

светлых, і горкіх. Напрыклад, у вершы "Там лістапад на двары...":

Позняя восень, і ўсё ж
тая, што з вамі пайшла,
зоркай згарыць уначы.
Моўкі замкнецца душа,
А я — загубіла ключы.

Уражваюць цнатлівай чысцінёй радкі ў вершы "Радзіме". Тут няма гучных клятваў. Паэтка знайшла выяўленчыя сродкі, каб выказацца па-свойму:

Ты — усмешка матулі маёй...
Ты — як зорка, што з цёмнай начы
прыляцела іскрынкай...

У вершах Ярыны Дашынай шмат незвычайнага: можна пехаць ісці за сонцам, паварачыць разам з восенню над Бугам, перажыць смутак неразделенага кахання, — словам, спазнаваць складаныя праявы чалавечага жыцця. А мяне асабіста, калі чытаю яе новыя вершы, не пакідае даўняе спадзяванне: а раптам — хоць на імгненне — адкрыецца загадка: дзе ж згарае след бліскавіцы, што сарамліва ўспыхвае ў жніўні на высокім цёплым небе? Бо веру: усё падуладна метафары, якую нястомна шукаюць паэты, каб адкрыць у мастацкім слове таямніцы гэтага свету.

Наталля КУЗЬМІЧ

Ярына Дашына (Ірына Дашына) нарадзілася ў 1978 г. у в. Клейнікі Брэсцкага раёна. Вучыцца на 3 курсе філалагічнага факультэта Брэсцкага ўніверсітэта. Друкавалася ў абласных выданнях, "ЛіМе", "Першацеце". З 1994 г. — сябар паэтычнай студыі "Спадчына", якой кіруе М. Пракаповіч. У 1998 годзе Ярына Дашына заняла II месца ў конкурсе, "Ажыццяўленне Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека на Беларусі". У тым жа годзе заняла I месца ў рэспубліканскім конкурсе маладых літаратараў "Дэбют" (прыз імя Яўгенія Янішчыц).

Ярына ДАШЫНА

Журавы развітальным кругам
Над самотнай плылі капліцай.

Трапяткая пані-бязроза
Каля плота кагось чакала...
Проста я ішла па дарозе
І зусім цябе не шукала.

Проста сёння ў начы над рэчкай
Месяц зноў за цябе маліўся.
Ты казаў, што не бачыў лепшай...
Можна, ты памыліўся?

Памаўчы — пустыя словы...
Што ж, такая ў вёсцы ціша
Непатрэбны мне абновы,
Хоць сукенка з моды выйшла.

І не вер — пляткараць хлусы,
Што ля брамкі хлопец іншы,
Што мае палалі вусны
На світанку, быццам вішні,

І што ходзіць зухавата
Ён з гармонікам вясёлым...
Не вядзі мяне да хаты,
Памаўчы — пустыя словы...

1949 годзе пераехаў у Злучаныя Штаты Амерыкі. Ёсць мажлівасць на старонках "Крыніцы" пазнаёміцца з успамінамі С. Каўша "Беларускі лагер у Ватэнштэце". Да ўсяго С. Каўш з'яўляецца і аўтарам кнігі балад і мастацкай прозы "Русалчына балада". Канешне, таго, што ў гады другой сусветнай вайны ён працаваў у акупацыйнай адміністрацыі, не аспрэчыш, але ў дадзеным выпадку гаворка пра С. Каўша-публіцыста і пісьменніка і ягоныя ўспаміны, сумневу няма, маюць гісторыка-пазнавальнае значэнне, асабліва калі гэта тычыцца лепшага ведання жыцця беларускай эміграцыі ў першыя пасляваенныя гады.

А з пісьменнікаў далёкага замежжа гасцямі "Крыніцы" з'яўляюцца Гунтрам Фэспэр і Фрыдрых Дзюрэнмат, Абодва знакамітыя творцы. Праўда, Г. Фэспэр на Беларусі не сказаць каб быў добра вядомы. Таму публікацыя яго падборкі "Пра Фробург і пра сябе" і вершаў (адпаведна ў перакладах Галіны Міхалюк і Алеся Разанава) — у пэўнай ступені і адкрыццё арыгінальнага творцы. Да ўсяго Дзірк Браўнс, які разам з Г. Фэспэрам мінулага года восенню наведаў Беларусь, дзельца ўражаннямі ад гэтай паездкі ў нарысе "Прыгожая хворая краіна". А вось Ф. Дзюрэнмата наўрад ці трэба асабліва прадстаўляць. "Крыніца" знаёміць з малавядомым на Беларусі Ф. Дзюрэнматам — В. Сёмуха пераклаў яго крмінальны твор "Аварыя".

Чытача чакае знаёмства з двума матэрыяламі пра Валерыя Маракова — паэта, які стаў адной з ахвяр сталінізму. Пляменнік яго Леанід Маракоў прапанаваў рэдакцыі скарачаны варыянт артыкула пра В. Маракова, напісанага Алесем Кучарам і апублікаванага ў сёмым нумары "Маладняка" за 1929 год. Ацэнкі больш-менш аб'ектыўныя, але поруч — іншы артыкул, іншая "рэцэнзія". А. Кучар выступае ў ролі палітычнага даносчыка. Калі В. Маракоў быў арыштаваны, НКУС запатрабаваў з Саюза пісьменнікаў БССР на яго характарыстыку, якую тагачасны старшыня творчага саюза і прапанаваў напісаць А. Кучару. Гэты "другі" А. Кучар пастараўся зрабіць з В. Маракова яшчэ аднаго "ворага народа".

Гэта таксама трэба ведаць, бо і гэта гісторыя. Літаратуры, краіны...

Антось НІЧЫПАРУК

**"Яшчэ да Евы
я жыла..."**

Не абыходзіць увагай часопіс "Малодосць" і жанчын-паэтэс. Таксама ахвотна прадстаўляе ім і свае старонкі і месца ў "Бібліятэцы...". Кніга вершаў Аліны Легастаевай "Яшчэ да Евы я жыла..." стала ў гэтай серыі снежаньскай. А. Легастаева, як і Л. Андзілеўка, родам з Віцебшчыны. Нарадзілася яна ў Пастаўскім раёне, у вёсцы Верацеі. Скончыла Крулеўшчынскую сярэднюю школу, Віцебскі педагагічны інстытут. Больш дваццаці гадоў жыла ў Літве, працавала і на БАМе, а ў 1992 годзе вярнулася на родную Беларусь. Цяпер жыве ў Лагойску...

Пэўныя моманты аўтабіяграфічнасці ўгадваюцца і ў характары лірычнай герані паэтэсы, якая, у прыватнасці, зазначае: "А хто я такая? З якога я краю? Ад мовы ад рускай. Сама беларуска. Быў парабкам бацька У польскага пана. Матуля у хлопца была закахана..." Ці ў іншым вершы: "Не забылася мову, Як родную хату, Хоць і рэдка дадому Прыязджала... На святы". Вяртанне на радзіму для А. Легастаевай і яе герані — найперш вяртанне да вытокаў, да мовы. Але абсягі зборніка "Яшчэ да Евы я жыла..." не абмяжоўваюцца гэтай тэматыкай, хоць яна і займае вялікае месца. Аб шыршы аўтарскіх памкненняў відаць і з назвы кнігі. А. Легастаева глядзіць на жанчыну на перакрываванні розных эпох:

Яшчэ да Евы я жыла —
Жанчынай,
Птушкай,
Знічкай.
І не упершыню прайшла
Далечынёй касмічнай.

Але лірычная геранія А. Легастаевай у многім, як і ўсе жанчыны. Яна жыве і кахае, шукае шчасце і ў нечым расчароўваецца, штосьці страчвае і разам з тым і спадзяецца, што самае лепшае наперадзе.

Роздумнасць асобных вершаў — гэта заглябленне найперш у самую сябе. Яна з'яўляецца як патрэба разабрацца ў каштоўнасцях сапраўдных і ўяўных, як неабходнасць ачысціцца ад другу паўсядзённасці, каб стаць лепшай, дабрэйшай, вартай увагі таго, каго любіш, на каго спадзяешся. У творах пра каханне ў нечым угадваюцца і знаёмыя матывы, але разам з тым гэта сваё, у многім перажытае, выпакутаванае, пераасэнсаванае:

Ты пацалунак слаў да вуснаў,
Да сэрца рукі прыкладаў,
А позірк быў такі спакусны,
Такім глядзеў калісь Адам
На Еву. Вочы грэх хавалі,
Шапталі ў кветках матылі,
І нашы душы, як дзве хвалі,
У нябёсы дымныя плылі.

Падобныя вершы не пакідаюць абыякавым, хоць, трэба прызнацца, яны для настрою. Для таго імгнення, калі і над сваім жыццём задумваешся. Правільней нават сказаць: над жыццём увогуле. Над яго хуткаплыннасцю і нярэдка непрадказальнасцю, над пэўнай выпадковасцю ўсяго, што адбываецца, і ў той жа час заканамернасцю, бо ўсё, што ні робіцца і што ні адбываецца, абавязкова мае нейкую першопрычыну. Іншая справа, што яе не заўсёды ўдаецца знайсці і адчуць.

Прыведзеных твораў дастаткова, каб упэўніцца, што кніжка А. Легастаевай не пройдзе незаўважанай у чытача, які паспраўднаму любіць паэзію.

Лявон ЮРЧЫК

**Калі палае
зарапад
Бацькоўская хата**

Стаіць пад вярбою старэнькі дамок —
Маленства далёкага хата.
Цячэ малаком над страхом дымок.
Гляджу і маўчу вінавата.

Няма тут вясёлых і добрых бацькоў,
Ніхто не чакае у гасці.
Але я вярнуўся, але я прыйшоў
На ганак сваёй малодасці.

Тут людзі чужыя сягоння жывуць,
І, можа, зусім неблагія.
Але не чакаюць, але не завуць.
Навошта мая настальгія?..

Кранула мне сэрца нямая бяда
Дакорам: як доўга ты ходзіш!..
І нават вады ані кроплі не даў
Стары і забыты калодзеж.

Стаіць пад вярбою хаціна бацькоў —
Маленства далёкага хата.
І толькі ніколі не выйдучы ізноў
На ганак матуля і тата...

Спрадвеку
Хвалююць пытанні:
Што будзе на свеце
Пасля?..
Ці Ноеў Каўчэг,
Ці "Тытанік" —
У моры сусвету
Зямля?..

Канчаецца,
канчаецца стагоддзе...
І нешта
незваротна адыходзіць.
А нешта
ўжо не вернецца назад
Юнацкімі слядамі
ля прысад.

Канчаецца,
канчаецца стагоддзе.
І шмат чаго
наблытана ў прыродзе,
Калі амаль штодня —
то плюс,
то мінус.

Калі —
то эпідэмія,
то вірус...
Канчаецца,
канчаецца стагоддзе...

Фота Ул. САПАГОВА

І мы,
нібы ў падземным пераходзе,
У дзень наступны
хочам зазірнуць,
Дабро — сустрэць,
а ліха — абмінуць.

Канчаецца,
канчаецца стагоддзе...
І нешта
незваротна адыходзіць.

Халодны вецер
І пясок сыры
У забыці
Паціху ападаюць
На замкаў
Утравелья муры,
Якія нам
Так многа нагадаюць.

Якія тут
Дазволяць памаўчаць
І ў цішыні абуджанай
Паслухаць,
Як камяні спрадвечныя
Гучаць
Нямою і бязлітаснаю
Скрухай.

Зарапад

А твой пагляд,
Як далягляд,
Святлом сагрэе на спатканні,
Калі пачнецца зарапад —
Пара загадываць жаданні.

Калі палае зарапад —
Аб самым светлым прыгадаю,
Як мы блукалі ля прысад:
Я — малады,
Ты — маладая...

А зоркі падаюць з нябёс
У хвілі шчасця
І адчаю.
І, можа,
Наш далейшы лёс
Яны сягоння вызначаюць.

Калі пазбегнуць нельга страт,
Ты загадай адно жаданне:
Хай дапаможа зарапад
Нам зберагчы сваё каханне...

Я любові агонь запалю
І пагаснуць ніколі не дам,
Бо кахаю цябе,
Бо люблю,
А за што —
Я не ведаю сам.

І калі набліжаецца ноч,
І калі аддаляецца дзень —
Светлячкі зачарованых воч
Ахінуць цеплынёю надзей.

Мы забудзем і крыўды,
І боль,
Мы згарым у каханні датла,
Толькі ты — светлячок мой —
Дазволь
Дакрануцца душой да святла.

І табе я, нібы чарадзей,
Падару гэту зорную ноч.
Ахінуць цеплынёю надзей
Светлячкі зачарованых воч.

"ІДЗІ, ПРЫБІРАЙ,
сустрэкай... вунь ужо радная
мая збіраецца..." — сказаў Пётр
ра да жонкі. Пётрыха зірнула ў вакно —
ні на панадворку, ні на вуліцы
анікога. Здагалася: адыходзіць... У такі
час мёртвыя прыходзяць у гасці. Утра-
пеўшы, адчула празрысты ад гневу по-
зірк свекры, — ніколі не ўдалася ўга-
дзіць ёй пры жыцці, — кінулася падмя-
таць падлогу.

Прыехалі на пахаванне з горада дачкі,
сын з унукамі. Сярэдні Лешак у хату не
пайшоў і начаваў у суседзях. Пабраў ма-
лых за рукі, чарадой падняліся, ідуць з
дварышча. На вуліцы ізноў заварочва-
юцца, вяртаюцца, быццам пудзіць іх не-
хта, не дае асесці, як вераб'ям. Лешак
адлучаецца, ідзе да лесу, да ракі, потым
да старэйшай Алі — і за работу. І кашы
ёй носіць з паранкай, і так усё чыста
робіць — васьм'ю ўжо і паратунак, да-
рослы паратунак на гэтым свеце, як на
млыне, удвух ужо круціць пячкія, няс-
пынныя дзедавы жорны. Маладзенькая
Аля ў куфайцы, туга перавязана галава
белай хусткай, па-бабску, адскочылася
якраз на тую адлегласць ад гора ў сям'і,
на якой толькі сілы хапае, норава ўхапіць
з бабіных рук упушчаную работу.

Дзень ясны, кожная краска зайгра-
ла, заблішчэла астатнім святлом. Во-
сень як з зямлі паднялася, з хворай пас-
целі, на локцях крыху затрымалася, на
адзін дзень, назаўтра ізноў адкінула голаў
вунь на той пагорак каля лесу, шморгну-
ла фіранкай — і зноў ні зіма, ні лета.
Апоўдні малыя быццам абвыкліся з наві-
ной і ўжо веселей брыдалі па гразі, бу-
давалі конаўкі, папісквалі, трапіўшы на
глыбокае. Зводдаль паглядзілі на хату.

Там пэўна ж печ не цеплілася.
Ішлі бабы. Янька Ласёва наперадзе.
Альжбета, Стэпка. Янька дык неак стаў-
шыся, сіснучы ў зложаных пад грудзь-
мі руках сваю заўсёдную веселасць, бы
ад холаду — рукаво ў рукаво. Альжбета
цяжкая, сырая ад хвароб розных, ледзь
кальвалася на дарозе, але дала сабе
рады. Ніколі ні перад чым не выслугоў-
ваецца, твар заўсёды спакойны, вусны
скарывачкай. Стэпка цыбатая, ідзе, бы
гілое, пужліва аглядаецца па баках, зда-
ецца, зараз нечага спужаецца і паляціць
у поле, высока падкідаючы запятакі.
Лобам наперад, сілком сябе стрымліваю-
чы, каб жа чаго лішняга не сказаць, каго
не адпэйталь, успомніўшы пазалеташні
снег. Надта ахвочая і да слёз і да гвалту.
Яшчэ ішлі бабы, вяртаючыся з бульбы
дамоў. Адна крэпка збітая, не ўкалуп-
неш, цэлы дзень была нахіліўшыся, вочы
назышы, сплоснутыя, як у той буль-
бы-сямянкі. Спыніліся напроці хаты,
адна з іх адышла на крок, стала шыро-
ка, шырока паглядзела на сялібу, узіра-
ючыся ў твар гаспадара: а што пакінуў,
а ці ёсць тут упраўка мужчынская. Аля
ўжо выбірае, чысціць моркву, роўнень-
ка выкладае хвост да хваста, наўмысна
пільнуецца парадку, каб не падняць га-
лавы, каб нічога не бачыць, акрамя рабо-
ты. Лешак ізноў пайшоў круга, рукі чап-
ляліся то за тое, то за гэта, мые нешта
каля студні, потым ліе малако з гарнушка
кату ці сабаку, каб нікога не пакрыўдзіць
у гэты дзень, хто сам да стала не пады-
ходзіць. Жывая ягоная душа ўвесь час
палохалася абыдзённасці. І малыя адчу-
раліся хаты. Ніхто не здагадаўся іх, га-
радскіх, пазваць да сябе, пасадзіць на
лаве каля дзеда — ну, баяцца, дзічацца,
то і хай сабе, маўляў, і не трэба.

Ішла і Ганна, у блакітным свэдры, і
хустка да колеру падабраная. Ганна пры-
ціскала свае гады. Нешта ўсё лап-лап
каля паясніцы, бы не даючы сабе даве-
ру, што зняла фартух. Блісь-блісь па вок-
нах, не ўпэўнена, ці трэба ёй туды ісці,
бо там можа сустрэцца з Янькай. Ганак
высокі. Узыходзяць на яго, абпіраючы-
ся на калена, не мяняючы нагу, як пры-
кульгваючы. Вось і сышліся, і Янька з
Пётрыхай, і Ганна з Янькай. І кожная
праз мужыка пасварыўшыся. І не перага-
ворацца каля труны. Бо канчаюцца, баб-
кі, нашыя маладыя дзялы, ужо нашыя
мужыкі, равеснікі, у зямлю кладуцца.
Сышліся і толькі тут усё здалося такім
далёкім, як праз вакно лабачанае — і
слёзы, і людская гаворка. Смерць і на
тым свеце іх суберыць — на адных жа
могілках ляжаць, — але, пэўна, ужо сма-
ку такога там не будзе, як без солі ўсё
роўна.

Сышліся бабы каля Пётры, калі сон
ягоны яшчэ не набраў моцы.
Пётрыха ў халаце фланелевым, пан-

топлі на босую нагу, на галаве чорны карункавы шалік. Як перад невялічкім люстэркам вясковым — толькі твар відзён, а так усё на ёй будзённае. Жалоба ўжо тая і знасілася на сабе — даўно Пётра хварэў, во толькі шалік гэты не завязвала, свежы. Стаіць, трымае ў руках свечку, няўцямна разламала на тры канцы, злажыла, раўнуе, як пальчыкі. Адзін кончык — Пётра, другі — яна сама, а паміж імі — Янька. І каля труны яна паміж імі. Не абгетчы полем, лесам, каб размінуцца, як было неаднойчы... Ёсць мужыкі, што і жонцы харош, і палюбоўніцы харош. А то ж як вернецца ад Янькі, у сям'і месца няма. Калі дзеці былі малымі, то хоць усміхнешся, а так бы і не засмялася ніколі. А Янька ходзіць каля ракі, спяваючы. Голас ціхі, бышчам не звадлівы, нікому не хочацца далучацца

нулі. Мож, тады толькі бабы пазналі, што і Янька не сучка.

Ганна, хоць і старэйшая за ўсіх, але хустку на галаву завязва толькі за вёскай, ідуць у грыбы. Ды во сюды, да Пётры. Стаіць каторая баба побач з ёй і збочыць казырысты позірк, бо век людзям навіна, век смешкі, вясёлае яно, калі баба гуляе. Вясёлае?! А як той Лось пад ейным плотам ляжыць дзень п'яны? А то паставіць каня (падвочыкам на ферме робіць) і пайшоў у хату, конь усю ночку чакае, усе бачаць, і ты сама, здаецца, як на выгане з ім ляжыш і галаву некуды схаваць? Вясёлае? А смачна з'есці любіць? А выпіць каб было! Мая ты Янечка, ці ты мне выгадала свайго маладзёначка? Ці ты яго вышанавала? Збадзяны, скачаны прыезджае, храпы ў змылінах, зарос мохам, поўсцю. Мэн-

хаваць, дык за ёй усю дарогу град ішоў...

— Во як?!

— Я дык "пахвалюся". Нядаўна сын прывёз з горада сваім дзецям кош памі-лораў, унукі ў мяне ўсё лецеяка. Дык каб адзін даў пакаштаваць! Дачка ніколі б так не зрабіла. Во як адных сыноў мець!

— Якое дзіва, што малы зносіць, што стары з'есць — една тое, адна патрава. Мы ўжо і смаку таго не чуем...

— Бабкі — старасць... Трэба ж неяк албыць, як радоўку за кароў у дажджлівы дзень...

Нагаварыліся — дыму поўная галава.

Ціхенька, баючыся сцюжы, яны ўжо пераходзілі вялікую ваду, не шукаючы броду, — у другое жыццё і, бышчам, развіталіся.

Ляцелі па небе птушкі ў чорным, на-

ў яе духоў зусім няма, палюбоўніца, грудзі — як дошка! Сама ў такім светлым свэдры прыйшла, ні чорта не кумекаецца! Бы яна ўжо тутак маладзёначка, маладая, Ласіха! Ха-ха-ха!.. Верка скажа і круць галавой убок, скажа, і зноў — круць для пэўнасці, бы кожны сказ з абзаца. Бабы, хто чуў, натапырыліся: у якую шкоду цяпер Янька ўб'еша?

Выйшла бабыўшы і Ганна. Стары Жарт адварнуўся, доўга, унікліва ўглядаўся ёй услед, як не пазнаўшы. Нешта ж ды ёсць у ёй, калі... Лось не толькі ганьбіў, але і падымаў ейную пану. Альжбета ззаду. Слізгата, нагу не змяніць, калок сабе агледзела ля хлева. Яна даўно без мужыка, а тутак яшчэ ёсць пазнатак на мужчынскую работу, ёсць такі-сякі заход. Але ёсць ужо і нейкае бяспраўе ў довінага двара. Мож, во з гэтага к'я і пачалося нядбайна разносіцца людзьмі, птушкамі, дажджамі гнаіцца. Слабдней і ад плота адвіхнеш, калі няма чым карову скіраваць, гонячы каля Пётрышынай хаты.

На небе, бы ў чалесніку сажа загарэлася, пужлівымі іскрамі пабеглі адна за адной зоркі.

На другі дзень ужо адчынілі ганак ад вуліцы, выносілі складзены там валёнкі, кудзелю. Во як прыйшлося выходзіць з хаты, дзе і нага жывая не ступала, можа, ад самага вяселля. Свежае пілавінне снегам на панадворку, загадалі дзецям падмесці. А які ж харошы вянок прывезлі, каб Пётру хто сказаў. Чакалі бацюшку. Хто і не верыў, то казаў: а што, хіба бацюшка пашкодзіць? Лешак стаяў на вуліцы, біў і біў запятам камок зямлі на дарозе. Аля макуўкай свяцілася то тут, то там, то свінням есці, то трусам. Гнала перад сабой авечак, цялушку, карову. Яна адна трымалася, учапіўшыся за самы кончык бясконцага жыцця. Заўтра ўжо да яе далучацца і матка, і баба. А пакуль абы не згубіўся, не выслізнуў з рук.

Баб дык рух бярэ, а мужчыны рукі ў кішэні, стаяць, кураць. З хаты выйшаў сын, падышоў да іх, папрасіў — трэба ўжо выносіць бацьку. Усе, хто быў, расступіліся, глядзелі на старэйшых: во яны, найбліжэйшыя ягоныя таварышы, во яны. Мужчыны ўжо без шапак.

Раптам моцна заплакаў малы. Мож, што маці адпхнула яго ад сябе, невідучка атрэсла рукі, заспяваўся стаць за труной побач з Пётрыхай. Будучы малодшай, яна была найбліжэй да яе, нікому не хацела ўступіць гэтую чорную чаргу.

Назаўтра адведваюць Пётру, пойдучы запытацца, як там яму начавалася.

З хаты напроці ўжо неслі і неслі цёплую ежу, закручаную ў ручнікі, каб не астыла, збівалі лавы. Пётрыха сустракала ўсіх у парозе, сярод сумнага карагоду. То пастаіць з кім-небудзь з баб, абняўшыся, углядаючыся, паглядзіць па шчацэ, то зноў пераходзіць ад аднаго да другога, працягнуўшы рукі, як у якімсьці жалобным танцы. І так ля кожнага свежага чалавека, а ўсё йнакшым строем, бы адпявала прыпеўку:

— Во, Ганначка, во мы з табой і зраўняліся, бачыш...

Сабраць, зняць першай гэтую жалобу. Як чорныя хусткі развязваюць, складаюць бабы каля яе і ідуць у хату ўжо смялей, вальней. Яна і сабе жалобу разводзіць — слабой вузел пад барадой, не так вусціна. Фіранкі на адчыненых вокнах лопаюць белым кароткім крыллем. Кружалкі перадумаць маладзілі ейныя вочы. Ужо не проста стары гаспадар памёр, а ейны да пары чалавек, мужчына, во толькі што адпусціў ейную руку, пайшоў як каля вяснічак усё жыццё стаячы, кахаючыся.

— Дзякуй, людцы, што прайшлі за ягоны стол...

Аглядалася — увесь тутак ейны свет, камячыла беражок настольніка: трэба ж во першы раз адной сядзецца сярод гасцей, шукаць гаворку.

Ягоны стол ад парога да покуш — полем, стэпам ягонае пустое месца каля яе.

Яшчэ тая вячэрняя пара, калі рана было класіцца спаць, адварнуўшыся да сцяны. Сон яшчэ не браў. Вялікая птушка так нізка вяртаецца на гняздо, над самай галавой ейны шортат, хоць адхінайся ўбок — ці гэта яна пехатой, ці ты сам лётам. Яшчэ мужчыны дакурвалі апошнюю цыгарэту.

Марыя ВАЙЦЯШОНАК

СВЕТ ВЯЧЭРНІ

АПАВЯДАННЕ

— сама сябе вяселіць. З'юхціцца за работай, спадніцу здымеш — і пранікам, пранікам на рацэ. Не адбяліць твару, не адмаладзіць гады, вада выслізгвае з рук яшчаркай па каменні, хаваецца ў траве. І ўрака ў той бок ішла, дзе Янчына хата. Гранікам па спадніцы, па Янчыным голасе. Выцінаецца ейная песня і з-пад каменя ляжачага, у хату вернецца — і там звніць. Вокны толькі бразь! — ціха, нарэшце. Голасам вады, голасам ветру, зыкам летняга поўдня — хто з мужчын не дабяжыць ноччу, то хоць побач пастаіць, як пад ліпай цвітухай. Яшчэ ж і яна да вакна шыць не садзілася. А на свет ужо глядзела толькі праз шыбу, ні з кім не загаворваючы, ні да кога не дакранаючыся. Калі якую работу рабіла на панадворку, спіной да вуліцы адварочвалася. Гадамі ў хаце моўчкі жылі, Пётру слова да яе сказаць цяжэй, чым стог сена на сабе перанесці. А Янька гуляе круга сябе рукамі, ідуць па вёсцы: "Быў у мяне ды любы госцічак!" — п'яе сама да сябе і на людзях. Біцца Пётра кідаўся. Крыжам падымала перад сабой малое дзіця, баранілася. Было, што два тыдні хадзіла чорная. І яна б Яньчыне нешта зрабіла, каб у сабачую скуру ўбралася. Толькі хрась! — засекала курыцу, тая збадзялася, стала несіцца ў суседзях. І яна ўпрочкі?! Лягчэй стала, грэх сказаць, калі Пётру аблажыла хвароба. "Калі будзем моркву рваць? Чаму буркі не зносіш у склеп?" — запытаецца з ложка. Вой, якія гэта ёй палюбоўныя словы... Цяпер хай Янька пазнае. Людзі дзівяцца, дазнаўшыся, што ейны Лось начуе ў Ганны праз раку. А яна ходзіць і маўчыць: за яе адбывае кару. Вернецца, вернецца, усё благое чалавеку вяртаецца, добра ведае...

Янька стаіць насупраць. Бровы чорныя, хустка юлёвая пялёсткамі — захаладалы цвет, самы ранні, вясновы — увесь век адным строем. Сыходзіліся на ёй у старой вёсцы ўсе бабскія пакуты. А можа, ёй і не шкодзіць такая жыцця? А можа, такім бабам і такім мужыкі? І Лось на гэтай жа, на аднолькавай з ёй вадзе замешаны? І праўда, Янька мірылася напачатку, маўляў, няхай ходзіць да Ганны, але ж і дамоў вяртаецца, работу робіць. "Мне яго швагра ўкінуў у хату, так і пажаніліся", — скажа смеючыся. Толькі голас ейны мяняўся. Што ні робіць, усё спявае. Ды раптам ускрыкнула, паддала сабе прызыкі:

Распакляты салавей,

То на ліпу, то на ель.

Распрыдурак мілы мой,

То з падругай, то са мной.

Ускрыкнула са стогнам — усім адкрылася ейнае балючае. Каторы год Лось начуе праз раку ў Ганны, а ёй усё бышчам спяваецца. Не, не звыклася яна, яшчэ гэтая болька падае на голас, свежае яно, маладое: хочаш — у песню, хочаш — у прыпеўку. І не сорамам бабскім, а бышчам дзеўку на вечарынах кі-

чыцца ты, мэнчуся і я! П'яніцу дзелім. Нікому не завідна, не зайздросна — адныя смешкі. Увесь бражны, потны, у руках трэба качаць ягонае прычындалле, калі ноччу прыхінецца... У дзеўках долі не было. Дзяўчаты за кавалерамі, за мужыкамі, а мае на вайне пабітыя. Маладыя падняліся — ужо мая пара сышла. Дадучь каня ў калгасе, а дзе ж чалавека да яго ўзяць? І кашу і бараную сама. Здарыцца, мужык прыйдзе ў хату, паможа ці не, то і бяды, бо ты без мужа... Чаму ж не, бывае, што і Лось дроў прывязе, і гной вывезе на поле, мужчынская работа бышчам і робіцца. Асядае на дно ганьба — нясеш есці, ходзіш лёгка. Выдаецца, што яно ўсё так, як і трэба. Бо хочацца не тое каб спаць удвух, а захінуцца за каго-небудзь. Усё ж нейкая і мне заслона... нясу, мая ты Янечка, перад сабой па вёсцы гэтую любоў, нясу, як дзіця, прыдбанае на баку, бахура. І ніколі ж яно ў пер'е не ўбарэцца, бо не ажэніцца на мне Лось, не зраўнуе ўсе плёткі, усе гаворкі, будзе хадзіць, брыдаць — ні мне, ні табе. І ніхто з людцаў не прывыкне, убацьнушы, як ягоны конь стаіць каля майго плота. Што сліна нясе, тое губа трасе.

Чуліся іхнія галасы толькі, можа, Пётру, а так ціхі шчэбет стаяў у хаце, слабка трашчаў агонь свечак, бы сухое скрылле злёўленага матыля.

Позняе каханне, як неспадзяванае летняе разводзе пасля начнога ліўня, пасля начнога плачу. Вада ў рацэ мутная, як слёзы, па кроплі сабраная. Размыты дарогі, знесены кладкі, а ні следу, бы і не было дагэтуль жыцця твайго, любові іншай, толькі вольнае — сённяшнім днём. А ўсе спыніліся, і глядзіць на ейныя берагі — бяда, маўляў, шкоды нароблена. І ніхто не прызнаецца, не скажа адзін аднаму, што хораша паглядзецца, падзівіцца. І рацэ лягчэй пасля засухі.

Стоячы ў парозе, гаварылі смялей.

— Ён, Пётра, нядаўна во гэтак сядзіць пад хатай, чакае, пакуль я праз плот пералезу, паздароўкацца каб. А я, некалі мне было, шась — і адварнулася. І бачыла — і адварнулася. Во, думаю, вітацца тутак, не да вітанія — цялушку ўпусцілі ў агарод... Во, бабкі, як трэба асяярожна з чалавекам...

— Бабы, я ж купіла боты ў цыганой, што ўчора былі ў вёсцы. Дачка мая вусны надзьмула. А што, хіба я не зрабіла на іх? Нашто? — пытаецца. На смерць! Боты на смерць? Ага, смяюся, каб сучхенька было прайсці з кладоў ў вёску і ўзімку: хату нацепціць, ката са стала прагнаць... Вы ж усё ў горадзе, а як гэта, каб хата няцеленная стаяла...

— Што калі вайну ўшчыняць, нікога жывога не застанецца. Во буду ляжаць, ніхто мяне не пахавае. І што выгадаюць, каб спытаўся? Зямля апусце — лес парасце, людзі пачэзнуць...

— Ці чулі? Баба бахура несла ў капу

прасткі, як па калідоры, высока, галасы ледзь чуліся, даяталі ціхім плачам, птушкі-плакальчыцы, якія суправаджаюць душу. І бышчам ад іх адлучыўшыся, да хаты падышлі дзве жанчыны. З белымі вузельчыкамі ў руках. Хусткі туга перацятыя, аж галовы набок звярнуліся, чырвоныя ў твары. Адна адной пільнуюцца, і самі росту аднолькавага, пэўна, у дзеўках разам былі, западруку хадзілі. Гэта ўжо саўсім даўнейшыя людзі, бы людзі другой веры — бедная радня Пётрыхі з ейнай далёкай вёскі. А ні слоўца не прамовілі, перачакаўшы шум увушшу, бы рой мошак, сталі маліцца. Прыйшлі, як зайшліся з вялікай дарогі, ідуць да святых — паломніцы.

Мужчыны яшчэ па відну не ідуць. Але вольна і стары Жарт сунецца, рукі ў кішэнях, брыль на вочы, задраўшы галаву, цыгарэта ў зубах. Ідзе проста на хату, на гора. Ён нічога ўжо не баіцца, не асперагаецца смерці — нядаўна пахаваў жонку. Дакурыў, кінуў пад бот, ледзь-ледзь затрымаўся перад вароцеўкамі. Усё-ткі затрымаўся. Праз некаторы час ён прыйдзе да Пётрыхі ў сваты. Матка, скажа хораша, трэба нам разам дажываць. Я люблю бульбу есці, і скваркамі каб заскварыць, я такі бульбянік. Ці каб бульбы накрышыць і малаком забяліць. Маўляў, ведаю, што ты не любіш мадыравацца з ежай, але са мной мала бяды... Яна, вядома, залуецца, прагоніць, але на вёсцы пахваліцца. Лось ужо не на кані, як заўсёды было, каб напамніць гаспадару, што конь пры ім, во ён, спатрэбіцца яшчэ, ага — рыхтуцьце апахмяліцца. Сёння і без каня пачастуюць. У плашчыку, бы дзяцючок, як толькі пала за палу закласці на спітых, высмаглых грудзях. Каленькі аж пад барадой, як бег. І Лось тут. Стаяць мужыкі на панадворку, сшыоўшыся, па трое, па пяцёра, гавораць зусім пра другое. Во, адпусціў нам Пётра свята сярод нядзелі, у сераду. Пакуль што якое, паселі на эдзі, кураць. Паселі і дзеці каля іх, сталі гуляць. Лешак садам, агародам — зноў у лес.

Выйшлі з хаты бабы, рупіла падрабляцца. Толькі зайшліся Янька з Стэп-кай за хлявы, толькі крыху захінуліся — я-як далі ў языкі, бы зайгралі на гармоніку. Янька расшпілілася, абцёрла павярхоўныя слёзы, цвёрда пад нагамі, зноў пачула тую цёмную сілу ў сабе, што мяшала ўсё чыста, круціла пустыя жорны, учыняла свары, іграла на вуснах, смяялася ў вочы — бабская сіла кацілася пераходамі па вёсцы ад двара да двара, ад жывога да мёртвага. Тая сіла, што несла на карку і прыдбанае на баку дзіця, і чужога мужыка. А на Пётрысе што гэта за сукенка! А ў што Пётра абуты? Надта задзяшовыя пантоплі! І ніхто ж не галасіў: ні жонка, ні дочкі, уся іхняя парода — і бяда паўбяды! І Ганна тутак! Ходзіць, жалобу збірае, і яна жалосніца! Мыліся ў лазні, дык жа

Як жа не захапіцца "Бліскавіцай"!

"Верасок", тупні разок!

Хутка ляціць час, калі ён напоўнены пошукам і творчасцю. Вось і дзіцячы ўзорны ансамбль "Верасок" Капаткевіцкага гарадскога Дома культуры рыхтуецца адзначыць неўзабаве сваё 25-годдзе. Аб'ядноўвае ён 80 чалавек. Гэта ўзроставаыя групы розных гадоў — ад падрыхтоўчай да юнацкай.

У залаты фонд калектыву ўвайшлі беларускія і украінскія народныя танцы "Лявоніха", "Паўзунец", полька "Вяселуха", "Мезянскі карагод", харэаграфічная карцінка "Вось дык бульба".

Дзеці з вялікім задавальненнем развучылі мясцовыя народныя танцы "Падспан", "Каробачка", "Карапет", "Кракавяк", "Месля", "А ці ў садзе", "Нарэчанька". Па-свойму імі ўвасоблены абрад "Тройца", які здаўна жыхары пасёлка адзначаюць як вялікае свята.

"Верасок" дапамог знайсці некаторым удзельнікам сваё жыццёвае прызвание.

Так, Ірына Рымашэўская працуе ў дзіцячай музычнай школе, вядзе клас харэаграфіі. Закончышы былы Мінскі інстытут культуры, праз некаторы час прыйшла ў гэтую ж школу Тацяна Чырвоная. Святлана Макарэцкая працуе арганізатарам у Доме піанераў. Дзімітрый Кухарчык паступіў у Гомельскі радыётэхнікум, займаецца ў ансамблі танца.

За чвэрць стагоддзя створана дзесяць цікавых танцавальных праграм. Ансамбль даў сотні канцэртаў. Прымаў удзел у раённым, абласным аглядах-конкурсах самадзейнай мастацкай творчасці. Неаднаразова ўзнагароджаны ганаровымі граматамі розных ступеняў. У 1990 годзе яму прысуджана ганаровае званне "ўзорны". Летась стаў дыпламантам рэспубліканскага фестывалю "Беларусь — мая песня". З поспехам выступаў на сцэнах у Лельчыцах, Тураве, Калінкавічах, Мазыры.

Кіраўніком калектыву з першага дня і па сёння застаецца Ядвіга Суботка. Яе нязменнымі памочнікамі з'яўляюцца канцэртмайстры Фёдар Міцура, Алег Калмачэўскі і Васіль Адаміч.

А. ЛІСІЦКІ

Петрыкаўскі раён

Лаўры Ірыны Дарафеевай

Салістка Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі Ірына Дарафеева паспяхова выступіла на міжнародным конкурсе "Вільня-99". Сярод спабарнікаў былі не толькі пачаткоўцы, але і досыць спанатраныя на эстрадзе, і сталыя спевакі з краін Балтыі, Аўстраліі, ЗША, Мальты, Расіі, Румыніі... Пальма першынства дасталася амерыканцу Х. Нікалс. Другое месца заваявала І. Дарафеева. Праўда, побач з ёй на "ганаровай прыступцы" — і расіянка В. Саргеева, журы мусіла падзяліць лаўры паміж дзвюма канкурсанткамі. Але гэта ўжо, як гаворыцца, нюансы...

"Аksamітны жах" ЖЫВЕ

Газета Творчай Кампаніі Вольных Мастакоў "Магілка" — "Аksamітны Жах" выходзіць у Гомелі з 1994 года. Не так каб рэгулярна, але не радзей за штогод. Такім чынам, з моманту заснавання выйшла 7 нумароў, нават супольны беларуска-ізраільскі, у сувязі з тым, што адзін вольны мастак з'ехаў настала на гістарычную радзіму, але сувязь з радзімай асабістай не перарваў.

Нумары "Аksamітнага Жаху" тэматычныя, рыхтуюцца ў тым ліку і спецыялістамі ў галіне гісторыі, археалогіі, літаратуры. Таму могуць зацікавіць самай шырокай колы інтэлектуалаў.

На пачатку 1998 года вольныя мастакі выдалі другі — рэканструаваны нумар "АЖ", прысвечаны легендзе Гомельшчыны — цмокам. У адрозненне ад другога нумара гэты — дапоўнены ілюстрацыямі і тэкстамі, а таксама раздрукаваны накладам больш за сотню асобнікаў. Грашовую дапамогу ў выданні нумара аказала маладзёжна-культурніцкая арганізацыя "Талака".

Наступныя — восьмы і дзевяты — нумары "Аksamітнага Жаху" мяркуюцца прысвечыць гораду і мялнам. У планах ТКВМ "Магілка" і яе лідэра-мастака Андрэя Скідана — і іншыя "аksamітныя" праекты.

Андрэй МЕЛЬНИКАЎ

У такія хвіліны думаеш пра тое, што мы амаль не ведаем сваіх мастацкіх набыткаў... І дзякуеш выпадку: гэта ж ён дапамог табе зрабіць Калумбава адкрыццё, і цяпер ты са шчырасцю першапраходцы спяшаешся падзяліцца ўражаннямі ад новай з'явы. Хаця і разумееш: твая "знаходка" ўжо не першы год радуе досыць шырокае кола людзей.

Ну, а вы — вы, нашы спанатраныя чытачы: ці заўважылі ўжо на мастацкім небасхіле гэтую з'яву? Яна і заўсёгда адпаведна свайму асяляльнаму эфектнаму сцэнічнаму вобразу ды няўлоўна-імкліваму ладу існавання: "Бліскавіца"! Мне ж (няцяжка здагадацца) толькі-толькі давялося пазнаёміцца з ёю. На нядаўнім канцэрте ў сталічнай філармоніі, у Вялікай зале, якая з-за аншлагу зрабілася цеснаватай.

Я ішла на той канцэрт... Як тут больш дакладна сказаць? Скажу так: ішла з ветліва-васцю глядача, які настроіўся на ўжо рэдкі для нашага часу паказ амаатарскай творчасці. Але майго "зычлівага нейтралітэту" хапіла ненадоўга: пры першых жа гуках музыкі ён змяніўся цікава-сцю — і захваленнем.

Тады яшчэ нічога не ведаючы пра ўдзельніцаў ансамбля харэаграфічных ды музычных мініячур "Бліскавіца", угледзела-пачула-зразумела гадоўнае: яны — **прафесійнікі**. Згуртаваныя вакол сапраўдных творчых лідэраў.

Іх выступленне значна адрознівалася ад звыклых цэласных праграм знаных айчыных калектываў, не надта нагадвала і шоу, што ладзяць майстры мастацтваў. Тэматычная, стыльвая, жанравая разнастайнасць нумароў — на мяжы непрадказальнай стракатасці. Віртуознасць і кідкасць — на мяжы эстраднага трука. Але ці не ў гэтай хуткаснай змяняльнасці, неспадзяванасці, магічнай яркаскасці мастацкіх вобразаў — адметны "бліскавічны" почырк?

Высакароднае рыцарскае шэсце і прыгожы бой на двуручных мячах, ад якіх раз-пораз адлятаюць жывыя, не бутафорскія, іскры; рытуальныя свечкі заварожваюць сапраўдным агнём; маляўнічая і дзіўная партытура суправаджэння, нібы музычнае люстэрка беларускай свядомасці: орган, цымбалы, баян, гітара, скрыпка, флейта, дудачка, ударныя...

І тут жа — чулівая ды шчырая рэтра-серэнада, свежы, гожа, моцны голас, які слухаць бы і слухаць (Алена Сало).

А вось на сцэне — стары правінцыйны Мінск, у якім зухаватыя месціцы вышукуюць адмысловага шляхетнага "Крыжачка": і апранутыя "па-гарадскому", і рукамі высакароднай лініі выводзяць, і ножкамі мудрагеляць — штосьці ад полечкі, штосьці ад "Лявоніхі", штосьці нават ад паланеза (харэаграфія Міколы Дудчанкі).

З маланкавай хуткасцю мяняюць строі музыкі — з'яўляюцца на сцэне ў чорна-белым, і выклікаюць у зале авацыю славытым "Чардашам" (са скрыпачкай Святланай Часнаковай).

Публіцы проста няма калі пазяхаць! Міжволі прыгадваеш чытанае наконт псіхалогіі ўспрымання відовішча: прынамсі, падчас прагляду фільма мы адэкватна ўспрымаем убачанае толькі тады, калі "карцінка", мантажныя планы мяняюцца кожныя 5 секунд. Варта кадру затрымацца на экране крыху больш — і нашы мазгавыя клетачкі пачынаюць ад аднастайнай візуальнай інфармацыі стамляцца, увага расейваецца, успрыманне, насуперак нашай волі, слабне, скажаецца...

Ці не хачу я сказаць, што канцэрт "Бліскавіцы" сваёй дынамічнасцю нагадваў дыктоўны галівудскі баявік?.. У кожным разе, гэта было сапраўды не сумнае відовішча, тэмпарытм яго разлічаны на ўспрыманне сучаснага чалавека, ці нават, падалося, "на экспарт". (Як высветлілася, ансамбль і сапраўды няма-ла павандраваў па далёкім замежжы.)

Пасля, як гэта часячком бывае з тымі, хто наведваецца на канцэрты не дзеля ўсцешнага баўлення часу, пачаліся пакуты. У чарговы раз утаропіўшыся ў белы аркуш, я ўрэшце зразумела, што калі пачну ўзважваць-ашчаджаць словы, дык абавязкова сслуху. Вось і кажу, як адчуваю: выбітная нечаканасць! Не хачу зараз меркаваць пра "драма-тургічныя выдаткі" вялікай, у двух аддзяленнях, праграмы. Хачу пачуваць сабе звычайным глядачом і прыгадваць раз-пораз, што ж асабліва ўразіла ў той вечар.

Харэаграфічная замалёўка Ірыны Канавалячык "Паеда з табой" — лад жывое пранікнёнае гучанне голасу з інструментальным ансамблем: танцоры, музыканты, саліст-

Цудоўны "квартэт"!

ка... Якое рэдкаснае творчае адзінства! Яе ж, Ірыны Канавалячык, харэаграфічныя сцэнікі "А ўчора была субота" з віртуозным дасціпным танцам дзецюкоў. Каларытны, тэхнічны, да пластычных дробязяў адпрацаваны "Танец з Траецкага прадмесця" Міколы Дудчанкі...

Два геніі (не адмаўляйце мне, калі ласка, у праве скарыстаць такое вызначэнне!) — у складзе аркестравай групы. Музычны кіраўнік "Бліскавіцы" Ігар Ляўчук спраўляе свой дырыжорскі чын з годнасцю сапраўднага капельмайстра, аранжыроўшчыка, выступае і як мультыінструменталіст-віртуоз. (Між іншым, лаўрэат міжнароднага конкурсу І. Ляўчук лічыўся "зоркаю" сярод маладых флейтыстаў, яшчэ калі быў студэнтам Мінскага музычнага вучылішча.)

Дык вось, ён выдатна валодае флейтай, флейтай-пікала, флейтай Пана, дудачкамі, акарынай... Грае — як пяе, як дыхае. А ў сюіце для маладзёўскіх народных інструментаў з аркестрам трымае пры сабе "джэнтльменскі набор" саліста і з увітанасцю фокусніка мяняе най на дудачку ці на акарыну...

Выканаўца на ударных Аляксандр Зубко — проста унікал! Вось ён — кіслафаніст: белая кашуля, камізэлька, чорны капялюш, "матылёк" пад каўнерыкам. Колькі артыстызму ў яго высокатэхнічным гранні, колькі гумару ў яго нязмушаных падтанцоўках! Ну, а "Каленцы на паленцы" — проста цэлы спектакль! Хлопцы на баяне ды кларнеце імітуюць гучанне старадаўняй ліры. Аляксандр Зубко дэманструе свае неабмежаваныя магчымасці музыканта-перкусіяніста: адбівае "беларускае фламенка" нязграбнымі драўлянымі чаравікамі на зэдліку, задзейнічае два маленькія бубны, тупаціць у карагодзе, сляянскую касу цвічком "апрацоўвае", на чыгунах, як на званах, мелодыю выводзіць, на "бярэзовых паленцах", расклаўшы на каленях тыя музычныя дровы, "кіслафоніць"!

Талент раскрывае сябе... Навучыць гэтую немагчыма.

У той вечар я занатавала прозвішчы цымбалісты Юліі Анушкевіч, кампазітара Сяргея Хвашчынскага, аранжыроўшчыкаў Ірыны ды Сяргея Целяпнёвых, мастакоў Юрыя Піскуна ды Лідзіі Рымашэўскай...

Назаўтра патэлефанавала ў "Бліскавіцу" — падзякавала за святочны настрой. Разгаварылася з мастацкім кіраўніком ансамбля Ірынай Канавалячык. Даведалася, што "Бліскавіцы" ўжо 7 гадоў, што калектыв створаны пры падтрымцы Аркадзя Шклера — дырэктара Мінскага вышэйшага тэхнічнага вучылішча, доктара навуц і вялікага прыхільніка мастацтва. Артысты прафесійныя, умовамі працы вельмі задаволеныя, бо на базе вучылішча маюць і харэаграфічную залу, і аркестравую, і касцюмернае памяшканне. Іх творчыя праекты знаходзяць сур'ёзную падтрымку і разуменне з боку кіраўніцтва вучылішча.

Тое, што гэты нешараговы прафесійны калектыв "падведмасны" Міністэрству адукацыі, а не Міністэрству культуры, на жаль, і ўплывае на ягонае крыху адасобленае становішча ў мастацкім жыцці краіны. Затое "Бліскавіцу" пабачыў шырокі свет. Вось і на апошнім Міжнародным фестывалі ў Пхень-

Лаўрэаты Міжнароднага конкурсу Аляксандр ЗУБКО ды Ігар ЛЯЎЧУК.

"Рыцарскі марш".

яне выдатна паказаліся, 5 залатых кубкаў атрымалі, вылучыўшыся сярод 86 калектываў з больш чым паўсотні краін. Так што цяпер усе артысты "Бліскавіцы" — аркестр, балет — могуць звацца лаўрэатамі міжнароднага конкурсу.

Паводле слоў Ірыны Канавалячык, харэаграфічнае мастацтва і музыка суіснуюць тут у раўнавазе: 50х50. І ў падрыхтоўцы праграм вызначаецца чыста "канцэртная" мэта: каб цікава было многім людзям, каб кожны, адпаведна сваім інтэлектуальным запатрабаванням і густу, знаходзіў у выступленнях "Бліскавіцы" штосьці прыемнае для сябе.

І менавіта жанр мініячур, складаны, разлічаны на высокае майстэрства выканаўцаў, дазваляе гэтай мэты дасягнуць.

С. БЕРАСЦЕНЬ

P.S. Нядаўна "Бліскавіца" з поспехам выступіла ў Бельгіі.

С. Б.

Фота А. ПРУПАСА і з архіва ансамбля.

якіх зорак айчынай харэаграфічнай сцэны — Аляксандра Нікалаева, народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР.

Пра Нікалаева напісана шмат. І пра яе ролю ў фарміраванні прафесійнай балетнай трупы на пачатку 30-х гадоў, і пра ўдзел у стварэнні першых нацыянальных балетаў, і пра выступленні ў францызных бригадах. Мне хацелася б расказаць пра тое, што вядома непараўнальна менш, — пра Нікалаеву-педагога. З нейкім асабліва радасным, светлым і адначасна шчымлівым пачуццём згадаўшы ўласныя ўражанні.

Яшчэ школьніцай я прыйшла да яе вучыцца танцу. Прыйшла ў калектыў, які называўся Народная студыя класічнага танца Палаца культуры прафсаюзаў. Тады ўжо, напрыканцы 70-х гадоў студыя была адзначана шматлікімі дыпламамі самых розных агля-

тых, хто займаўся ўжо шмат гадоў, хто меў прафесійную ці амаль прафесійную падрыхтоўку, — гэта былі ўрыўкі з класічных балетаў, сольныя, дуэтныя танцы. Дуэт з “Дон Кіхота”, танец нявест з “Лебядзінага возера”, трыо з “Вальпургіевай ночы”, “Падэкатр” Пуні, вальсы Штрауса, харэаграфічныя нумары, пастаўленыя А. Нікалаевай на музыку Г. Фарэ, Л. Дэлліба, Д. Шастаковіча.

“Новенькіх”, натуральна, спачатку ставілі ў кардэбалет, яны выконвалі народныя і характарныя танцы. Цікава, што ў студыю Нікалаева брала ўсіх, хто прыходзіў. Нікога не “адбракоўвала”. Заняткі звычайна адбываліся тры разы на тыдзень. Напярэдадні адказных канцэртаў прызначаліся і дадатковыя рэпетыцыі.

На якіх толькі сцэнах у Мінску і па-за яго межамі ні даводзілася спачатку рэпетыраваць, а потым выступаць студыйцамі “Прагоны” ў касцюмах, з музыкой, а потым і самі канцэрты адбываліся і на сцэне Палаца прафсаюзаў.

Шастаковіча з фільма “Авадзень”) і нам, студыйцам, у вытворчым камбінаце опернага тэатра шылі доўгія “шапэнаўскія” пачкі. Як сапраўдныя артысткі, мы хадзілі туды на прымеркі, і краўчыкі “падганялі” па фігуры касцюмы — “імянныя”, на зваротным баку якіх былі напісаны прозвішчы. (Дарэчы, менавіта гэты канцэртны нумар увайшоў потым у дакументальную стужку, якую здымалі на “Беларусьфільме”: уявіце сабе, нас з гэтым самым “Рамансам” здымалі ў кіно! А ўбачыць тыя даўнія кадры давялося ўсяго некалькі гадоў таму — выпадкова, у тэлевізійнай перадачы, прысвечанай 90-годдзю балерыны.)

І да гэтага часу чароўнай, хвалюючай музыкай гучаць для мяне (як, напэўна, і для многіх іншых студыйцаў) французскія назвы рухаў класічнага танца: а ля згонд, ан дэор, эшапэ, асамбле.

Памятаю да гэтага часу, якімі незвычайна прыгожымі, сапраўды казачнымі былі ярка-аранжавыя шаўковыя сукенкі з іспанскага

паддалася з лёгкай разгубленасцю, душэўным трымценнем і нават... страхам. Падалося, што ты зазірнуў у бездань, і галава пачала кружыцца. Нібыта перад табой быў не жывы чалавек, а нейкая невядомая інфернальная істота, якая, толькі дакрануўшыся, уцягне цябе ў свой пагібельны вір... Нікалаевай тады было больш за семдзесят. Нам, дваццацігадовым, было да яе далёка. Дык як жа тады яна танцавала ў дваццаць, трыццаць, сорок гадоў?

Напэўна, невыпадкова менавіта ў гэтай самай партыі Адыліі адлюстравана Аляксандра Васільеўна на партрэце вядомай беларускай мастачкі Валерыі Жолтак. Арыгінал (або аўтарскае паўтарэнне) даводзілася бачыць мне ў кватэры балерыны на вуліцы Ульянаўскай.

Сказаць, што ў часе рэпетыцыі, прагонаў, канцэртаў Нікалаева паўставала гэтакім рамантычным стварэннем, рахаманым анёлам, значыць, паграшыць супраць ісціны.

І салісты студыі, і “кардэбалет”, хаця і называлі за вочы з любоўю — “баба Шура”, але заўсёды крыху пабойваліся пранізівага позірку яе цёмных вачэй, яе незадаволенасці, з’едлівых заўваг, успышак тэмпераменту. (Дарэчы, наконт тэмпераменту. Ведаю, што ў адзін з пасляваенных сезонаў вядучая балерына трупы Аляксандра Нікалаева доўга і безвынікова спрачалася пра нешта з тагачасным дырэктарам тэатра. Дырэктар не пагаджаўся. Разлаваная артыстка ў канцы размовы схопіла са стала чарніліцу... і шпурнула ў дырэктара. А потым выйшла з кабінета. Паставіўшы такім чынам — вельмі пераканаўча і зусім па-жаночы — кропку ў размове. Што тут можна сказаць? Наяўнасць тэмпераменту на сцэне — толькі сведчанне наяўнасці яго ў жыцці. Выдатная выканаўца партыі Кітры і Зарэмы — яна заўсёды і ў жыцці крыху Кітры, крыху Зарэма...)

Маштаб яе балерынскага таленту, маштаб зробленага я зразумела пазней, калі на пачатку 80-х гадоў рыхтавала артыкул пра Аляксандру Васільеўну для часопіса “Советский балет”, а таму прыйшла да яе ў госці не як удзельніца студыі, а як журналістка. І пазней, калі напярэдадні 90-годдзя артыстка рабіла з ёй некалькі інтэрв’ю.

А тады, у студыі, яна здавалася часам экстравагантнай, часам эксцэнтрычнай, не

Танец, свято і гармонія...

РОЗДУМ ПРА ПЕДАГОГА Аляксандру НІКАЛАЕВУ

даў народнай творчасці і фестываляў — рэспубліканскіх, усесаюзных. У ёй займаліся і былыя выпускнікі харэаграфічных вучылішчаў, якія па розных прычынах не звязалі свой лёс з прафесійным мастацтвам, і выпускнікі культасветвучэльняў, прыходзілі на заняткі для падтрымкі прафесійнай формы артысткі з Дзяржаўнага ансамбля танца. Прыходзілі захопленыя танцам аматары.

Танец немагчыма зразумець і вучыць тэарэтычна, седзячы, напрыклад, у бібліятэцы. Яго трэба адчуць і зразумець спачатку праз сябе, праз уласнае цела. У студыю мяне прывяло шмат пытанняў. З чаго, з якіх часцінак складваецца танец? Як артыст запамінае чарговасць рухаў? Як дасягаецца лёгкасць скачкоў? Чаму на танцора не дзейнічаюць сілы зямнога прыцягнення? Чаму падчас вярчэнняў балерына рухаецца строга па дыяганалі? Якім чынам звычайныя рукі ператвараюцца ў лебядзіныя крылы? Якія законы руху, чыста фізічныя, дзейнічаюць, калі артыстка выконвае самае складанае і тэхнічна віртуознае па — фуэтэ?

Калі лічыць балерыну ўзорам і зямным увасабленнем Вечнай Жаноцкасці, дык чаму на гэтую з’яву не паглядзець зблізу? З чаго яна, жаноцкасць, складаецца?

На мноства пытанняў я атрымала адказы, займаючыся ў студыі Нікалаевай. Потым ужо зразумела, што шлях засваення танца праз сябе — адзіна магчымы. Колькі разоў згадвала добрым словам свайго педагога падчас інтэрв’ю з “зоркамі” беларускага балета, сусветна знакамітымі харэаграфамі. Ім не трэба было тлумачыць мне элементарныя рэчы, якія датычаць іхняй прафесіі. А я адчувала сябе сярод іх сваёй. Пагадзіцеся, гэта дорага каштуе. І, напэўна, без урокаў Аляксандры Васільеўны не была б напісана ніводная з чатырох маіх кніг пра беларускі балет.

Рэпертуар студыі быў вельмі цікавы. Для

заў, і на сцэне опернага тэатра, у Палацы спорту, у палацах культуры чыгуначнікаў, трактарнага, аўтазавада, камвольнага камбіната... За кулісамі і ў грывёрных звычайна прымацоўваліся паперчыны, напісаныя рукой Аляксандры Васільеўны, дзе была пазначана чарговасць нумароў. Масавыя танцы звычайна перамяжаліся з сольнымі, каб “артысты” паспелі пераапрунуцца, памяняць абутак, падправіць грывы. Акрамя сталіцы, шматлікія шэфскія канцэрты адбываліся ў Мінскай вобласці і наогул па Беларусі. Гастралявала студыя ў Прыбалтыцы і Польшчы.

Той, хто мае дачыненне да кіраўніцтва студыямі, мастацкімі калектывамі, ведае, што гэта такое — арганізаваць канцэрт з удзелам 25—30 чалавек. Канцэрт — гэта касцюмы для шматлікіх нумароў, сцэнічны абутак, якога збіраюцца часам цэлыя мяхі, — ён жа для кожнага танца асобны. А транспарт? А рэквізіт, а ноты? Звар’яецца можна! Нашай кіраўніцы было ў той час ужо за семдзесят, і яна выдатна спраўлялася з усімі праблемамі — творчымі і арганізацыйнымі.

Ці была ў Нікалаевай педагога ўласная, скажам так, педагагічная сістэма? Не ведаю. Але свет класічнага танца — сам па сабе сістэма, вельмі стройная і дасканалая. І веданне яе, свабодная арыентацыя ў ёй дае педагогу ў рукі сапраўды чароўную нітку Арыядны.

Нікалаева была вучаніцай выдатных педагогаў В. Сямёнава, М. Раманавай, Т. Вячэславай. Аднакурсніцай Ф. Балабінай, С. Кораня. Партнёрамі знакамітых К. Сяргеева, В. Чабукіяні. Яна працавала з такімі балетмайстрамі, як К. Галяйзоўскі, А. Ермалаеў, С. Дрэчын, К. Мулер.

Нікалаева мела выдатную школу, велізарны сцэнічны вопыт, вопыт засваення самых буйных і самых каштоўных, самых яркіх роляў у сучасным і класічным рэпертуары, вопыт супрацоўніцтва з буйнейшымі мастакоўскімі асобамі ў леныградскім, а пазней мінскім балете. У яе быў аўтарытэт, тая ўпэўненасць і тая вера ва ўсемагутнасць мастацтва, дзякуючы якой можна зрушыць з месца сцяну і лёгка, хутка вырашыць, здавалася б, невырашальныя арганізацыйныя пытанні. Напэўна, гэта і было яе сістэмай.

Згадаючы Аляксандру Васільеўну, “бабу Шуру”, як называлі яе за вочы студыйцы, я думаю пра тое, колькім людзям яна літаральна адкрыла свет мастацтва, адкрыла дзверы ў яго. Заняткі ў яе часам уплывалі на выбар прафесіі, часам вызначалі жыццёвую дарогу (як, напрыклад, здарылася гэта з Георгіем Чарных, былым студыйцам, а потым харэаграфам знакамітага ансамбля “Крупіцкія музыкі”). Нават калі танец і не рабіўся прафесіяй, дачыненне да прыгожага змяняла штосьці вельмі істотнае ва ўнутранай “канструкцыі” чалавека, рабіла яго чутым і ўспрымальным да прыгажосці.

Згадаю свае пачуцці (іх цяжка вызначыць словам), калі ўпершыню трымала ў руках маленькі і бліскучы атласны чуд — ружова-пяшчотныя, падумаць толькі — уласны-я (!) пуанты. Напэўна, Папялушка ў вядомай казцы Перо непараўнальна менш радавалася крышталёвым туюфелем.

Памятаю, як Нікалаева ставіла харэаграфічную мініяцюру “Раманс” (на музыку Д.

танца ў “Раймондзе”; пяшчотна-фіялетава, аздобленыя бэзавым газам і бліскаўкамі, уборы да ўсходняга танца; снежна-белыя балерынскія пачкі да нумара “Пічыката”. Усе гэта былі не проста тэатральныя, сцэнічныя ўборы, а знакі прыналежнасці да зусім іншага жыцця — не-звычайнага, непобытавага. Непараўнальна вышэйшага і цікавейшага за будзённасць. Гэта былі прыкметы таго свету, які хваляваў і трывожыў сваёй ілюзорна-містычнай, прывіднай, але такой вайнай і такой неадольнай прыгажосцю.

Паміж чалавечым абліччам і выбарам сцэнічных герояў заўсёды існуе не надта акрэслена, няўлоўная, але пэўная сувязь. Думаецца, невыпадкова Нікалаева ніколі не танцавала на сцэне Адэту, Сільфіду, Жызэль, Нікію. Пяшчотная, празрыстая лірыка, летуценная акаварэльнасць не былі ўласцівымі ёй ні на сцэне, ні па-за ёю.

Згадаю, як студыйцы рэпетыравалі іспанскі танец з “Лебядзінага возера”. Нікалаева выглядала незадаволенай. Бо паненкам з паўночным тэмпераментам відавочна не хапала ў выкананні паўднёвай пачуццёвасці і жарсці. Не хапала тэмпу, імклівасці, экспрэсіі пластыкі. Інакш кажучы, яркасці. Яна напрасіла, каб акампаніатар зайграў варыяцыю Адыліі. У далейнім куце балетнай залы Нікалаева стала ў патрэбную пазіцыю і пачала выконваць па дыяганалі шэнэ — вярчэнні. З таго часу прайшло дваццаць пяць гадоў, а памятка фрагмент яе танца і цяпер. Гэта быў такі тэм, што шпількі, натуральна, павыляталі з прычоскі. Гэта быў такі рух, што нашае глядацкае захваленне на імгненне

заўсёды справядлівай, прызірлівай, часам невыноснай. Перыядычна нехта са студыйцаў моцна брагаў дзвярыма і выходзіў з балетнай залы. Напэўна, маючы намер ніколі сюды не вяртацца. Але праходзіў пэўны час, і ўсе вярталіся, таму што крыўды перамагла разуменне. Тое, што ведала яна, не ведаў ніхто. Тое, чаму можа навучыць яна, ніхто іншы не навучыць. Таму заставалася толькі моўчкі трымаць перапады яе настрою.

Класічны танец у сваёй прыродзе мае шмат агульнага з класічнай музыкай і класічнай літаратурай. Ён — канон і непакіснасць. Ён — гармонія. Сістэма класічнага танца адшуквае і паступова выяўляе гэтую гармонію ў чалавечым целе. Не толькі змяняе паходку і паставу, “ставіць” спіну (так, як “ставяць”, напрыклад, голас), робіць лініі пластыкі пывучымі і падоўжанымі, робіць цела гнуткім і прапарцыянальным, але робіць яго найперш інструментам, сродкам выяўлення эмоцый, пачуццяў, сэнсу.

Танец — класічны, характарны, народны — гарманізуе не толькі ўзаемаадносінны паміж чалавек і духам таго, хто танцуе, але і гарманізуе прастору навокал. Узаемаадносінны паміж чалавекам і навакольным светам. А гармонія нараджае святло і веру.

Вось гэта і яшчэ шмат іншых рэчаў адкрыла я для сябе шмат гадоў таму, на занятках у свайго педагога, народнай артысткі Беларусі Аляксандры Васільеўны Нікалаевай.

Тацияна МУШЫНСКАЯ
Фота з архіва А. НІКАЛАЕВАЙ і аўтара.

На ніве перакладу

МІКОЛУ ТАТУРУ — 80

Споўнілася 80 гадоў вядомаму перакладчыку Міколу Татуру. Мікалай Ігнатавіч — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, быў цяжка паранены. З 1944 года працаваў рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі Дзяржаўнага выдавецтва БССР, выдавецтва "Полымя". У 1966—1970 гадах быў дырэктарам Беларускага аддзялення Літаратурнага фонду СССР, а потым, да 1979-га — дырэктарам Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР. Літаратурную працу пачаў у 1948 годзе. У перакладах М. Татуры выйшлі дзесяткі кніг, сярод якіх "Кладушка сонца" М. Прышвіна, "Школа" А. Гайдара, "Стажары" А. Мусатава, "Журбіны" У. Кочатава, "Запіскі майго калегі" Р. Рэзеса, "Зялёная зорка" У. Умарбекава, а таксама творы, што друкаваліся ў перыёдыцы. Мікалай Ігнатавіч пераўвасобіў па-беларуску і шэраг п'ес, па якіх затым у тэатрах Беларусі былі пастаўлены спектаклі, а на рускую мову пераклаў п'есу І. Козела "Папараць-кветка". Вядомы таксама як аўтар эпіграмаў і міні-баек, якія з'явіліся ў газетах і часопісах, гучалі па радыё, са сцэны. Вельмі шмат зрабіў М. Татур і як прапагандыст беларускай літаратуры. Віншуючы Мікалая Ігнатавіча з 80-годдзем, жадаем яму здароўя, доўгіх год жыцця!

Набыў вядомасць як драматург

АНАТОЛЮ ДЗЯЛЕНДЗІКУ — 65

Анатоль Андрэвіч — родам з вёскі Кулакі Салігорскага раёна. У 1957 годзе скончыў лячэбны факультэт Мінскага медыцынскага інстытута, працаваў урачом у рэспубліканскай псіханеўралогічнай бальніцы, але яшчэ ў 1955 годзе паспрабаваў свае сілы ў галіне літаратуры, таму ў хуткім часе выбраў іншы накірунак у жыцці. У 1968—1976 гадах з'яўляўся членам сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі кінастудыі "Беларусьфільм", у 1969 годзе завочна скончыў Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве. Піша на беларускай і рускай мовах. Першай кнігай А. Дзялендзіка стаў зборнік гумарэсак "Пагібель "Тытаніка", які выйшаў у 1963 годзе. Найбольшую вядомасць яму прынесла драматургія. А. Дзялендзік напісаў п'есы "Выклік багам", "Грэшная любоў", "Начное дзяжурства", "Апошнія суніцы ў жніўні", "Гаспадар", "Аперацыя "Мнагажэнец", "Аўкцыён" і іншыя, шэраг аднаактовак, таксама некалькі радыёп'ес. Па яго сцэнарных пастаўлены мастацкія і тэлевізійныя фільмы.

З днём нараджэння, шанюны Анатоль Андрэвіч! Здароўя вам і творчага плёну!

УГОДКІ

РАДКІ ХРЭСТАМАТЫЙНЫЯ і ў аднолькавай ступені выражаюць як разуменне паэзіі іх аўтарам, так і ў нечым сутнасць паэзіі ў цэлым:
 У кожным імгненні паэзія ёсць,
 У кожным здзяйсненні яе прыгажосць,
 У кожнай істоце —
 яе хада,
 У кожнай бядоце —
 яе бяда.
 Дык, значыць, імгненне —
 яно маё,
 Дык, значыць, натхненне —
 таксама маё!
 У кожнай істоце сябе знайдзі,
 У кожнай бядоце — сваю бяду...
 Хоць, відаць, правільнай сказаць, што за гэтымі радкамі усё ж найперш паўстае сама

у Глыбокае да сваіх выбаршчыкаў і, даведаўшыся, што ў мясцовым педагагічным вучылішчы ёсць студэнтка, якая піша вершы, ахвотна згадзіўся паслухаць яе. Па сведчанні Уладзіміра Гніламедава, П. Броўка і натхніў Е. Лось "на непрыдуманнае, перажытае, сваё"), яна хутка стала адным з найбольш яркіх прадстаўнікоў пасляваеннага пакалення паэтаў. Пісала шмат. І не толькі "дарослую" паэзію, а і творы для дзяцей, не абышла ўвагай і прозу. Як і ў кожнага, нешта атрымлівалася лепш, нешта горш, але ў цэлым заўсёды высока трымала планку мастацкасці. І спыталася пісаць і жыць. Нібы прадчуваючы, што лёсам адмерана не так і шмат гадоў (не стала яе 3 ліпеня 1977 года). Пайшла з жыцця ў няпоўныя пяцьдзесят.
 Калі шлях жыццёвы Е. Лось пазначаны 1929—1977 гадамі, дык творчы па сутнасці абрамляюць дзве кнігі. Першая, ужо згаданая "Сакавік", і апошняя, назва якой пасля смерці

самаахварна ўлюбёнага ў паэзію становіцца сённяшнім. І ў гэтым лішні раз упэўніваешся, калі знаёмішся з аднатомнікам Еўдакіі Якаўлеўны, які летась выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў бібліятэцы "Залатая серыя". Паэзія XX стагоддзя". Укладальнікі кнігі, сёстры паэтэсы, абадзве Марыі — Ярашэвіч і Клімовіч — не толькі ўдала сабралі пад адной вокладкай найбольш значныя творы, але і далі аднатомніку харошую назву — "І каласе даўгалееце".
 Сама Еўдакія Якаўлеўна звяртаецца да ўсіх нас. І да тых, хто ведаў яе. У тым ліку і ў жыцці. І да тых, хто ўпершыню сустракаецца з ёй дзякуючы гэтай кнізе:
 Людзі добрыя,
 не выбівайце
 З рук маіх карандаш-бегунок.
 Лепш пацешцеся,
 паспагадайце,

Дрэўца з бялюткай бяроўстай

Еўдакія Лось. З яе закаханасцю ў паэзію. З яе нязменным адчуваннем высокага імгнення ва ўсім, што ёсць і што знаходзіцца поруч.

Яна любіла паэзію і паэзіяй жыла. Жыла так ярка і напоўнена, што нярэдка не заставалася часу, каб больш думаць проста аб зямным. І нават будзённым, бо ў рэшце рэшт з саміх будняў і паўстае тое цэласнае, што называецца жыццём. А гэта ў пэўнай ступені і пазбаўляла пэўных жыццёвых радасцяў. Гэта калі-нікالی выклікала недавер і неразуменне з боку іншых. Дык і сама не заўсёды магла пераадолець тую мяжу, пасля якой знікае давер і з'яўляецца непаразуменне. Аднак і тут яна, Еўдакія Якаўлеўна, не выключэнне. Падобны лёс ці не ў кожнага паэта. І куды больш ён складаны і цяжэйшы ў паэтэс. З іх большай душэўнай ранімасцю, заглыбленасцю ў саміх сябе. Але яны і мацней, глыбей могуць адчуваць сутнасць таго свята, што і пачынаецца з далучанасці да паэзіі. Як адчувала і разумела гэта Е. Лось:

Дзіўна, як набліжаецца момант святы,
 калі раптам адчуеш гатоўнасць да працы,
 калі ўсе перашкоды, як тыя драмы,
 абарваны — і можаш наперад падацца!..
 Я да сшытка свайго, як на танцы, спяшу,
 чую музыку, пекнасць сваю адчуваю,
 зараз выкажу, выпею сонца-душу,
 зараз страты пахмурных часін навярстаю!
 Маё сэрца пра ўсё, чаму рада, няе,
 і здаюся я дрэўцам з бялюткай бяроўстай...
 Як на танцах, дзе ўсе кавалеры — мае,
 а сама іх партнёрка, крылатая проста!..

А мо таму так моцна, глыбока адчувала свята паэзіі, што нарадзілася на самым прадвесні, калі ўсё наваколле абуджаецца ад зімовага сну? І талент, дадзены Богам ад нараджэння, не мог не выявіцца ярка, непаўторна. Ва ўсякім разе і пра гэта яна не магла не пісаць. Прынамсі, у вершы "Сакавік", што даў назву першай кнізе:

Абуджаюцца зямныя сокі,
 Бродзяць хмелем п'яным, маладым,
 На палях праталін чарнавокіх
 Уецца туманоў бялявы дым.

Хутка над зялёнай прысадай
 Прагучыць зязюльчына "ку-ку!".
 Абудзіўся свет:
 Я вельмі рада,
 Што радзілася ў сакавіку!

Адуць, з вясны жыццёвай, — і любоў да простых і разам з тым сакавітых эпітэтаў, уменне жывапісаць словам, адчуваючы музыку паўсядзённасці. Многім запомніўся верш "Звонь". Ён таксама з першай кніжкі:
 Над Звонню — звон, ля Звоні — сіль:
 Званочкі ладзяць карагоды...
 Пад Звонню шапку ў грэчку кінь —
 І шапка ўраз прапахне мёдам!

Еўдакія Лось паэтызавала сваё, найбольш блізкае і дарагое ёй:
 Цвеціна — на ўзлессі хаты,
 Па кашу баравікі...
 Нібы макаў цвет, дзяўчаты,
 Хлопцы дужыя дубкі.

Але яна не была проста сузіральніцай. І ў жыцці чалавек актыўны і дзейсны, рашучы і бескампрамісны, сваю жыццёвую актыўнасць імкнулася выказаць і ў творах. Магчыма, часам заставалася ў нечым і дэкларацыйнай, але не гэта галоўнае, а тое, што лірычная гераіня паўставала чалавекам жывым, паўнакроўным, са сваім разуменнем свету і людзей:
 Я прымаю цябе, жыццё,
 Неспакойным і ціхім зусім,
 Цвёрдым, нібы ліццё,
 І празрыстым, як верасня дым.
 Для мяне ты не дзіўны госьць,
 Я цябе несканчоным лічу
 І прымаю —
 якое ёсць,
 Каб дадаць,
 якое хачу.

Увайшоўшы ў літаратуру з лёгкай рукі Пётруся Броўкі (будучы народны паэт завітаў неяк

Еўдакіі Якаўлеўны ўспрымаецца сімвалічна — "Лірыка ліпеня". Ад сакавіка да ліпеня доўжыўся ён, на што, дарэчы, першым звярнуў увагу Віктар Каваленка, ён жа даў і аб'ектыўную ацэнку: "...паэзія Еўдакіі Лось — песня шчырага, непасрэднага голасу, жыццярэднага настраю, даходлівых, простых сардэчных слоў... Будуць мінаць гады, няёмольна аддаляцца дні, якія натхнялі паэтэсу на творчасць, але назаўсёды застаюцца яе лепшыя вершы, іх дабрата, чысціня і спагада".
 Была і яшчэ адна кніга паэзіі — "Валошка

Еўдакія ЛОСЬ. 1965 г.

З Пятром КЛІМУКОМ. 1976 г.

З Міколам ГІЛЁМ, Віктарам ДАЙЛІДАМ, Кандратам КРАПІВОЙ і Генадзем БУРАЎКІНЫМ. 1975 г.

на мяжы" (1984). Тое, што пры жыцці ў яе зборнікі не трапіла. І самае апошняе з напісанага — пазычаны сшытак "Радкі журбы". "Анкалагічны" пазычаны сшытак. Ён пісаўся тады, калі ўсё, не вартае ўвагі, выпадковае, адышло. Засталася прага жыцця. І жаданне, каб цябе абавязкова выслухалі. Засталося, па дакладным вызначэнні Варлена Бечыка, "душой народжанае слова...". І ў гэтым "слове" — апошняе падрахункаванне. Яно з'явілася тады, калі спадзяванню на ўратаванне не заставалася:
 Я, можа, памылілася ў наступным,
 але не памылілася ў былым!

"Былое" — яе сумленна пражытае жыццё. "Былое" — шчодро раскрыты талент. "Былое" — творы, якім наканавана доўгае жыццё. "Былое" — тое, што для чытача ўдзячнага,

Бо для вас мой шчырайшы радок...
 Я ж зраблюся
 такім сустрэчным,
 Што харошае дорыць усім...
 Чалавеку
 быць
 чалавечным,
 Мне здаецца, няцяжка зусім!
 Гэтай высакароднай мэце ("чалавеку быць чалавечным") спрыяла яна сваёй творчасцю. І прываблівала, быццам тое "дрэўца з бялюткай бяроўстай". А сама заставалася ранімай, незабароннай, часта знаходзячы адзіную ўцеху ў паэзіі.
 Нічога не зробіш: такі лёс кожнага сапраўднага ПАЭТА.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ
 Фота Ул. КРУКА

ЗА МІТУСНЁЮ ЧАСУ і няўцямнасцю рэальнага беларускага быцця згадкі пра 2000-годдзе Нараджэння Хрыстовага, якое ўжо так блізка, у большасці сваёй маюць дзяжурны характар. Відаць, жаданне нешта ў гэтым кантэксце асэнсаваць, азірнуцца назад, глянуць наперад за парог веку, але ўсё неяк несістэмна.

Між тым гэтая найсветлая падзея ёсць добраю нагодаю глыбей асэнсаваць крыжовы беларускі шлях. Каб не толькі чалавек як экзистэнцыйная духоўная сутнасць задумаўся, з якімі здабыткамі сустрэне ён дату, але і для краіны Беларусь як сукупнасці ўсіх нас, грэшных, больш акрэслена вызначыцца, з якім духоўным набыткам стаіць яна ля брамы новага тысячагоддзя хрысціянства. Усвядоміць нарэшце — без духоўнага адраджэння не будзе і нацыянальнага.

Што да грамадскага жыцця, тут прасцей. Згадаем, колькі слоў сказана, колькі артыкулаў напісана і меркаванняў выказана даччы на нацыянальнай ідэі. Ад месіянска-містычнага ўсведамлення яе маладымі да аспектаў

насць была паслядоўнай, але ў параўнанні з краінамі Еўропы, дзе гарэлі вогнішчы інквізіцыі ды магчымыя былі варфаламееўскія ночы, наш вопыт сапраўды унікальны і сёння цікавы для свету. Зрэшты, аб гэтым шмат сказана.

Тут прапануецца канкрэтны крок, які б нават вонкава замацоўваў і выяўляў такую нашу адметнасць. Ёсць ідэя ўзвесці ў Мінску Храм хрысціянскіх канфесій. Назва гаворыць сама за сябе. Галоўны сабор краіны аднолькава належаў бы вернікам усіх плыняў хрысціянства, якія ёсць на Беларусі. Стаў бы агульнанацыянальнай святыняй. Для гэтага патрабуецца зусім няшмат — добрая воля царкоўных іерархаў (народ супраць не будзе), жаданне прыйсці да згоды. Ды яшчэ разуменне і падтрымка дзяржавы. Перад светлым юбілеем быў бы знак нашага пакаяння за міжхрысціянскія звады, гвалты ды ўціскі, знак паяднання нацыі на грунце хрысціянскіх каштоўнасцяў.

Чамусьці запомніўся дзядзька ў праваслаўнай царкве ў Слоніме, які даглядаў храм.

слоў тваіх на роднай мове, шчыра звернутых да Яго? Няўжо ёсць грэх сумнення ў моцы і бязмежнасці Яго? Калі ж адысці ад эмоцый, то існаванне нацыі даўно абгрунтавана Святым Пісаннем і ў багаслоўі. Як і галоўная адметнасць народа — яго мова. Згадайма толькі, што першым Божым дарам народжанай царквы было якраз зыходжанне Святога Духа і дар моваў. Так што пакінем сумненні, папрокі і аргументы з абодвух бакоў, а супольна, саборна даробім справу, пачатую Скарынам.

Як у Храме Хрысціянскіх Канфесій будзе ісці царкоўнае жыццё — па днях, па часе ці на вялікія святы супольна — гэта ўжо пытанні тэхнічныя і вырашальныя. Абавязковая і неабходная ўмова — набажэнствы на беларускай мове. Практычна гатовы да гэтага праваслаўная, каталіцкая царква, пра нашых нешматлікіх уніятаў і сумневу няма. Цяжэй сказаць з-за браку інфармацыі аб пратэстанцкіх плынях. Так само сабою развяжацца моўнае пытанне — галоўны беларускі сабор будзе прыкладам іншым хра-

Другі канкрэтны крок у накірунку беларускага Храма — укладзі і выдаць "Духоўную энцыклапедыю Беларусі". Агульная духоўная спадчына — яшчэ адзін сродак яднання. Тут мо і прасцей, шмат чаго ўжо напрацавана: і па постацях, і па кнігадрукаванні, і па культывым дойддстве. У гэтай энцыклапедыі павінны быць пазначаныя ўсе нашы святыні, нават даўно зніклыя, калі хоць якія звесткі, пра іх захаваліся. Тут патрэбны агульны намаганні прадстаўнікоў духавенства і беларускіх навукоўцаў. Часовы творчы калектыў. Недзе чуў такі выраз: "энцыклапедыя зрабіла Францыю". Нешта падобнае магло быць і ў нас — як хораша і плённа пачыналі! А зараз чарговы том энцыклапедыі выходзіць рады ў гады.

Не трэба разумець, што маецца на ўвазе ажыццявіць гэтыя два праекты сёлета, да 2000-годдзя Нараджэння Хрыстовага. Занадта яны маштабныя, працаёмкія і нятанныя. Добра было б, да прыкладу, хоць камень у падмурак закладзі на парозе новага веку хрысціянства.

А вось трэцяя ідэя, трэці крок рэальны якраз сёння. Згадаючы даўнюю нашу народную хрысціянскую традыцыю, прапаную паставіць на межах Беларусі крыжы-абярэгі. Хаця б на магістралях, ля вялікіх дарог. Калі кінуць беглым вокам на карту Беларусі, такіх кропак будзе каля дваццаці.

Звычай узводзіць крыжы на ростанях склаўся даўно, не за нашу памяць, як гавораць, каб засцерагчыся ад няшчасцяў і злых духаў ды ў крызісных сітуацыях — хваробы, войны, эпідэміі. Ставілі іх на зарок за адну ноч. А чым сёння не крызісна

Мара пра беларускі храм, альбо Крокі па з'яднанні нацыі

"у межах заканадаўства", як пісала "Звязда". А пасрэдзіне — грунтоўная, уважана, гістарычная і філасофскі вывераная канцэпцыя нашага сьляннага Уладзіміра Конана. Зразумела, ва ўсіх вызначэннях беларускай ідэі ёсць элемент хрысціянскага шляху. Элемент неабходны, але ці дастатковы ён? Можна, гэта якраз той камень, адкінуты будаўнікамі, што потым ляжа ў аснову падмурка?

Нататкі гэтыя не маюць мэтай грунтоўнае асэнсаванне беларускага шляху як шляху хрысціянскага, на тое трэба духоўнай моцы не аднаго чалавека. Ды і ў грэх агульшчыны ўпадаць жадання няма, яго часам аж зашмат у нашых прыватных імпрэсіях. Мэта якраз — пазначыць канкрэтныя крокі, якія для духоўнага набытку нацыі стануць, на мой погляд, на парозе 2000-годдзя значным даважкам.

Напачатку варта адзначыць, што выраз "беларускі Храм" ужываецца тут упоравень з іншымі асноўнымі дэфініцыямі нацыянальнай ідэі — "беларускі Шлях" і "беларускі Дом". Прытым кожная з іх не выключае астатнія, яны суіснуюць у адзінстве. Успомнім Караткевіча: "Гэты край — Твой дом і сабор..." ("На Беларусі Бог жыўе"). Хаця зразумела, што кожная мае сваю адметнасць, сваю грань: шлях — гісторыя, дом — дзяржава, храм — узвышэнне духу.

Беларускі шлях у афіцыйнай ідэалогіі сёння занядбаны — гісторыя і традыцыі быццам і непатрэбныя, нацыянальныя сімвалы адпрэчаны. Няма і жадання дабудаваць свой беларускі Дом — хутчэй ёсць незразумелае імкненне прадаць "участак" "пры захаванні суверэнітэту" (?). Легітымным з гэтага гледзішча застаецца толькі беларускі Храм, бо часам чуваць дэкларацыі, што дзяржаўная ідэалогія грунтуецца на хрысціянскіх каштоўнасцях. Пакінем такое фарысейства на сумленні тых, хто яго чыніць. Самі ж скарыстаемся з гэтай магчымасці, не адкідаючы іншых формаў змагання за Беларусь, за нацыянальную ідэю.

У слове "змаганне" ключ да тлумачэння падзагадоўка. Сёння, акурат дзякуючы ўладзе, нацыя раз'яднана, фактычна ідзе ціха неаб'яўленая вайна. Супольнасць расколота на часткі, людзі трымаюцца сваіх амбіцый, партый, рухаў, ці нейтралітэту, ці сваёй апатыі, ці слугавання ўладзе і абслугоўвання яе. Сумоўя атрымацца не можа. Працягваецца таксама нябачнае вокам супрацьстаянне хрысціянскіх канфесій, асабліва галоўных з іх — праваслаўнай і каталіцкай. Кожная змагаецца за вернікаў, за пашырэнне свайго ўплыву. Прытым у большасці (станоўчыя для беларускасці выключэнні не адкідаюцца) касцёл так і застаецца спаланізаваным, а царква — зрусіфікаванай. І калі ў праваслаўных ёсць хоць нейкі аргумент — маўляў, зрусіфікавана ўсё дзяржаўнае і грамадскае жыццё, то ў касцёла і таго няма: сёння азначэнне "католік — гэтак паляк" выглядае анахранізмам. Дарэчы, ужо даўнавата вычытаў у Анатоля Сідарэвіча, што з 1,5 мільёна беларускіх католікаў толькі каля 200 тысяч з'яўляюцца этнічнымі палякамі. З другога боку нядаўна прайшла афіцыйная інфармацыя, што каля 80 працэнтаў з усёй колькасці вернікаў на Беларусі прытрымліваюцца праваслаўя.

Ды справа не ў лічбах. Справа ў гістарычнай традыцыі мірнага суіснавання на беларускіх землях розных канфесій на падставе ўзаемнай цярпимасці. Не заўсёды талерант-

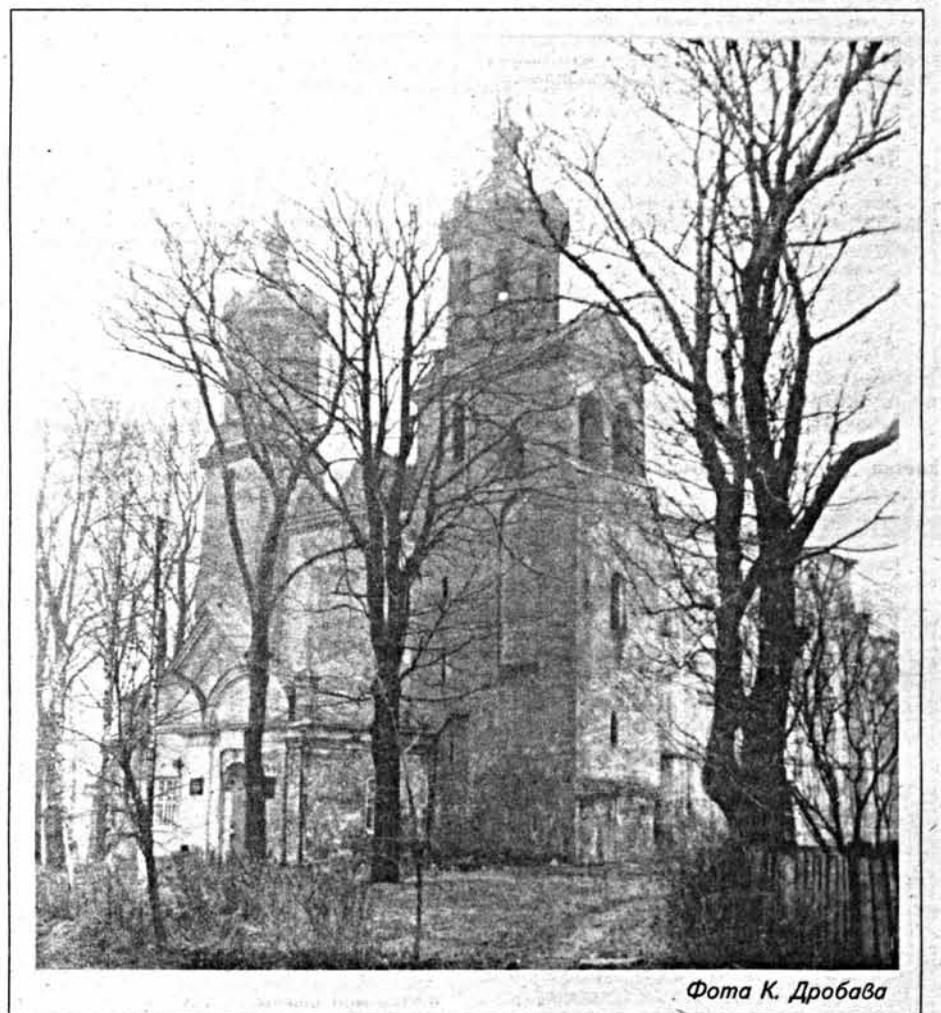
Сам праваслаўны, жонка каталічка. І ніхто з іх не збіраецца мяняць веру. Тыповая беларуская сітуацыя. Ёсць такія выпадкі і ў маёй вялікай сям'і. Не магу асуджаць стрыечнага брата, які католік па маці і праваслаўны па бацьку, а выбраў уніяцтва. Хаця сам да уніяцтва стаўся толькі як да гістарычнага факта, што мае свае часовыя рамкі ў гістарычным існаванні нашай Бацькаўшчыны, не болей. Як не кінуся ў змаганне за пляменніка, які падлеткам перайшоў у каталіцтва. Па-жыццёваму зразумела — прывабілі хлопца з небагатай сям'і, але ж застаўся ён хрысціянінам, значыць, не пойдзе па шляху зла. Ці не гэта галоўнае?

Калі прыйшла думка не толькі вобразна, але і рэальна пабудаваць Беларускі Храм, згадалася Царква ўсіх нацый у Іерусаліме, адна з самых цудоўных слаўнасцяў вечнага горада. А сам Храм труны Гасподняй? Найвялікшая святыня для хрысціян усяго свету, дзе ёсць месца кожнаму адгалінаванню хрысціянства. Потым выпадкова даведаўся, што ў Нью-Йорку ёсць сабор Святога Яна, пабудаваны для ўсіх канфесій. У гэтым храме, узведзеным у сярэднявечным стылі, час ад часу асвячаюцца шлюбны, ладзяцца шэсці ды іншыя дзеі. Як важна адчуць, што мы ўсе хрысціяне, незалежна ад канфесій, што шляхі хоць і адрозныя, але мэта адна — спазнаць Царства нябеснае.

На заўвагі, ці не завысока ўзяў, выкажу меркаванне, што мы тут на Беларусі далёка яшчэ не пазбавіліся комплексу правінцыяналізму: каталіцызм — толькі польскі, праваслаўе — толькі рускае. Гэтая сітуацыя зразумелая і апраўданая, але трэба ўздымацца духам, верыць у свае сілы. Скажу больш канкрэтна аб праваслаўнай канфесіі. Сапраўды, мы занядбалі свае традыцыі, зачыкліліся на Расіі. Быццам іншага ў свеце і няма. Яшчэ вісіць мо і не жалезная, але заслона, якую адхіліць нестае добрай волі, а мо і проста матэрыяльных магчымасцяў. Апошняе згадаю, бо сёння ўсяго тры гадзіны лёту — і ты на Святой Зямлі, куды павінен імкнуцца кожны, каб душою дакрануцца да святынь, звязаных з зямным удзелам Збавіцеля, тым самым умацаваць дух для змагання са спакусамі і цёмнымі сіламі як унутры сябе, так і вонкі. Зусім невыпадкова святая алякунка зямлі беларускай Еўфрасінія Полацкая пад канец зямнога свайго існавання зрабіла паломніцтва ў Іерусалім. Мы проста канстатуем гэты факт, не вельмі ўсведамляючы глыбіннасці яго.

Асабліва яркава разумеецца гэта там. Тым больш калі трапляеш на Святую Зямлю якраз на праваслаўны Вялікдзень, як пашчасціла мне пазалетась. Калі гадзін 16-17 у Храме труны Гасподняй чакаш сашэсця Святога агню, унутраныя нашы звады ўвачавідкі драбнеюць. Ты бачыш карціну ўсяленскага Праваслаўя, бо побач прадстаўнікі ўсіх праваслаўных народаў. Найбольш грэкаў і румынаў, людзей звычайных, простых. Ці не найменей паломнікаў з Расіі, сярод якіх шмат святароў. А ўжо з Беларусі і наогул толькі мы ўтрох — напалову паломнікі, напалову працаўнікі з кінематаграфічнымі прычындамі. Але па душы — сапраўдныя паломнікі, тры праваслаўныя беларускія хлопцы.

Мізэрнымі здаюцца і нашы зацятыя спрэчкі пра мову ў святынях, калі наўкола сапраўднае шматгалоссе, калі чуеш эмацыянальную гаворку арабаў-хрысціян, нават з воклічамі (у храме, ды якім!) у чаканні сашэсця Святога агню. Няўжо Гасподзь не разумее

Фота К. Дробава

мам, прыходам, у гэтым будзе відаць праяўленне палітыкі і добрай волі царкоўнай іерархіі Беларусі.

Заўсёды будзе адчынены Храм, каб кожны чалавек у любы час змог зайсці, далучыцца да галоўнай святыні. Тут будуць ісці набажэнствы, хрышчэнне, асвячэнне шлюбны, адпяванне, словам — звычайнае жыццё храма. Архітэктурны воблік бачыцца на грунце традыцый культуры дойддства на Беларусі. Асабіста мне як вобраз згадваюцца адразу Сынкіавіцкая царква і Брацкі Багаяўленскі сабор у Магілёве (які, на жаль, не захаваўся). Ва ўнутраным аздабленні — роспісы, абразы беларускіх святых, копіі ўсіх цудатворных абразоў, шанаваных нашымі вернікамі.

Ёсць прапанова і на конт месца пабудовы, тут, як гавораць, і шукаць не трэба. Пляц Волі (былы Саборны), дзе месцілася унікальная Святадухаўская базільянская царква, а потым Петрапаўлаўскі праваслаўны кафедральны сабор, узарваны бальшавікамі ў 1936 годзе. Як не згадаць тут цынізм савецкай бязбожнай сістэмы — на месцы храма паставілі піўніцу "Ясень", дзе мы студэнтамі ў першай палове 70-х ды і пазней пілі піва, а то і прынесенае з сабою віно ці гарэлку.

Будаваць храм трэба ўсёй грамадою, агульным высілкімі. Хацелася б, каб гэта стала агульнанацыянальнай справай, справай яднання. Калі не будзе браку інфармацыі, то ўсе прымуць да душы такую ідэю. Так, прынамсі, здаецца. Як здаецца, што і дзяржава не застанецца ўбаку.

сітуацыя, нават не згадаючы ўжо былыя дзесяцігоддзі бязбожнай савецкай улады? Ці не кожны дзень можна прачытаць у друку пра наркатыкі, нелегальную эміграцыю, нечываныя злачынствы. Здаецца, калючым дротам адгарадзіў бы сваю Беларусь ад жорсткага свету. Хаця разумееш, што гэта нерэальна ды непатрэбна ў той час, як бачныя межы ў Еўропе знікаюць. Хай будуць празрыстымі яны і ў нас, але для харошых людзей, што едуць са светлымі намерамі і добрай воляй. Такім крыж ля дарогі будзе якраз прыветным знакам. Нам жа як гаспадарам такая акцыя — яшчэ адзін сродак яднання, знак узвышэння духу. Форма крыжа павінна здавальняць усе хрысціянскія канфесіі, такою бачыцца патрыяршы крыж, як на старадаўнім гербе нашым Пагоня.

Рабіць усё трэба згодна традыцыі — вырабляць крыж за адну ноч, за ноч жа напрасці кудзелі і выткаць аброчныя тканіны для ўпрыгожвання — ахвярныя дары (антрапей) дададуць духоўнай моцы. Акцыя была б вельмі дарэчы 27 верасня, на свята Уздзвіжання Пачэснага і Жыццятворнага Крыжа. Ва ўсіх месцах у адзін дзень. Веру: адразу стане ўтульнай на Беларусі, якая стаіць на сямі еўрапейскіх вятрах. Крыж — знак Божай любові, бо якраз любоў да чалавека, які гіне ў грахах, прывяла Сына Божага на крыж. Цяплей стане на душы ад таго, што шляхі нашыя пазначаны знакамі любові, засцярогі і заступніцтва.

Уладзімір МАРОЗ

У музеі Якуба Коласа прайшоў літаратурны чацвер, прысвечаны 85-ым угодкам народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. Найурымслівы арганізатар гэтых чацвяроў Іван Курбека сабраў пад дах гасціннага Коласавага Дома людзей, што мелі і маюць непасрэднае дачыненне да творчасці «салаўя беларускай паззіі».

Генадзь Бураўкін абгрунтаваў, доказна яшчэ раз пераканаў прысутных у бясспрэчным таленце паэта. Пятру Прыходзьку пашчасціла ў дзяцінстве вучыцца ў маці А. Куляшова, і ён меў магчымасць бачыць творчую лабараторыю юнага Куляшова. Пэразіак Аляксандр Савіцкі адзначыў адметнасць атмасферы сустрэчы ў Коласавай сядзібе, дзе можна дакрануцца да дубоў, пасаджаных былым гаспадаром, набрацца ў іх жыццёвай сілы, і падкрэсліў такія якасці Куляшова, як выключная ўвага да акружаючых, умённе падтрымаць у патрэбны момант.

Мікола Аўрамчык падзяліўся ўспамінамі аб сустрэчах з народным паэтам. Шмат новага і цікавага даведаліся ўдзельнікі свята і пра перакладчыцкую дзейнасць А. Куляшова з вуснаў кандыдата філалагічных навук Міхася Кенькі. Мелі яны магчымасць паслухаць і голас самога народнага паэта, які захавалі музейныя запісы. Асабліва кранальнымі былі ўспаміны пра бацьку дачкі Валянціны Куляшовай. Вершы слыннага майстра хораша прагучалі ў выкананні артыста Мікалая Казініна. Вечарына завяршылася выступленнем фальклорнага гурта «Ліцьвіны», якім кіруе ўнук А. Куляшова Уладзімір Берберцаў.

Жанна ПРЫЙМАК, выкладчык Мінскага педкаледжа імя Максіма Танка
Фота С. ЛУК'ЯНАВА

Хораша, прыстойна

прайшла чарговая сустрэча ансамбля «Менскі гармонік» са сваімі прыхільнікамі. Гэтым разам яна ладзілася ў Палацы культуры прафсаюзаў Беларусі. Людзі розных узростаў запоўнілі актывую залу. Гучалі песні ўжо «абкатаныя» і новыя, прэм'ерныя. Словы ўсіх — вершы беларускіх паэтаў ці народныя і тэксты самога самадзейнага кампазітара — мастацкага кіраўніка ансамбля Івана Раманчука.

Больш за гадзіну лагодзіў душы прыхільнікаў роднай песні «Менскі гармонік». Мужнее калектыў, папулярнасць яго расце.

Сцяпан ІВАНЧЫК

Бібліятэка, патрэбная грамадству

Сёлета Рэчыцкая цэнтральная бібліятэка імя Н. К. Крупскай будзе святкаваць свой 80-гадовы юбілей. Яна была заснавана ў 1919 годзе шляхам злучэння некалькіх прыватных бібліятэк. Летась бібліятэка стала ўдзельнікам абласнога агляду-конкурсу «Бібліятэка, патрэбная грамадству».

На яго мы прадставілі работу па складанні «Летапіс» сваёй бібліятэкі, у якім сабраны цікавы і разнастайны матэрыял — звесткі аб жыцці і дзейнасці супрацоўнікаў на працягу ўсяго часу. Выкарыстаны матэрыялы з абласнога і мясцовага архіваў, Нацыянальнай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, у якой захаваліся звесткі аб акружным інспектары бібліятэчнай справы г. Рэчыцы М. Масенжнік, якая потым працавала загадчыцай навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна.

У «Летапіс» увайшлі найбольш актуальныя і значныя звесткі аб рабоце бібліятэкі з фотаздымкамі, метадычнымі і бібліяграфічнымі матэрыяламі.

Бібліятэка па выніках абласнога агляду-конкурсу заняла першае месца і за вялікую пошукава-краязнаўчую работу ўзнагароджана Ганаровай граматай і грашовай прэміяй.

Сёння бібліятэка з'яўляецца важнейшым інфармацыйным і культурным цэнтрам нашага горада.

Л. ЭТЛІНА,

загадчыца метадычнага аддзела бібліятэкі

Было не зусім так

ВЫМУШАНАЯ РЭПЛІКА

У змястоўным артыкуле вельмі паважанага мною Л. М. Лыча «Дыялог пісьменнікаў з прэзідэнтам — погляд збоку» («Літаратура і мастацтва» за 8 студзеня г. г.) месціцца памылковае сцверджанне, на якое, лічу, трэба звярнуць увагу — у інтэрв'ю ісціны і аб'ектыўнага асвятлення найноўшай грамадска-палітычнай гісторыі Беларусі.

Ведаю і высока цаню ролю БНФ у абароне беларускай мовы, у адраджэнні і пашырэнні яе ў грамадскім ужытку на Беларусі, асабліва — у перыяд з лета 1990 па канец 1995 года, калі ў Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь актыўна працавала дэпутацкая фракцыя БНФ, — у згодзе, заўважым дзеля справядлівасці, з беспартыйнымі (незалежнымі) дэпутатамі дэмакратычнай арыентацыі. Гэтая заслуга БНФ агульнапрызнаная і сумненню не падлягае. І дай Божа гэтаму масаваму грамадска-палітычнаму руху новых поспехаў у змаганні за нацыянальнае адраджэнне Беларусі.

Але вось чытаю ў звычайна названым артыкуле наступнае: «БНФ трэба аддаць належнае, што ён першым (падкрэслена мною. — Н. Г.) на пераломным этапе айчынай гісторыі правільна ацаніў ролю нацыянальнай мовы і павёў змаганне за яе адраджэнне...». БНФ — першым? Да яго ў нас ніхто правільна не ацаніў — на гэтым этапе — ролю беларускай мовы? Ну што вы, што вы, Леанід Міхайлавіч! Выбачайце, але гэта ўжо нешта такое, што можа завесці далёка ў бок ад ісціны, а

назначэнне навукі — дабраца да ісціны як мага бліжэй. Дазвольце ж сёе-тое нагадаць.

«Пераломны этап айчынай гісторыі» пачаўся вясной 1985 года, калі ў краіне быў абвешчаны курс на перабудову. У перабудовыччай праграме вельмі значнае месца адводзілася нацыянальнай палітыцы ў СССР, у тым ліку пытанню аб нацыянальных мовах. Яшчэ да гэтага ў Крамлі, пад напорам творчай і навуковай інтэлігенцыі саюзных рэспублік, перш за ўсё пісьменнікаў, пачалі разумець, што «з мовамі трэба нешта рабіць», што надта далёка заехалі не туды, што і далей глядзець на моўнае пытанне скрозь пальцы — неразумна, бо вельмі небяспечна, бо гэта можа прывесці да выбуховай сітуацыі. З абвешчэннем курсу на перабудову атрады нацыянальнай інтэлігенцыі гэты напор у абарону моў (шырэй — культур) карэнных народаў рэспублік неймаверна ўзмацнілі. Каб пераканацца ў гэтым — дастаткова пагартыць такія газеты за 1986, 1987, 1988, 1989 гг., як «Правда», «Известия», «Советская культура», асабліва ж — «Літаратурная газета» і яе аналагі ў саюзных рэспубліках. У тым ліку і наш тыднёвік «Літаратура і мастацтва» — скажам да гонару тагачаснага калектыву яго супрацоўнікаў. Колькі ў ім было артыкулаў, у якіх гучала патрабаванне зрабіць беларускую мову дзяржаўнай, даць ёй запанаваць у грамадскім ужытку, бо толькі гэта ўратае нацыю ад пагібелі!..

З 1981 па 1991 год воля абставін (быў

сакратаром Праўлення Саюза пісьменнікаў СССР) мне давялося прымаць удзел ва ўсіх пленумах і пашыраных пасяджэннях сакратарыята Праўлення СП СССР (не кажучы пра ўсеагульныя з'езды пісьменнікаў у 1981 і 1986 гг.). Не было, бадай, ніводнага такога сходу ці форуму, на якім бы не закраналася ці нават востра не абмяркоўвалася моўнае пытанне. 2 сакавіка 1988 года адбыўся спецыяльны пленум Праўлення СП СССР, прысвечаны пытанню нацыянальных узаемаадносін і становішчу нацыянальных моў у краіне. На пленуме, па прапанове аўтара гэтых радкоў, падтрыманай прадстаўнікамі Украіны, Літвы, Малдовы і іншых рэспублік, быў уключаны ў пастановы пункт такога зместу: «Пленум звяртаецца ў Вярхоўны Савет СССР з просьбай прыняць закон аб тым, што ў кожнай рэспубліцы дзяржаўнай мовай з'яўляецца мова народа, які даў назву рэспубліцы». Людзі, дасведчаныя ў практыцы ўзаемаадносін СП СССР і ЦК КПСС ведаюць, што прыняцце такой пастановы было справай не жартоўнай, а гэта значыць, што калі б на такую пастанову ЦК не даў «добро» (пакуль у зале цэлы дзень ішлі спрэчкі), яна не была б прынята — партыйныя функцыянеры з СП у кроў біліся б, каб не далусціць гэтага. Функцыянеры біліся, вядома, але не ў кроў, і пастанова была прынята. Бо, паўтараю, у тагачасным ЦК КПСС ужо зразумелі: «з мовамі трэба нешта рабіць», што трэба скінуць, пакуль не позна, у катла

Асуджаны як «тэрарыст»

ДА 90-ГОДДЗЯ СЯРГЕЯ ДАРОЖНАГА

Сяргей Дарожны (Серада Сяргей Міхайлавіч) нарадзіўся 25 лютага 1909 года ў г. Слоніме Гродзенскай губерні ў сям'і афіцэра царскай арміі (у будучым аднаго з папчэнікаў Булак-Балаховіча). У часпершай сусветнай вайны (дакладней, у пачатку 1915 года) сям'я Дарожных пераехала ў Варонеж. Нездзе паміж 1919 і 1920 гадамі маці з Сяргеем і яго сёстрамі Марыяй, Надзеяй і Верай вярнуліся дадому, але пасляваенная разруха, голад і холад прывялі хлопца ў дзіцячы дом. «Сярод хлопчыкаў і дзяўчынак, якія рана страцілі бацькоў, ён вылучаўся неймавернай прыхільнасцю і цікавасцю да кнігі і тым, што ўжо ўмеў на мове маці складаць вершы» — пісаў сябар С. Дарожнага С. Шушкевіч. Увосень 1924 года С. Дарожны заканчвае ў Мазырскім дзіцячым доме сямігодку і паступае ў Мінскі педагагічны тэхнікум імя У. Ігнатюскага. Пра студэнта С. Дарожнага П. Пруднікаў успамінаў: «Гэта быў прыгожы, чарнабровы, чорнавалосы высокі юнак. Заўсёды быў акуратна апрачаны... касцюм добра адпраасаваны. Ніколі нікуды не спяшаўся і заўсёды ўсюды паспяваў». У педтэхнікуме С. Дарожны вучыўся (у розны час) з маладымі, але ўжо вядомымі паэтамі і пісьменнікамі: А. Александровічам, С. Ліхадзіеўскім, М. Лужаніным, В. Мараковым, П. Трусам, Л. Калюгам, будучымі «амерыканцамі» — Ант. Адамовічам, Р. Казаком (Р. Крушынам), Ул. Сядурам (Глыбінным) і інш. Выкладалі ў тэхнікуме Якуб Колас, Міхайла Грамыка, браты Язеп і Антон Лёсікі, прафесары Я. Васілевіч (дырэктар тэхнікума), В. Барташэвіч, А. Савіч, вядомы крытык М. Аляхновіч, А. Александровіч (сястра паэта Андрэя Александровіча), І. Бялькевіч, Ю. Дрэйзін і інш. вядомыя настаўнікі. У 1926 годзе С. Дарожны стаў сябрам Усебеларускага аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў «Маладняк». Тады ж, у 17 год, ён у сааўтарстве з родным братам Змітракам Бядулі — Ізраілем Плаўнікам) адным з першых сярод аднакурснікаў выдаў зборнік вершаў «Звон вясны». Паэта заўважыў Кузьма Чорны... Пра гэты прыезд жыцця С. Дарожнага М. Лужанін у кнізе «Трое» пісаў: «Моладзь ведала Дарожнага, вершы яго, не завучваючы, помнілі на зубок. Здаралася, выступаючы перад аўдыторыяй, ён паспяваў толькі пачаць:

Зіма, зіма — і снегу на калені

Слухачы дружна падхоплівалі:

Ні сцежка, ні дарог няма,

Цярусяца і падаюць

сняжынкі памаленьку,

Зіма.

У тыя гады паэт многа выступаў на вечах, удзельнічаў у выданні сумесных зборнікаў: «Восем маладых паэтаў» — Паўлюк Трус, Валеры Маракоў, Віктар Казлоўскі, Сяргей Дарожны, Максім Лужанін, Пятро Глебка, Тодар Кляшторны і Янка Бобрык распачалі працаваць над вялікай агульнай паэмай з сучаснага грамадскага і культурна-

га жыцця. Гэта паэма спачатку будзе надрукавана ў «Полымі» (гэта так не адбылося. — Л. М.), а потым асобнай кніжкай. (Паведамленне «Маладняка», 1927 г., № 7—8). С. Шушкевіч у кнізе «Вяртанне ў маладосць» так успамінаў пра адно з выступленняў С. Дарожнага: «Чорныя густыя бровы Дарожнага, здалося, узялі свае крылы над пераносцем, карыя вочы бліснулі радасным агеньчыкам. Паэт чытае новы верш:

*І ў ранак, пад шпэт сасонак,
Як заўсёды, у звычай стары —
Пераклікнуцца пеўні спрасонак
Па-зямляцку пагаварыць.*

З 1928 г. С. Дарожны — член літаратурна-мастацкага аб'яднання «Узвышша». У пачатку гэтага года выходзіць і першы нумар часопіса «Росквіт», арганізаваны «польскім камсамольцам» Паўлюком Шукайлам. У раздзеле «Літаратурнае сёння» Шукайла пісаў: «...Паэты пляшчотных струн, ледзяных гітар, пярыннага блажэнства і літаратурнай пустазвоўніцы — гэтую групу складаюць: Паўлюк Трус, Язеп Пушча, Сяргей Дарожны, Валеры Маракоў і інш». У адказ С. Дарожны напісаў на «літаратурнага камунаўца» эпіграму:

*«Выйду я на сенажаць,
Ды з нагану ў жабу баці!»*

Як успамінаў С. Грахоўскі, ледзь не да суда дацягнуў Дарожнага Шукайла «за абразу маёй асобы». У 1930 г. С. Дарожны скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (на нейкім этапе вучобы быў выключаны «за сакрытыя соц. проісходжэння» свайго бацькі, які ў той час жыў у Польшчы — аб гэтым паведаміла газета «Звязда», але потым змог аднавіцца на вучобе). Пасля заканчэння ўніверсітэта працаваў у розных перыядычных выданнях. З 1933 г. С. Дарожны (разам з С. Ракітам) працаваў на радыё, дзе аднойчы паэту і была зачытана наступная папера: «Загад № 114 па Усебеларускаму Камітэту радыё ад 1.VIII.1933 г. За сістэматычнае працягванне ў сваіх літаратурных перадачах нацдэмаўскіх устаноў да мікрафону, нарочытае змазанне ролі партыі ў барацьбе з контррэв. нацдэм., паклёп на палітыку партыі на вёсцы, што знайшло месца ў вершы да чысткі партыі — літработніка літаратурна-драматычнага сектара С. Дарожнага з работы зняць. Касцюк, Рыўкін». Нягледзячы на «воўчы білет» з радыёкамітэта С. Дарожнага ў 1934 г. усё ж прымаюць у СП Беларусі, але ненадоўга. У 1935 г. па прапанове А. Александровіча ён быў выключаны. 29 жніўня 1936 года ствольрэдактара часопіса «Работніца і калгасніца Беларусі» С. Дарожнага арыштавалі і пасадзілі ў мінскую ўнутраную турму. Тут трэба зазначыць, што яшчэ ў пачатку 1930 г. С. Дарожнаму было даручана перакласці на беларус-

С. Дарожны. Здымак друкуецца ўпершыню.

кую мову апавяданне Г. Сушкіна, напісанага па ўспамінах былога вязня адэскага астрага, схаванага пад крыптанімамі Г. С. Пазней гэты твор з'явіўся ў друку асобнай кніжкай. Аўтар так апісвае «жудасныя ўмовы» ўтрымання вязняў у царскай турме: «Адмовіўшыся ад якіх бы то ні было размоў з жандармамі, я прасядзеў у адэскім астразе да сярэдзіны мая 1904 года... Рэжым у гэтым астразе быў даволі цвёрды... Мне і тав. Ракінікаву, які сядзеў у адным калідоры са мной, удалося ўладзіць справу з атрыманнем кніг з гарадское публічнае бібліятэкі, якія мяняў нам нагляднік астраго. Гэта давала нам магчымасць не спыняць у астразе літаратурных работ... Пасля вячэрняй паверкі я браўся за кнігі і сядзеў за імі ўсю ноч, часамі да рання... Што з сябе ўяўляла «амерыканка» ў тыя часы можна зразумець з заявы былога следчага НКВС Быхоўскага: «...Я бیل і прымяняў всякого рода издевательств... бил их (падследных. — Л. М.) руками... ногами... ложил их на пол, сгибал вдвое и ставил сверху стул, садился на него и сидел до тех пор, пока эти лица не начинали давать показания... (так ён «гутарыў», напрыклад, з М. Чаротам, А. Дударом і У. Галубком. — Л. М.)... Раздзелі арэстываных до гола і били их нагайками и поясами... (у гэтай «справе» найлепшым «спецыялістам» быў «куратар» Маракова, Кляшторнага і інш. — Кунцэвіч. — Л. М.) Истязали до полусмерти...»

У сваім вершы «Менская турма» (1957 г.) Уладзімір Клішэвіч (арыштаваны ў 1936 г.) пісаў:

пару. І была яна прынята не да ведама, а да пытання: у партыйнай трактоўцы моўнага пытання пачаў абазначыцца пералом. Натуральна, з Масквы паступілі адпаведныя ўказанні ў ЦК саюзных рэспублік. Такім чынам зарыентавалі на гэты курс і самы інтэрнацыянальны з усіх (чытай — самы антынацыянальны) ЦК КП Беларусі. І ў апошнім — заварушыліся. Хочаш не хочаш, а мусіш! Пачалі наладжваць спецыяльныя па пытаннях мовы сустрэчы з гэтак званым "актывам" Саюза пісьменнікаў Беларусі. Асабіста я адчуў гэта і на візітах да сакратара ЦК па ідэалогіі (канец 1988 — пачатак 1989), калі даказваў неабходнасць утварэння Таварыства беларускай мовы і прыняцця Закона аб беларускай мове як адзінай дзяржаўнай у рэспубліцы. ТБМ было створана летам 1989 года (першы з'езд адбыўся 27 чэрвеня, першы з'езд БНФ — 26 чэрвеня), тады ж пачалася падрыхтоўка Закона аб мовах. 29 ліпеня 1989 года Вярхоўны Савет Беларускай ССР прыняў Пастанову "Аб утварэнні Камісіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР па падрыхтоўцы прапановы аб заканадаўчым урэгуляванні статусу беларускай, рускай моў і іншых моў, якімі карыстаецца насельніцтва Беларускай ССР". Старшынёй Камісіі была назначана дэпутат Н. Мазай, намеснікам — дэпутат Н. Гілевіч. У Камісію ўвайшлі 17 дэпутатаў (у тым ліку пісьменнікі В. Быкаў, Г. Бураўкін, І. Чыгрынаў) і 31 не дэпутат — прадстаўнікі грамадскасці, у тым ліку вядомыя літаратары і мовазнаўцы (М. Бірыла, М. Яўневіч, А. Падлужны, В. Рагойша, П. Садоўскі, Б. Сачанка, І. Шамякін). Камісія ў сваю чаргу ўтварыла рабочую групу па распрацоўцы Закона аб мовах, узначальваючы якую было даручана аўтару гэтых радкоў. У групу з ліку пісьменнікаў увайшлі Б. Сачанка і В. Рагойша, з ліку мовазнаўцаў — М. Яўневіч, А. Падлужны і П. Садоўскі, з юрыстаў — Ю. Смірною, А. Абрамовіч і інш.

У выніку вельмі напружанай працы Закон — на працягу некалькіх месяцаў — быў падрыхтаваны і 26 студзеня 1990 года на апошняй сесіі Вярхоўнага Савета БССР адзінацатага склікання быў прыняты. Называўся ён: Закон Беларускай ССР "Аб мовах у Беларускай ССР". Артыкул 2 Закона абвяшчаў: "У адпаведнасці з Канстытуцыяй (Асноўным Законом) Беларускай ССР дзяржаўнай мовай Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі з'яўляецца беларуская мова". У той жа дзень была прынята Пастанова ВС БССР Аб парадку ўвядзення ў дзеянне Закона Беларускай ССР "Аб мовах у Беларускай ССР". І быў прыняты Закон аб дапаўненні артыкула 68 Канстытуцыі (Асноўнага Закона) Беларускай ССР, які пачынаўся так: "У мэтах надання беларускай мове статусу дзяржаўнай мовы Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі пастанаўляе: Дапоўніць артыкул 68 Канстытуцыі..." і далей па тэксту Закона аб мовах.

У рэспубліцы, кажучы звычайна тэрміналогіяй яшчэ 20-х гадоў, распачалася беларусізацыя. У верасні Савет Міністраў БССР зацвердзіў распрацаваную спецыяльную камісіяй (старшыня Н. Гілевіч) праграму мерапрыемстваў па ажыццяўленні ў рэспубліцы Закона аб мовах. К гэтай часу ўжо былі выбраны Вярхоўны Савет БССР дванацатага склікання, у складзе якога пачалі працаваць і дэпутаты — сябры БНФ (дарэчы, амаль усе яны былі вылучаны ў дэпутаты суполкамі ТБМ і дзякуючы гэтай вылучэнню прайшлі ў Савет).

Як бачым, яшчэ задоўга да ўзнікнення БНФ вялася — на пераломным этапе айчынай гісторыі — барацьба за наданне беларускай мове ў Беларусі статусу дзяржаўнай, без удзелу БНФ быў падрыхтаваны і прыняты Закон аб мовах. А прыняцце гэтага закона трэба лічыць падзей надзвычайнай у гістарычным лёсе беларускага народа. Упершыню за

300 гадоў, пасля 1696 года, быў зроблены прарыв імпершавінісцкай блакады і беларуская мова стала дзяржаўнай. Дзякуючы гэтайму Закону за наступныя пяць гадоў удалося ў значнай меры перайначыць адносіны да беларускай мовы ў шырокіх колах насельніцтва, асабліва ў асяроддзі інтэлігенцыі і студэнцка-вучнёўскай моладзі, дасягнуць значных поспехаў у беларусізацыі школы, вынікі чаго даюць нам і сёння надзеі спадзявацца, што назад у бязмоўнасць, у немату нас не загоняць. І вось што датычыць беларусізацыі жыцця ў рэспубліцы ў перыяд пасля прыняцця Закона аб мовах, то тут сапраўды велізарная роля належыць Беларускаму народнаму фронту. Асабліва хацеў бы адзначыць заслугі фракцыі БНФ у Вярхоўным Савете Рэспублікі Беларусь 12-га склікання: яна вельмі актыўна працавала на замацаванне дасягнутых пазіцый, па распрацоўцы і прыняцці Законаў аб адукацыі, аб культуры і іншых, якія маюць непасрэднае дачыненне да становішча беларускай мовы ў Беларусі. Як і ў справе кантролю за выкананнем усіх гэтых законаў. Як і ў падрыхтоўцы і прыняцці тых артыкулаў Канстытуцыі 1994 года, якія датычаць статусу беларускай мовы і іншых моў у Рэспубліцы Беларусь. Наогул, калі гаварыць пра пашырэнне адраджэнскай ідэалогіі і стварэнне адпаведнай маральна-псіхалагічнай атмасферы ў грамадстве, то заслугі БНФ у гэтым бясспрэчныя.

На "пераломным этапе" ў нас пачалося новае — аб'ектыўнае — працытанне айчынай гісторыі, вызваленне яе ад гвалтоўных скрывіленняў, перакрывіленняў, пераніцаванняў, не кажучы пра памылкі і заблуды. Здаецца, усе мы адчулі і зразумелі, што ад гэтай пары будзем пісаць гісторыю свайго народа толькі праўдзівую, толькі навуковую аб'ектыўную. У тым ліку — і гісторыю найноўшую, удзельнікамі і сведкамі якой з'яўляемся.

Ніл ГІЛЕВІЧ

"Жыццё турмы адведаў кожны: Там быў Знаёмы і Дарожны".

Пры вобшыску ў пэрта былі канфіскаваны кнігі тады ўжо забароненых Я.Лёсіка, М.Гарэцкага, У.Ігнатоўскага, Ал.Некрасэвіча і шмат кніг на нямецкай мове. Пасля такога "ўлову" першы допыт С.Дарожнага працягваўся тры сутак (т.зв. "канвеер"): У абвінавачванні значыцца: "Следствію известно, что на квартире Остапенко (у 1932 годзе. — Л.М.) собирались писатели, в том числе и вы — Дорожный-Середа, для слушания по радио заграничных передач белогвардейцев-эмигрантов... Следствие вам напоминает, что еще зимой 1933 г. в беседе с вашим односельчанином С. вы говорили: — Коллективизация погубит деревню. Это издевательство над крестьянином, колхозный строй все равно не победит... В 1934 году... вы высказывали... что жители вашей деревни не такие дураки, чтобы идти в колхоз... В беседах с писателем К. вы неоднократно заявляли, что трудности при советской власти были, есть и будут... Вы намеревались совершить террористический акт над тов. Гикало...".

Восенню 1937 г. С.Дарожны быў асуджаны да 8 гадоў пазбаўлення волі па абвінавачванні "у падрыхтоўцы ўзброенага замаху" на першага сакратара ЦК КП(б) М.Гікало. У зняволенні лёс звёў С.Дарожнага з В.Хомчанкам, які пазней успамінаў: "Асабістае знаёмства з С.Дарожным у мяне адбылося ў Камсамольску-на-Амуры ў канцы 40-га года... Аднойчы ў маладых рабочых я спытаў, ці ёсць тут хто з беларусаў. Мне паказалі на... хлопца, назвалі яго прозвішча — Середа. Я павітаўся з ім, не падазраючы, што гэта і ёсць С.Дарожны... З таго дня і па красавік 1941 г., я амаль кожны дзень сустракаўся з Дарожным... Калі мы развіталіся, Сяргей даў мне дзесятка новых вершаў, папрасіў перадаць іх яго сябрам, што жылі ў Мінску (бліжэйшых сяброў С.Дарожнага З.Астапенку і Ю.Таўбіна ў Мінску ўжо не было. Першы знаходзіўся ў такім жа канцлагеры, толькі ў Сібіры, другога ў адзін дзень з Т.Кляшторным і Я.Нёманскім расстралялі 30 кастрычніка 1937 г. — Л.М.). Але просьбу яго я не выканаў. У Мінск мне дабрацца не давялося... пачалася вайна... і пісьмы, і вершы былі згублены...".

Улетку 1943 г. (?) С.Дарожны загінуў у Ніжне-Амурскім канцлагеры, не дажыўшы да вызвалення два гады. У 1957 г. С.Дарожны па хаданіцтву сястры быў рэабілітаваны і адноўлены ў СП Беларусі. На просьбу Саюза пісьменнікаў БССР ад 11 мая 1989 г. "дазволіць азнаёміцца з матэрыяламі архіва КДБ БССР, якія датычацца незаконна рэпрэсаваных у 30-я гады і цяпер рэабілітаваных беларускіх пэртаў С.Астраўкі, У.Хадзікі, З.Астапенкі, С.Дарожнага, Ю.Лявоннага, і В.Маракова, з мэтай выяўлення і публікацыі іх твораў", атрыманы з КДБ БССР адказ ад 31 ліпеня 1989 г.: "Рукапісаў і друкаваных выданняў, у тым ліку і ўпамнёных пэртаў, у архіўных справах не маецца".

Пры жыцці пэрта выйшлі тры кнігі: "Звон вясны", Мн., 1926 (разам з І. Плаўнікам); "Васільковы россып", Мн., 1929; "Пракосы на памяць"; Мн., 1932.

Леанід МАРАКОЎ

Сяргей ДАРОЖНЫ

Ноч

*Ноч. Неба выткана з зорак.
Цішыня. Пад нагамі жарства.
Можа, гэта каменні гавораць,
Можа, кветкі цалуе трава.*

*Не згадаць, і надумаць не можна,
Што пасеяла ноч на зямлі.
І чаму так лілеі варожаць,
Смутаць сеючы свой ля каліні.*

*Ай ты, ноч! задуменныя хвой
Над курганам высалілі цень,
Каб ніколі над соннай траваю
Туманы не маглі шалясцець.*

*Каб заўсёды дзівіцца у марах
І стаяць ў нераздадзеным сне
Там, дзе музыкай дзіўнай абшары
Песні новай складаюць вясне.*

*Я стаю пры сасне і дзіўлюся.
Як над долам цярусціца ціш.
І здаецца, што ўсёй Беларусі
Хтось паходнямі свеціць з узвыш.*

*І ўначы, скрозь імглістасць і зоры,
Скрозь вясёлую зыбкасць ракіт
Адклікаюцца песні з азёраў,
Гадавалі што век трыснікі.*

*І ці стомлены я, а ці змораны,
У цішыні дзе прыбіта жарства,
Камень з каменем, чую, гавораць
І як кветкі цалуе трава.*

Адзіно́та

*Адзінокі ганак высланы лістамі,
Цішыня у садзе,
Цішыня вакол.
Адзінокім выйду, за дзвярыма стану
Сустракаць у гасці
Нечаканы боль.*

*Праб'ягуць дарогай вараныя коні,
Бомы у тумане
Глуха празвіняць...
І ізноўку тая ж ўчора і сягоння
У залатым накрапах
Цішыня.*

*Зноў пустое сад мой ціхі адзінокі,
Кветкі паламаны, прытапнаны ў гразь...
Смутаць вечна сіні
Ходзіць каля вокан
Нечаканым гасцем
У вячэрні час.*

*Тая, што калісьці
тут збірала кветы,
Што рамонак белы
Вышывала мне, —
Засталася толькі песняй недапетай*

Аб маёй вясёлай Залатой вясне.

*Той вясны цяперака ўжо даўно няма,
Праляцелі дні яе,
Як бялявы дым.
На дарозе толькі, дзе сівы туман,
Натаптала восень
Жоўтыя сляды.*

*Толькі я не стану сумаваць так часта
І спагады ў кожнага
Для сябе прасіць,
Будзе яшчэ многа радасці і шчасця,
Будзе яшчэ многа песень і красы.*

*І няхай лістамі мой уславы ганак
І ў накрапах жоўтых
Цішыня вакол.
Адзінокім выйду у ружовы ранак,
Адзінокім стрэну
Нечаканы боль.*

Белымі пялёсткамі

*Белымі пялёсткамі параслі нізіны,
З белымі снягамі
Серабрыцца гаць.
Белая маўкліваць села на каліны,
Села берагамі
Зацвітаць.*

*Словы завіліся радасцю нязнанай,
Стану каля гурбы
У такую золь.
І здаецца проста, ці ільсніцца снамі,
Ласкавыя губы,
І каса, як смоль...*

*Песня дарагая, словы, як сняжынкі,
Сцелюцца і падаюць
На сыры пясок,
Потым завіюцца ў песенных сцяжынках
Ці каго парадуюць,
Ці падуць красой.*

*За вакном каліны, за вакном таполі
І зара над гаем
З зараніц.
А цяпер каліны хіляцца ў полі
З белымі снягамі
Ніц.
Пасінепа неба рани́цай над гаем,*

*Пасінепа рана —
Скрозь.
А сягоння любая у мяне другая,
У залатым убранні,
Ля бяроз.*

*Белымі пялёсткамі параслі нізіны,
З белымі снягамі
Серабрыцца гаць.
Белая маўкліваць села на каліны,
Дзе яна — другая
Будзе расцвітаць.*

На працягу апошніх гадоў мне даводзілася рэцэнзаваць дыпломныя работы на факультэце дызайну Беларускай акадэміі мастацтваў, дзе я і сам некалі вучыўся. Між воли параўноўваў, як было "ў мой час" — і як яно зараз. Відавочна, што сённяшнія студэнты БелАМ больш інфармаваныя, чым колішнія выхаванцы БДТМ; што само жыццё змяніла пэўныя акцэнтны ў навуцальных праграмах. Але гэта непазбежныя змены эвалюцыйнага характару. Гэта лагічнае развіццё той рэчаіснасці, якую памятаю са студэнцкіх гадоў. А рэвалюцыйны нюанс у справу выхавання будучых дызайнераў унёс камп'ютэр. Раней цяжка было ўявіць, што дыпломная работа мастака-канструктара (як тады называлі дызайнераў) можа складацца з наклееных на планшэтах карцінак, атрыманых з дапамогаю сканера і прынтэра. Цяпер жа — гэта нармальнае з'ява.

Ды хоць камп'ютэр сёння пацясню аловак і пэндзаль, але наўрад ці здольны іх цалкам замяніць. Прынамсі, у навуцальным працэсе. Як будучаму марскому афіцэру, перш чым ступіць на палубу сучаснага карабля, карысна прайсці "школу ветразя" — так і будучаму праекціроўшчыку (дызайнеру, архітэктару) напачатку трэба ўсвядоміць сябе мастаком. Гэта, дарэчы, датычыць усіх прафесій, што на мяжы мастацтва і тэхнікі, мастацтва і навукі, мастацтва і філасофіі.

Пацвярджэнне гэтых думак я знайшоў у выдадзеным напрыканцы мінулага года навуцальным дапаможніку для студэнтаў-архітэктараў. Назва — "Вучэбны малюнак", выдавец — Беларуска дзяржаўная політэхнічная акадэмія. Аўтар дапаможніка Ала Каласенцава ў 1981 годзе скончыла аддзяленне станковага жывалісу БДТМ (цяпер — Беларуска акадэмія мастацтваў). Яе творы ёсць у дзяржаўных зборах Беларусі і прыватных калекцыях замежжа. У яе немалы педагогічны вопыт. Спадарыня Каласенцава шмат гадоў выкладала спецыяльныя дысцыпліны ў Мінскай мастацкай вучэльні імя А. Глебава, з 1993 года — старшы выкладчык архітэктурнага факультэта на кафедры "Малюнак, акварэль, скульптура" Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі.

Выданне вельмі актуальнае, патрэбнае. Адышоў той час, калі падручнікі для ўсёй вялікай краіны рабіліся ў адным горадзе — Маскве. Сёння суверэнная Беларусь павінна сама клапаціцца аб уласнай вышэйшай школе, распрацоўваць уласныя навуцальныя праграмы, зыходзячы з новай рэчаіснасці. Папросту кажучы, старых падручнікаў ужо няма, новых (уласна беларускіх) няма яшчэ. "Вучэбны малюнак" А. Каласенцавай у нейкай ступені запаўняе існуючы прагал. Кніга з'явілася ў выніку асэнсавання аўтарам уласнага досведу і аналізу адукацыйных тэорыяў, што існуюць у Беларусі і за яе межамі.

Аўтар ставіць перад сабою чатыры асноўныя мэты. Гэта — даць вучням шэраг карысных парадаў, развіць у навуцэнца ўменне прафесійна выяўляць свае творчыя задумы і ўяўленні, навучыць розным тэхнічным прыёмам, дапамагчы засвоіць асноўныя законы выяўленчага мастацтва. Інфармацыя падаецца ў сціслай, тэзіснай форме, а для ілюстрацыі думак аўтар скарыстоўвае малюнкi вядомых майстроў — архітэктараў і мастакоў. Трэба адзначыць, што сама А. Каласенцава плённа працуе ў галіне гарадскога краязавяду, што дае ёй маральнае права ўключыць у выданне і ўласныя творы. Гэта віды Санкт-Пецярбурга, выкананыя сангінай, вугалем, каляровымі алоўкамі, пастэллю. Гэту серыю набыў Пецярбургскі музей Аляксандра Блока. Кажучы, хто ўмее — робіць сам, хто не ўмее — вучыць іншых. Уласнай творчасцю Ала Каласенцава даказвае іншае: перш чым вучыць, навучыся рабіць сам.

"Вучэбны малюнак" А. Каласенцавай выгодна адрозніваецца ад метадычнай літаратуры, якая ўяўляе сабою тэксты дысертацый, ніякім чынам не адаптаваныя на "звычайнага" чытача (у дадзеным выпадку — студэнта). Ала Каласенцава не краане спрэчных ідэй, пазбягае занадта спецыяльнай тэрміналогіі. Яна зыходзіць з таго, што студэнт павінен атрымаць абавязковы для прафесіянала комплекс правераных часам ведаў, а ў спрэчных пытаннях (іх у мастацтве ўвогуле і канкрэтна ў тэорыі малюнка шмат), прафесіянал ужо неяк разбярэцца.

"Вучэбны малюнак" — гэта кніга, якую настаўнік напісаў для вучня. Пагартаўшы гэтую кнігу, хочацца ўзяць у рукі аловак і правесці працытанае практыкай. На жаль, у кнігі малы наклад. Усяго 300 асобнікаў. Праўда, ёсць спадзяванні, што Міністэрства адукацыі РБ, якое рэкамендавала "Вучэбны малюнак" у якасці дапаможніка для вышэйшых навуцальных устаноў, паспрыяе перавыданню кнігі, каб задаволіць попыт.

П. ВАСІЛЕЎСКИ

"Смялей, жанкі!.."

"МАРКІ" Святланы МАРЧАНКІ

Учарашні выкруціўшы лёс свой,
Ніколі не шкадуючы прапачы,
Займела ўрэшце сённяшні сувой,
Але прад ім —
манашка я на пляжы.

Свабода адмаўляе? Не дае?
Свабода —
страснасці імэт мажлівы:
Ад смелага —
гатова несці ў падале,
Фрыгіднаю становіцца
з пужлівым.

Не ведаю куды —
скрозь час, прастору —
У свет імчу,
дзе непатрэбны посах.
А збоку Месяц юрлаваты, голы
Ляжыць па-бабску дагары
ў нябёсах.

Хай мне даруе Філарэт
Такі фрывольны піруэт:
Храм — служба, дух —
як чад, як дым,
А Бог высокі — мой інтым.

Жыццёвыя сівеюць аксіёмы:
Як быць? Мянсяца мая паходка.
Сама сабе —
жабрачка і князёўна,
Сама сабе — царэўна і юродка.

Мор душаў — і разлад, разброд.
Сцішэлы дух нібыта мёртвы.
Ізноў шукае долю мой народ,
Кляймёны смерцю
на чацвёртым.

Патрэбна вам уцеха
шумнай славы,
А мне павага сына,
быт, сяброўкі.
У нас, калегі, розныя забавы:
Агонь я факельны, а вы — газоўкі.

Мой народ — рознабаковы:
То як волат, то як гном.
Волат ходзіць пад аховай,
Гном — пад імпартным г...м.

Я паважаць сваю персону стала,
Зірну ў люстэрка і хачу вітацца.

З гадамі зразумела многа-мала:
Аднойчы будзе позна развітацца.

За мудрасць, што завеі не змялі,
Цярпенне продкаў, навароты
Вяртаюць беларусы доўг Зямлі
Гайнэй пякельных ідыётаў.

Жыву імгненнасцю зямною.
Самоты не пазбаўлюся ніяк.
Мужчына вунь аблашчаны
не мною.
Каленкі вунь паказваю не я...

Луна (яна), а Месяц (ён),
каб ліць
Святло над намі патаемна...
Спакойна жонка навукоўца спіць,
Абняўшы ісіціну прыемна.

Давялося гараваць,
адной блукаць.
Па жыцці вялі (казаць нялоўка):
Розум мой, трохкутнічак
ніжэй пупка
І душа, іх верная сяброўка.

Чытаю артыкул.
Ад суму — хоць хукай.
Лад ягоны сапрэла-нясвежы.
Ёсць права душы падаваць
свае гукі,
Ды ёсць і прыстойнасці межы.

Ні д'ябаліц між нас, ні ангяліц,
Аднак заўважаць мне цікава:
Між намі шмат
адметных твараў,
І з капітамі прыткіх кабыліц.

Смялей, жанкі! Не баржы вы,
а лодкі.
Шчэ ветрам ветразі не абяднелі.
Вас выдае матыў-
мажор паходкі
І лёгка музыка гучыць у целе.

Анатоль ЗЭКАЎ

Не казкі пра Сашку

Калі ў Сашкі пытаюць, колькі ёй годзікаў, дзяўчынка адтапырвае два пальчыкі і напалову згінае трэці. Зусім неўзабаве Сашка зможа горда паказваць адтапыранымі ўсе тры пальчыкі. Гэтыя ж мініяцюры — з назіранняў над ёй, яшчэ не 3-гадовай.

Злы, як тата

У таты на працы непрыемнасці. Вечарам вяртаецца ладому і з парога заяўляе жонцы:
— Я сёння злы, як сабака.
Сашка, што стаіць побач, не разумее:
— Мама, а што, наш Дружок злы, як тата?

Слізкая вада

Узімку прыходзіць Сашка з вуліцы. Бабуля пытае:
— Дзе ты, унучка, гуляла?
— На возеры.
— І што ж ты там рабіла?
— Па слізкай вадзе каталася.

Нос і вушы

Сашка цягае сябе за носік. Бабуліны ўшчуванні не дзейнічаюць.
— Цягай, цягай, — урэшце заяўляе тая. — Адцягнеш, будзе, як у слана.
— А калі цягаць за вушкі, то будуць, як у зайчыка? — не разгубілася Сашка.

"Чаму жывеш?"

Тату ўзбіліся на памяць нейчых два вершаваныя радкі — вось ён раз-пораз і напявае іх:

**Без кахання няварта
На зямлі гэтай жыць.**

Сашка слухае-слухае, а потым, калі тата ў чарговы раз заводзіць сваё, заяўляе:

— А чаму жывеш?

"Ужо не грукае..."

— Ох, — уздыхае тата, седзячы на канапе.

— Што? — пытае Сашка.
— Сэрца баліць. — І прапануе:
— Паслухай, як грукае.

Сашка прыкладвае вуха да тавых грудзей.

— Ну, як? — цікавіцца той.
— Ужо не грукае, — абнадзейвае Сашка.

"Вазьмі маму
на рукі"

Тата вярнуўся з камандзіроўкі. Зайшоў у кватэру, падхапіў Сашку на рукі і кажа:
— Як я па табе засумаваў, дачушка.
— А па маме? — пытае Сашка.

— І па маме.
— А ты вазьмі і яе на рукі.

"Мішка не плача..."

Сашка параскідвала па падлозе кніжкі і бегае, наступаючы на іх.

— Ага, вунь на зайчыка наступіла, і ён плача, — палюхае маці.

Сашка згінаецца і прыбірае з пад ног кніжку, на вокладцы якой намалеваны зайчык. Ізноў бегае.

Як згарнуцца
ў вожыка?

Тата расказваў Сашцы казку, як вожык адпомсціў ваўку за тое, што шэры пакрыўдзіў зайку. "Забраўся вожык на горку, падпілі наваў ваўка, згарнуўся клубочкам і пакаціўся за ім следам. Ды так хутка, што дагнаў і ўсе пяткі скалоу".

— Я хачу быць вожыкам, — раптам просіць Сашка і тут жа кладзецца на падлогу. Якую хвіліну нешта капошыцца, а потым звяртаецца да таты:

— Згарні мяне ў вожыка, а то я сама не магу.

Навошта сумка?

— Ты прынес Сашы банан? — пытае дачка ў таты, які прыйшоў ладому.
— Не.

— А апельсінку?
— Таксама не.
— А што прынес?
— Сёння нічога.
— А навошта тады браў з сабой сумку? — не разумее Сашка.

Маму не абдымаць!

Сашка, раптам змеціўшы, як тата абдымае маму, замахаўла ручкамі:

— Не трэба, тата, гэта мая мама!

— І мая таксама, — не здаецца тата.

— Не, твая мама — бабуля.

— А хто тады твая мама мне? — цікавіцца тата.

— Жонка, — удакладняе Сашка і хавае галаву маме ў прыпол, быццам сказала нешта непрыстойнае.

Снег на траве

Тата садзіць Сашку на маленькі табурэцік і, крыху прыгнуўшыся, носіць перад сабой па кватэры.

— Уяві, што ты на санках катаешся, — кажа.

— На санках па траве катаюцца, — не прымае яго слоў дачка.

— Як гэта па траве? — не разумее тата. — Можа, па снезе?

— Але ж снег на траве ляжыць, — не здаецца Сашка.

"Я прыгожая"

— Якая ж ты дробная, — абдымаючы Сашку, кажа сястрычка Надзя.

— Я не дробная, — крыўдуе тая.

— А што, буйная?

— Не буйная.

— А якая ж тады ты?

— Я прыгожая, — горда абвешчае Сашка.

Хлопчык ці дзяўчынка?

Да Сашынай мамы завітала сяброўка з сынам Сашам. Пазнаёмліліся. І раптам дачка падыходзіць да мамы і ішжом кажа ёй, паказваючы на хлопчыка:

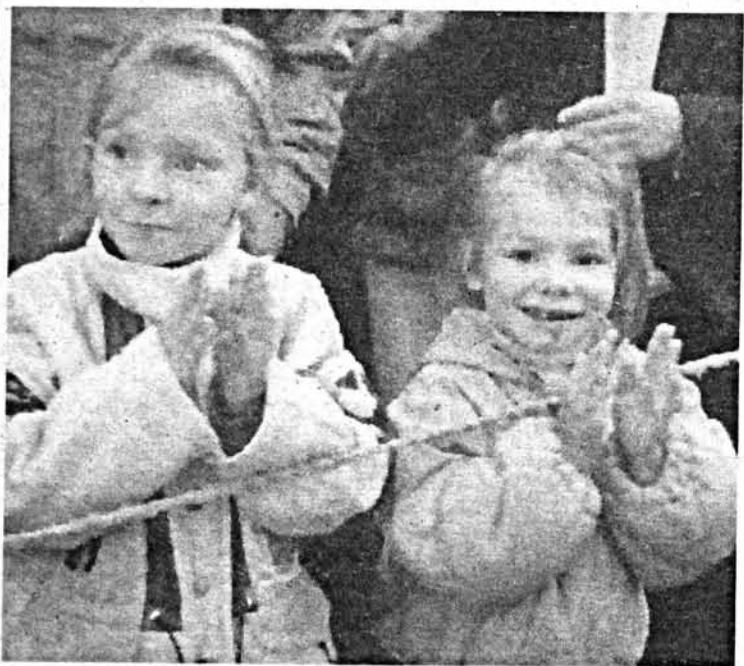
— Мам, ну скажы, што ён не Саша.

— Чаму гэта, дачушка?

— Саша — гэта я. А ён — хлопчык.

— Але ж хлопчыка сапраўды завуць Саша.

— Дык што, ён таксама дзяўчынка? — здзіўляецца Сашка.

Фотаэцюд Э. Быхайца.

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"
ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
Мікола ГІЛЬ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
284-8461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985

літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі

і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-8204
музыкі — 284-8153

тэатра, кіно
і тэлебачання — 284-8153

выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
навін — 284-8462

мастацкага
афармлення — 284-8204

фота-
карэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 236-6071

Пры перадруку просьба
спасылца на "ЛІМ".

Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэзэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
кам'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 3910
Нумар падпісаны ў друк
4.3.1999 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 999
Заказ 1026/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12